

Комунальний заклад
вищої освіти
«Луцький педагогічний
інститут» Волинської
обласної ради

Волинський
національний
університет
імені Лесі Українки

Луцький
національний
технічний
університет

Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла
Коцюбинського

КЗВО «Дніпровська
академія неперервної
освіти»
Дніпропетровської
обласної ради

Інститут східнослов'янських
філологій Університету
Адама Міцкевича
у Познані

МОЛОДА УКРАЇНА:

збірник матеріалів

Річник II.

Львів, 15 червня 1924.

Число 12.

Зміст:

1. Р.м. Завалевич: Нова книга . 133	4. В. Керівні-Старий: Лісова сажка 136
2. М. Корнійківський: Стареча Слеворода 134	5. Три візантійські загадки 141
3. Р. Завалевич: Душевна весна 136	6. Розв'язки загадок 144

Додаток: «СВІТ ДИТИНИ» ч. 12.

Ціна 50 сотяків.

III Всеукраїнський науково-практичний семінар
з міжнародною участю

з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка

13 травня 2026 року

Луцьк – 2026

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Луцький національний технічний університет
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради
Інститут східнослов'янських філологій Університету Адама Міцкевича у Познані

МОЛОДА УКРАЇНА:

збірник матеріалів

**III Всеукраїнського науково-практичного семінару
з міжнародною участю
з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка**

13 травня 2026 року

Луцьк – 2026

УДК 821.161.2.09 Франко : 005.745](100) (477.82) ЛПІ «2026» (082)

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради (протокол № 10 від 02 червня 2026 року)

Молода Україна: збірник матеріалів III Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка (13 травня 2026 року, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради)[Електронне видання] / уклад. О.Стрельбіцька, Н.Горбач. Луцьк, 2026. 160 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Петро БОЙЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти, ректор КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради;

Ольга ФАСТ, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради;

Петро БІЛОУС, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради;

Надія ГОРБАЧ, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради;

Микола МАРТИНЮК, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради;

Олена СТРЕЛЬБІЦЬКА, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри філології КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Наталія ІВАНОВА, доктор філософських наук, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради;

Віктор ДАВИДЮК, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури Волинського національного університету мені Лесі Українки.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників III Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Молода Україна» з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка (м. Луцьк, Луцький педагогічний інститут, 13 травня 2026 року).

Наукові розвідки авторів присвячені багатогранній постаті Івана Франка, зокрема – літературознавчим і мовознавчим концепціям, фольклористичним і мистецтвознавчим студіям, проблемам перекладу, педагогічній спадщині та науковій діяльності Каменяра.

Матеріали подано за загальною редакцією науково-педагогічних, педагогічних працівників та наукових керівників здобувачів освіти. Автори несуть повну відповідальність за зміст і достовірність поданої інформації.

УДК 821.161.2.09 Франко : 005.745](100) (477.82) ЛПІ «2026» (082)

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, 2026

ЗМІСТ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ КОНЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА

Тетяна Качак

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА ПАЛІТРА ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА ДЛЯ ДІТЕЙ.....8

Людмила Шуст

СТРАДНИЦЯ ЧИ ЕМАНСИПАНТКА: ВІЗІЯ ЖІНКИ В НОВЕЛІ ІВАНА
ФРАНКА «СОЙЧИНЕ КРИЛО».....13

Ірина Кузьміна

ЗАГАДКА ПСЕВДО «ДЖЕДЖАЛИК» ІВАНА ФРАНКА.....16

Антоніна Ліхван

ПСИХОЛОГІЗМ ТА МОДЕРНІСТСЬКІ ІНТЕНЦІЇ У ПРОЗІ ІВАНА
ФРАНКА.....21

МОВОЗНАВЧИЙ ВИМІР СПАДЩИНИ ІВАНА ФРАНКА

Тетяна Жалко

КОНЦЕПТ «РІДНА МОВА» У ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА
ФРАНКА.....24

Юлія Хожасько

ТВОРЧІСТЬ І. Я. ФРАНКА У ВПРАВАХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....29

Анастасія Магденко

Ксенія Бойчук

ВНЕСОК ІВАНА ФРАНКА У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
МОВИ.....32

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ СТУДІЇ ІВАНА ФРАНКА

Олена Федіна

МАЛОДОСЛІДЖЕНІ АСПЕКТИ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ІВАНА ФРАНКА:
ФОЛЬКЛОР І НАРОДНА ДЕМОНОЛОГІЯ.....36

Олена Стрельбіцька

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ ІВАНА ФРАНКА.....40

Микола Мартинюк

ВІДОМІ Й МАЛОВІДОМІ КАЗКИ ІВАНА ФРАНКА: НАУКОВЕ
ОСМИСЛЕННЯ, СПРОБИ АНАЛІЗУ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЇ.....45

Наталія Полішко

МІФОЛОГІЧНІ ТА ДЕМОНОЛОГІЧНІ МОТИВИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У
СПАДЩИНІ ІВАНА ФРАНКА.....50

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРІВ ФРАНКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРІ

Вікторія Приходько

Віта Стернічук

FOREIGN LANGUAGE INTERPRETATION OF I. FRANKO'S POEM «THE
MASTER'S JESTS» PHRASEOLOGY.....53

Валентина Триндюк

МОВНА БАГАТОВИМІРНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ.....57

Валентина Бойчук

ІДІОЛЕКТ ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА АНГЛІЙСЬКУ
МОВУ.....62

Орися Смолева

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МЕТАФОРИКИ У ПОЕМІ «КАМЕНЯРІ» ІВАНА ФРАНКА
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ JOHN WEIR ТА PERCIVAL
CUNDY).....66

Наталія Дмитренко

Майя Федорець

РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА У МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ:
ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТА НАУКОВОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ...69

Ірина Боярська

IVAN FRANKO: BRINGING SHAKESPEARE TO UKRAINE.....74

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ІВАНА ФРАНКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Лариса Круль

КАЗКОТЕРАПІЯ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ
І.ФРАНКА В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ.....78

Ірина Гладченко

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ
МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....82

Сергій Марчук

ОСВІТНІ ІДЕЇ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ФРАНКА.....87

Світлана Вірста

КОЛИ КАЗКА НАВЧАС: ФРАНКОВІ ІСТОРІЇ ДЛЯ ЮНИХ ЧИТАЧІВ.....94

Ольга Нікітіна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРЧОСТІ ІВАНА
ФРАНКА В УМОВАХ STEM-ОСВІТИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕМИ
«МОЙСЕЙ»)..... 99

Наталія Янцелевич

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПISУ ІВАНА ФРАНКА:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ.....105

Софія Бебес

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ІВАНА ФРАНКА ТА ЇХ АКТУАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНІЙ
ОСВІТІ.....110

Артур Тайшин,

Богдан Рокіцький

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ІВАНА ФРАНКА ДЛЯ
СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА.....115

ФРАНКО ЯК МИСЛИТЕЛЬ І НАУКОВЕЦЬ

Галина Єрко

РОЛЬ ІВАНА ФРАНКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИДАННІ АЛЬМАНАХУ
«ПЕРШИЙ ВІНОК» (1887).....119

Наталія Дзямуніч

ЕСТЕТИЧНА ПОЛЕМІКА ІВАНА ФРАНКА З МОДЕРНІСТАМИ У
ВИСВІТЛЕННІ СОЛОМІЇ ПАВЛИЧКО.....123

Тетяна Кушмунс

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....127

Дарина Зельга

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА.....131

Анна Карнак

«КУЛЬТУРНИЙ ДЕСАНТ» ІВАНА ФРАНКА: ЯК ЗЛАМАТИ СТІНИ МІЖ
УКРАЇНОЮ ТА СВІТОМ.....135

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ЧИН ІВАНА ФРАНКА

Мирослава Соснова

КОД КАМЕНЯРА: ДЕРЖАВНИЦЬКА ДОКТРИНА ІВАНА ФРАНКА ЯК
СТРАТЕГІЯ НАШОЇ ПЕРЕМОГИ.....138

Ірина Семінська,

Ольга Шостак

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В ОСМИСЛЕННІ ІВАНА
ФРАНКА.....141

Софія Лесюк

ІВАН ФРАНКО І КОЛОМІЯ: ТОЧКИ ДОТИКУ.....146

Ангеліна Савчук

ГОЛОС НАРОДУ: ПОЛІТИЧНИЙ ФРАНКО.....151

Ілона Василюк

ІВАН ФРАНКО ЯК ГРОМАДСЬКИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ: ІДЕЇ ТА
ДІЯЛЬНІСТЬ.....156

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ КОНЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА ПАЛІТРА ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА ДЛЯ ДІТЕЙ

*Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м.Івано-Франківськ, Україна.
tetiana.kachak@cnu.edu.ua*

«Ми мусимо навчитися чути себе українцями...», – писав Іван Франко. Над цими словами варто замислитися кожному з нас. Адже любов до Батьківщини починається з поваги до рідної мови, культури, традицій, із щоденних добрих справ. Саме про це писав Іван Франко – видатний український письменник, поет, учений і громадський діяч. Він дуже любив свій народ, рідну мову й мріяв бачити Україну освіченою та сильною.

Іван Франко любив дітей. «Життя, – говорив він, – мені мало всміхалося, а діти були тим весняним сонячним промінням, яке зігрівало моє серце». Він був батьком чотирьох дітей, дбав про їхню освіту; адресуючи свої твори дітям, писав і для них. А. Мовчун, опираючись на спогади дітей письменника, пише: «У своїх дітей Франко виховував самостійність мислення і самостійність дій, любов до всякої праці і національну свідомість. Але добивався цього не нотаціями, бо не любив повчати, а особистим прикладом, був для них живою енциклопедією» [3, с. 387].

Особливе місце у його спадщині займають твори для дітей. І. Франко не лише писав художні тексти, а й формулював теоретичні засади дитячого читання. У статті «Женщина-мати» та розділі «Лектура для дітей» наголошував на необхідності усвідомленого читання, яке має формувати розум, почуття та моральні орієнтири дитини. Він підкреслював, що читання має бути «здоровим кормом для душі», а дитина повинна не просто сприймати текст, а осмислювати

його через власний досвід. Такий підхід випереджає сучасні концепції критичного читання та рефлексивного навчання [1, с. 90 – 91].

Наприкінці XIX ст. І. Франко не тільки окреслив тематику текстів для дітей, а й наголошував на специфіці жанрів. Свої погляди на жанр казки виклав у післямові «Байка про байку» до збірки «Коли ще звірі говорили» (1899). Казки про тварин, на його думку, – найкраща лектура для малих дітей, оскільки передадуть малому читачеві мудрий народний погляд на життєві конфлікти, оптимістичну віру в перемогу добра і правди. Казка «вводить в світ простих характерів і простих відносин», де «все видно ясно і симпатії не потребують ділитися».

Жанрова система дитячої літератури І. Франка є надзвичайно різноманітною та структурно складною. Вона охоплює:

- казки (народні переробки, авторські казки, алегоричні казки);
- казки-поєми («Лис Микита»);
- оповідання (психологічні, шкільні, автобіографічні);
- поезію для дітей і про дітей;
- адаптації світової класики.

І. Франко писав казки дидактичні й сатиричні, адресуючи їх дітям різного віку («Ріпка», «Киця», збірка «Коли ще звірі говорили», «Лис Микита», «Лисова пригода» та ін.) і дорослому читачеві («Без праці», «Опозиція», «Звірячий бюджет», «Як русин товкся по тім світі», «Свиня», «Як то Згода дім будувала», «Вандрівка Русина з Бідою» та ін.) [4, с. 53]. Він переробляв народні сюжети «прибиваючи їх до смаку, розуміння й оточення наших дітей» [6], прагнучи зробити їх «своїми» для українського читача. Це свідчить про глибоку педагогічну мотивацію автора.

До хрестоматійних належать казки «Осел і Лев», «Заєць та Їжак», «Лисичка і Журавель», «Вовк вїтом», «Три міхи хитрощів», «Фарбований лис», що походять із різних фольклорних традицій і переосмислені автором. Усі тексти позначені алегоричністю, динамічним сюжетом і виразним морально-етичним змістом. Головними героями казок виступають різні тварини: Осел, який перехитрює Лева; мудрий Королик; Їжак, що перемагає Лисицю; Журавель, який засвоює урок довіри; Лис як уособлення хитрості та лицемірства. Через ці образи автор утверджує ідею моральної перемоги добра над злом, мудрості над силою та підступністю.

За жанровими особливостями у збірці І. Франка виокремлюють казки-анекдоти, авантюрно-пригодницькі казки та казкові повісті з ускладненою

композицією. Окреме місце займає поема-казка «Абу-Касимові капці», у якій поєднано комічне і трагічне, а також розкрито соціально-психологічні та суспільні чинники формування образу героя.

Для наймолодших читачів І. Франко створив адаптації народних та світових сюжетів, зокрема казки «Киця», «Ріпка», переробку «Дон Кіхота», що засвідчує його прагнення зробити світову літературу доступною дитячій аудиторії.

Поема-казка «Лис Микита» – один із ключових творів Франкової «лектури для дітей». У ній через алегоричний світ звірів автор викриває суспільство, побудоване на брехні, підкупі та свавіллі сильних. Образ Лиса Микити уособлює хитрість і моральну деградацію, яка, однак, винагороджується владою. Твір має виразний соціальний підтекст, поєднує пізнавальну й повчальну функції та спирається на фольклорні сюжети й реалії тогочасного життя. «Лис Микита» є прикладом національно зорієнтованої літератури для дітей, що поєднує народну основу з глибоким соціальним змістом. І. Франко стверджував: «Література повинна бути національна – се раз. Література повинна бути народна – се два. Принцип національності складається з двох прикмет: народного язика і глибокого національного психічного характеру народу» [7]. Цих принципів митець дотримувався і в своїх творах для дітей та юнацтва.

Прозові твори про дітей і для дітей увійшли до збірки І. Франка «Малий Мирон і інші оповідання» (1903). Діти в його оповіданнях особливі, але часто їх дитинство затьмарюють жахливі соціальні обставини, несправедливість.

В оповіданні «У кузні» І. Франко відтворює атмосферу власного дитинства, показуючи вплив батькової праці, народних розмов і притч на формування його світогляду.

Матеріалом для оповідань «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Оловець», як зізнався автор, послужили його особисті спомини. Водночас застеріг читача, що ці оповідання не можна сприймати як частини його життєпису, бо в них, крім автобіографічного елемента, є й «виразні артистичні змагання, що домагалися певного групування й освітлення автобіографічного матеріалу» [5]. Ці твори «висвітлюють шкільне життя, тогочасну систему навчання і виховання, неможливість дитини бідняка розвивати свій талант і здібності. У них змальовано образи розумних дітей бідняків і деспотичних учителів-схоластів з їх насильницькими методами навчання» [1, с. 95].

В оповіданні «Малий Мирон» зображено обдаровану дитину, яка глибоко відчуває природу та прагне пізнання, але стикається з нерозумінням оточення й соціальною обмеженістю. Головний герой оповідання «Малий Мирон» вразливий і особливий, він мислить не так, як усі, через що його не розуміють інші й називають прибудуою, «туманом вісімнадцятим». Автор замислюється над майбутнім обдарованої дитини з народного середовища: «Який цвіт розів'ється з того пупінка?». Навіть якщо хлопчик матиме змогу навчатися, то у школі «хапатися буде науки на диво, впиватися буде нею, як недужий свіжим повітрям, і скінчить на тім, що перейметься правдами науки і забажає перевести їх у життя. І стане малий Мирон гарячим проповідником тих правд, понесе їх між темних і пригноблених, під рідні сільські стріхи... Ну, і незavidна чекає його доля!» [8, с. 70].

Інші характери дітей описує І. Франко в оповіданні «Яндруси», зображуючи не тільки їхню поведінку і вчинки, а й ставлення до них дорослих, драматизм і трагізм дитячих доль.

Серед поезії І. Франка теж є твори про дітей. «Галаган» – сюжетна розповідь про хлопчика Іванка, який за монету панича бігав босим по снігу, застудився і помер. Вірш не подає опису емоцій, а констатує факти, що показують долю дітей-бідняків, їхню щирість і наївність.

«Червона калино, чого в лузі гнешся» – пісенна поезія-діалог калини і дуба, який затінив сонце для малого куца. У вірші «У долині село лежить» символічними постають образи кузні й туманів, які «розляглися по полях, / щоб затьмити людям шлях, / щоб закрити їм стежини / ті, що вгору йдуть з долини, / в тую кузню, де кують / ясну зброю замість пут». Цією поезією І. Франко закликає людей «вибиватися з туману», звільнитися з неволі.

У колі дитячого читання – поезії «Гімн» («Вічний революціонер») та «Каменярі», героїко-патріотична повість «Захар Беркут».

Як стверджує В. Костюченко, завдяки І. Франку українська література для дітей наприкінці XIX – на початку XX ст. вийшла на нові художні й ідейні рубежі [2, с. 30]. Він на новий щабель поставив літературну казку, розвинув жанр шкільного оповідання, поглибив психологізм зображення головного героя-дитини, стосунків між дітьми та дорослими, ставлення дітей до світу, соціального буття дітей-бідняків. Його твори поєднують дидактичний і сатиричний начала, національну основу й універсальні гуманістичні цінності, утверджуючи віру в силу розуму, правди й добра. Франкове слово, звернене до дітей, і сьогодні зберігає виховний, пізнавальний і художній потенціал, має

вагомий вплив на формування читацької культури та національної самосвідомості.

Список використаних джерел

1. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. 3-тє вид., доповн. К.:ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
2. Костюченко В. Літературними стежками. Нарис історії української літератури для дітей ХХ ст. К. «К.І.С.», 2009. 344 с.
3. Мовчун А. І., Варавкіна З. Д. Рідне слово. *Українська дитяча література*. Книга перша. К.: Арій, 2007. 656 с.
4. Сабат Г. Жанрова стереотипія. Таксономія казок Івана Франка. *Слово і Час*. 2007. № 1. С. 50-57.
5. Франко І. Грицева шкільна наука. Примітки. У кн.: Франко І.Я. *Зібрання творів у 50-ти томах*. Т. 16. К.: Наукова думка, 1978. С. 177 – 183.
6. Франко І. Коли ще звірі говорили. Передмова. У кн.: Франко І. Я. *Зібрання творів у 50-ти томах*. Т. 20. Повісті та оповідання (1896 – 1900). К.: Наукова думка, 1979. С. 74 – 78.
7. Франко І. Література та її завдання і найважливіші ціхи. У кн.: Франко І.Я. *Зібрання творів у 50-ти томах*. Т. 26. К.: Наукова думка. С. 5 – 14.
8. Франко І. Малий Мирон. У кн.: Франко І. Я. *Зібрання творів у 50-ти томах*. Т. 15. К.: Наукова думка, 1978. С. 65 – 71.

СТРАДНИЦЯ ЧИ ЕМАНСИПАНТКА: ВІЗІЯ ЖІНКИ В НОВЕЛІ ІВАНА ФРАНКА «СОЙЧИНЕ КРИЛО»

*Людмила Шуст,
кандидатка філологічних наук,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради.
м.Луцьк, Україна.
lyudmyla.shust@gmail.com*

Психологічна новела Івана Франка «Сойчине крило» є модерним твором, написаним переважно у формі листа-сповіді, переплетеного з рефлексіями головного героя Хоми, у якому виразно відчитується погляд самого автора. Проблеми міжособистісних стосунків між чоловіком і жінкою – одна з найчастотніших літературних тем. Для сучасної літератури вже звичними стали твори, де порушуються усталені соціальні моделі та моральні цінності, однак ми розглядаємо новелу, написану 1905 року, тож неоромантичні мотиви й поглиблений психологізм роблять її яскравим прикладом модернізму.

Традиційно в суспільстві склалося стереотипне уявлення, що чоловік – активна сторона (зокрема, стосунків), жінка ж – пасивна, підпорядкована силі й волі чоловіка. Завдяки усталеним поглядам на аспекти гендерної поведінки людей сформувалися загальні принципи функціонування суспільства, поділ праці та сфер впливу відповідно до визнаної в суспільстві ролі осіб різної статі [1, с. 10]. Однак у новелі «Сойчине крило» Іван Франко створює складний і модерний жіночий образ. Автор порушує традиційний гендерний аспект у зображенні міжособистісних стосунків [3, с. 75]. Саме жінка стає активним суб'єктом подій. Головна героїня – Маня – не вкладається в традиційний тип «покірної героїні». Вона переживає страждання, приниження й залежність від чоловіків, але водночас прагне самостійно обирати власну долю. Як результат, Маня стає символом жіночої трагедії у світі, де жінка має обмежені можливості для самореалізації і без підтримки легко стає жертвою соціальних обставин.

Образ головної героїні новели «Сойчине крило» був новаторським для тогочасної української літератури. Уже з першої зустрічі з Хомою вона постає

нетиповою, адже «була в зеленій стрілецькій куртці, з лефošівкою через плече, з готуром свіжо застріленим у торбі, з свиставкою в губах» [4]. Маня виявилася не тихою і скромною, як більшість тогочасних дівчат. Вона свідомо робила все можливе, щоб справити на чоловіка якнайсильніше враження, можна сказати, керувала його закоханістю: «Як добрий режисер, я брала до помочі все, що було під рукою: сонце й ліс, пурпури сходу, чари полудня і меланхолію вечора. Оповідання батька і шум лісу. Рев бурі і тихі шепти дружньої розмови. Все [...] були декорації для моєї ролі, яку я хотіла відіграти перед тобою, щоб лишити в твоїй душі незатерте, незабутнє, високоартистичне вражіння, таке вражіння, де ілюзія ані на волосок не різнилася від найпоетичнішої дійсності» [4]. Героїня не боялася брати на себе ініціативу у стосунках, наприклад, змінила на свій лад ім'я свого коханого: «Тямиш, як я з руського Хоми перехрестила тебе на італійського Томасо, а сього здрібнила на Томасіно, а сього вкоротила на Массіно?» [4].

Однак прагнення особистої свободи й права бути собою виявилось сильнішим за кохання (ще одне відхилення від типового образу тогочасної жінки, якій, за словами Ольги Кобилянської, було відведено сталу роль: діти – кухня – церква).

Маня не хоче бути «домашньою жінкою» і сама обирає свій життєвий шлях, її природна енергія повинна знайти вихід. Після втечі від Хоми вона опиняється сам на сам із жорстоким світом і стає залежною від чоловіків, які її використовують. Це призводить до втрати внутрішньої гармонії.

На думку К. Бондарчук, Марія – експресивно-імпульсивна, холерик за темпераментом. Пасивність і врівноваженість Массіно-меланхоліка, психічні процеси якого «протікають глибинно, десь у підземеллі» [1, с. 17], видаються їй байдужістю, егоїзмом і сибаритством. Внутрішній конфлікт Манюсі, її боротьба самої з собою проходить через увесь твір [2, с. 24].

Головна героїня твору поєднує в собі соціальне та суто жіноче. На цьому письменник загострив свою увагу, апелюючи до феміністичних ідей, що панували в той час. Неоднозначними видаються думки, закладені Іваном Франком у уста Марії, що сам він визначає як «антифемінізм». До прикладу: «Дай їм [жінкам – Л. Ш.] рівноправність, коли для них усяка просвіта, всяка наука — се тільки окремих рід туалети, спорт, спосіб приманити спеціального рода женихів. ... тягти весь загальний жіноцтва, особливо того ситого, та вбраного, та випарфумованого, до вищої науки – се цілковита страта часу й засобів» [4]. Чи хотів автор протистояти тогочасній емансипації? Сумнівно, адже його

власна героїня, зрештою, сама розпоряджається своїм життям. Так, вона часто потрапляє у фізичну чи фінансову залежність від чоловіків, але зрештою повертається до свого коханого, попри всі незгоди. Авторіві вдалося відтворити жінку як живу та діяльну натуру, якій не потрібно приміряти маски та грати ролі, пристосовуючись до загальноприйнятих, штучно створених моральних норм.

І хоча Маня страждає через суспільство й власні помилки, але не втрачає індивідуальності та права на вибір. Саме ця внутрішня суперечливість робить образ модерним і психологічно переконливим.

Тож вважаємо головною героїню новели «Сойчине крило» Марію, безперечно, емансипанткою, мисливицею-авантюристкою, відповідальною за свій життєвий вибір і свідомою наслідків власних дій. Іван Франко-модерніст наділяє свою героїню життєлюбством, вірою у власні сили і здатністю самій керувати життям.

Список використаних джерел

1. Бондарчук К. С., Чумаченко О. А. Новаторство новели Івана Франка «Сойчине крило»: гендерно-психологічний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. Вип. 3 (101). С. 7–20.

2. Овдійчук Л. Лірична драма у прозі про непереможне кохання (вивчення новели Івана Франка «Сойчине крило» у 10 класі). *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 23–25.

3. Печарський А. «Сойчине крило» І. Франка – «Лист незнайомки» С. Цвайга: аналогії та психоаналітичні інтерпретації. *Слово і час*. 2017. № 11. С. 72–77.

4. Франко І. Сойчине крило. URL : <http://ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3782>

УДК 821.161.2Франко-5(043.2)

ЗАГАДКА ПСЕВДО «ДЖЕДЖАЛИК» ІВАНА ФРАНКА

Ірина Кузьміна,

викладачка циклової комісії словесних дисциплін,

Луцького педагогічного фахового коледжу

КЗВО «Луцький педагогічний інститут»

Волинської обласної ради,

м.Луцьк, Україна.

ikuzjmina@lpc.ukr.education

Творчість є не лише відповідальною, а й певною мірою небезпечною справою. Саме тому митці нерідко – добровільно чи через обставини – приховують свою справжню особистість за різними масками. Однією з найпоширеніших таких «масок» стає вигадане ім'я, тобто псевдонім. Іноді воно настільки закріплюється за автором, що майже витісняє його справжнє ім'я зі свідомості читачів, як це сталося з Панасом Мирним, Оленою Пчілкою, Лесею Українкою чи Олегом Ольжичем. В інших випадках письменник залишається відомим насамперед під власним ім'ям, хоча й користувався літературними псевдонімами. Так було, наприклад, із Тарасом Шевченком (Кобзар Дармограй), Маркіяном Шашкевичем (Руслан) або Олександром Кониським, який установив своєрідний рекорд серед українських літераторів, використавши 141 псевдонім, проте в історії літератури все ж закріпився під справжнім прізвищем.

Автор творів «Каменярі» та «Мойсей», безперечно, належить саме до другої групи митців. Для більшості людей у світі він насамперед відомий як Іван Франко. Проте у своїй літературній діяльності письменник користувався майже сотнею псевдонімів і криптонімів. Серед них – Руслан, Іван Живий, Невідомий, Не-Давид, Не-Теофраст, Non severus, Vivus, Марко В-а, Один з молодіжи, Один з русинів міста Львова, І. Ф., Ів. Фр., І. Ф., Ів. Fr., Ккк та багато інших [5, с. 438-457].

Існують свідчення, що майбутній письменник, офіційно охрещений ім'ям Іван і записаний під ним у метричній книзі, у родинному колі мав ще одне, неофіційне ім'я – Мирон.

Так Іван Франко залишався «малим Мироном» приблизно до п'ятирічного віку, поки не почав навчатися в початковій школі сусіднього села Ясениця

Сільна. Подібна ситуація була і з його молодшим братом Захаром, якого всі, окрім офіційних документів, знали як Михайла – саме так до нього зверталася мати й так його називали земляки.

Саме від образу малого Мирона – майбутнього героя циклу новел та оповідань про незвичайного сільського хлопчика з філософським поглядом на світ – походить і найулюбленіший псевдонім Івана Франка серед численних його літературних «масок».

Однак першим у довгому ряді його творчих псевдонімів, або, як сказали б сьогодні, «нікнеймів», було дивне й загадкове ім'я – Джеджалик, значення якого й досі остаточно не з'ясоване. Саме під цим псевдонімом молодий письменник, тоді ще учень Дрогобицької гімназії, уперше виступив на сторінках львівського студентського журналу «Друг»[2, с. 372].

Першою опублікованою працею Івана Франка став твір «Народні пісні (Сонет)», надрукований у журналі «Друг» у 1874 році під підписом Джеджалик.

Пізніше, уже навчаючись у Львівському університеті, молодий автор активно друкував свої твори різних жанрів – поезію, роман, критичні статті, фольклорні записи – як у журналі «Друг», так і в альманасі «Дністрянка» (Львів, 1876). Більшість цих публікацій також виходила під псевдонімом Джеджалик. Саме так були підписані не лише дебютний сонет «Народні пісні», а й поезії «Моя пісня» (1874), «Божескость людского духа», «Від'їзд гуцула», «Дві дороги», «Любов», «Могила», «Мятеж Митуси», «Наперед!», «Наш образ» (1875), «Пісня Задунайська» (1876), а також перший роман письменника.

Тож не дивно, що талановитий і честолюбний молодий автор досить швидко здобув перше літературне визнання. Хоча на початку слава прийшла не стільки до Франка, скільки до його псевдоніма – Джеджалик.

Про це свідчить і один із листів письменника до його першого кохання – Ольги Рошкевич, доньки священника з Лолина. Саме їй Іван Франко згодом присвятив відомі рядки у вірші «Тричі мені являлася любов...»: «Одна несміла, як лілея біла, / З зітхання й мрій уткана, із обснов / Сріблястих, мов метелик, підлетіла. / Купав її в рожевих блисках май, / На пурпуровій хмарі вранці сіла / І бачила довкола рай і рай! / Вона була невинна, як дитина, / Пахуча, як розцвілий свіжо гай») .[4, с. 361], Франко не без певної дози самоіронії і водночас цілком зрозумілого самовдоволення оповідав дотепну ситуацію, пов'язану з його ранньою популярністю:

- З ким маю честь?
- Іван Франко!

А там збоку докине другий:

– Vulgo Джеджалик.

А той християнин стане та очі витріщить!..»

(лист Івана Франка до Ольги Рошкевич від 29 лютого 1876 р.) [3, с. 108].

Саме під іменем Джеджалик Франко вперше здобув популярність серед освіченої молоді Галичини й навіть, за його власним висловом, став у Львові своєрідною «цікавинкою» або знаменитістю.

Вибір такого незвичного й дещо таємничого літературного імені не був випадковим. Псевдонім – це не лише маска, за якою письменник із тих чи інших причин приховує свою справжню особистість, а й спосіб виявити власну внутрішню сутність, світогляд і духовні орієнтири. У ньому своєрідно відображаються прагнення автора до самовираження та водночас бажання залишити щось прихованим, поєднуючи зовнішню «персону» з глибинним «я».

Походження першого Франкового псевдоніма тривалий час залишалося нез'ясованим у франкознавстві. Іноді навіть висловлювалися необґрунтовані й майже фантастичні припущення, нібито слово «Джеджалик» пов'язане з поняттям «дженджик» – своєрідним українським відповідником англійського «денді», тобто людини, яка надмірно дбає про вишуканий одяг і зовнішній вигляд, легковажного чепуруна. Однак навряд чи молодий Франко міг обрати собі настільки поверхове й легковажне літературне ім'я. Хоч він і був честолюбним юнаком, сучасники зовсім не сприймали його як франта чи модника. Навпаки, під час першого знайомства Франко справляв враження людини, якій зовнішність була майже байдужою.

Отже, роль денді зовсім не відповідала образіві молодого Франка. Його прагнення були значно масштабнішими, ніж просто справляти приємне враження чи подобатися дівчатам. Він мріяв стати знаним письменником, насамперед поетом – своєрідним «руським Міцкевичем», автором безсмертних творів і духовним лідером суспільства. Більше того, у майбутньому він бачив себе народним пророком і провідником. Сам Франко відкрито про це не заявляв, однак таке розуміння ролі митця впливало з романтичної традиції «поета-пророка», яка домінувала у слов'янських літературах ХІХ століття, зокрема й в українській.

Саме тому прикладом для формування власної особистості майбутнього «галицького Шевченка» не міг бути легковажний чепурун. Той, хто прагне стати пророком, спершу має бути борцем, а не модником. Джеджалик обрав собі за ідеал лицаря, а не пустого франта.

Можна припустити, що ще в роки навчання у Дрогобицькій гімназії Франко, захоплений героїчним минулим України та начитаний доступною йому літературою про козацьку добу, формував саме такий образ для власного самоствердження.

Можливо, ще в гімназійні роки Франко, читаючи історичну художню та наукову літературу з учнівської й власної бібліотеки, а також із книгозбірень друзів і вчителів, зацікавився постатями українського минулого. Особливий вплив на нього могли мати праці Миколи Костомарова, Олександра Барвінського, Ісидора Шараневича та інших дослідників історії. Саме тоді майбутній письменник, імовірно, обрав собі псевдонім на честь легендарного козацького полковника Филона (Пилипа) Джеджалія – визначного українського військового діяча й дипломата XVII століття, одного з найближчих соратників Богдана Хмельницького в роки Національно-визвольної війни 1648-1657 років, його особистого друга та фактично другої особи після гетьмана [2].

Прославлений у боях «правдомовний Джалалій», як називали його сучасники, хоч і мав татарське походження, був палким патріотом України та непримиренним противником її поневолювачів. Він також відзначався рішучою незгодою з політикою тієї частини української шляхти, яка прагнула домовленостей і компромісів із владними колами Речі Посполитої.

Під час Берестецької битви непохитний полковник навіть після зради татар залишився вірним Богдану Хмельницькому, який згодом призначив Джалалія наказним гетьманом. Як патріот-державник, носій ідей самостійності, мужній воїн і козацький ватажок, Ф. Джалалій неодноразово згадується в історичних пам'ятках. Зокрема, його ім'я фігурує в літописі Григорія Граб'янки, «Історії Русів», праці Єроніма Коховського «Історія Польщі від смерті Владислава IV», у «Історії війни козаків проти Польщі» П'єра Шевальє, а також у «Літописній оповіді про Малу Росію та її народ і козаків узагалі» Олександра Рігельмана та інших джерелах.

У цьому можна побачити певну символіку: покоління кирило-мефодіївців, яке прагнуло відродити козацькі традиції та ідеали свободи в умовах Російської імперії, ніби передало естафету новій генерації – «Молодій Україні», що лише формувалася в Галичині. І одним із перших її духовних провідників згодом став Іван Франко.

Не дивно, що яскрава й героїзована постать Ф. Джеджалика справила сильне враження на молодого поета-романтика, який глибоко цікавився історією України, особливо добою Хмельниччини. Пізніше цій темі він

присвятив низку наукових досліджень, зокрема працю «Хмельниччина 1648-1649 років у сучасних віршах», розділ «Хмельниччина (думи, пісні та вірші)» у «Студіях над українськими народними піснями», а також художні твори – поему «На Святоюрській горі» та новелу «Хмельницький і ворожбит». Відомо також про його задум створити драматичну трилогію про Богдана Хмельницького («Жовті води», «Берестечко», «Смерть Богдана»), від якої зберігся лише фрагмент початкового рукопису [2].

Ймовірно, Джеджалик став для Франка образом ідеального українського лицаря – незламного патріота, народного провідника й борця-революціонера. Саме таким він уявляв героя, на якого прагнув бути подібним і сам майбутній «вічний революціонер» та «український Мойсей».

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Невідомий Іван Франко. Київ: Либідь, 2006. 360 с.
2. Дзира Я. І. Джалалій (Джеджалій, Джеджалик) Филон. Енциклопедія історії України: в 5 т. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наук. Думка, 2004. Т. 2: Г-Д. 688 с.
3. Рошкевич (Іванець) М. Спогади про Івана Франка. Упоряд., вст. ст. і приміт. М. Гнатюка. Львів: Каменяр, 2011. 814 с.
4. І. Франко. Перехресні стежки. Лірика. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 368 с.
5. Шуст Я. Псевдоніми та криптоніми Івана Франка. Іван Франко: *Статті і матеріали*. Львів, 1960. Зб. 7. 451 с.
6. Якимович Б. З. ФРАНКО Іван Якович [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2013. 688с.: іл.. URL : https://www.history.org.ua/?termin=Franko_I (останнє звернення 12.05.2026).

ПСИХОЛОГІЗМ ТА МОДЕРНІСТСЬКІ ІНТЕНЦІЇ У ПРОЗІ ІВАНА ФРАНКА

*Антоніна Ліхван,
здобувачка ОПС фаховий молодший бакалавр
Луцького педагогічного фахового коледжу
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна.*

*Науковий керівник – Наталія Дзямуч
викладачка-методистка
циклової комісії словесних дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Постать Івана Франка в українській свідомості довгий час залишалася заручником радянської та народницької критики, яка штучно звужувала масштаб його генія до ролі «вічного революціонера» та соціального активіста. Проте сучасний підхід відкриває нам постать європейського інтелектуала. С. Павличко зазначала про український літературний процес кінця ХІХ ст.: «Модерністи часто боялися власної модерності, тим часом народницька традиція постійно модернізувалася в межах своїх головних принципів» [1, 22]. Така оцінка дозволяє нам відійти від сприйняття Франка як монументальної фігури і побачити в ньому живий інтелект, що перебуває у постійному конфлікті з догмами свого часу.

Повість «Для домашнього огнища» руйнує міф про ідилію приватного життя, який так ретельно вибудовувало суспільство. Франко вводить нас у світ, де за зовнішнім благополуччям офіцерської родини ховається страшний злочин торгівлі жінками. Головний герой твору дошукується істини чергуючи заглиблення у самоаналіз, спогади, афективні враження, сновидіння, розшифрування прихованого сенсу подій: «Щоби втекти від думок, що, мов пажерливі миші, гризли його нутро, капітан силкувався придивлятися найзвичайнішим речам довкола» [2, 175]. Дружина головного героя Анеля, виправдовуючи свої дії коханням до чоловіка, кидає: «Добре схована підлота

перестає бути підлотою, утаєний злочин є тільки доказом відваги і зручності!» [2, 202]. Ці слова підкреслюють трагічну подвійність моралі, яку Франко досліджує. Письменник доводить, що соціальне середовище здатне деформувати особистість настільки, що поняття добра і зла стають розмитими.

Ще радикальнішим кроком є новела «Сойчине крило», яка стала справжнім шедевром української прози, адже тут панує стихія ірраціональних почуттів. Герой Хома, заглиблений у свій штучно створений естетизм, який відчутно скептично зображений у деталях опису його житла, доходить висновку: «Я погубив багато цвітів по життєвій дорозі, похоронив багато ілюзій та охоронив коштовний плід і виніс його зі всіх катастроф, як Камоєнс свою епопею з кораблекрушення, а се, власне, ту вмільсть жити і насолоджуватися життям» [2, 343]. Акцент на внутрішньому світі особистості, її самотності та пошуку сенсу буття, попри виразне франкове іронізування над декадентством, додає тексту ілюстративної виразності тогочасних духовних тенденцій. Проте лист від Мані руйнує цю ілюзію спокою, змінюючи декадентські настрої закоханого. У творі Франко постає як неперевершений майстер психології, передаючи через текст Мані неймовірний спектр емоцій: від відчаю до насолоди стражданням. Він показує, що кохання стає для героїв не лише романтикою, а й руйнівною силою, здатною зламати життя. Сам образ Мані – це не актуальна для тогочасної модерністської літератури постать-привид, а яскрава, пристрасна й екзальтована авантюристка, яка щиро ділиться історіями власного життя з естетом, закутим у власному кабінеті.

Проза Франка вражає глибиною психологічного аналізу й у низці прозових автобіографічних творів про життя дітей («Мій злочин», «Schon schreiben» та ін.). Яскраві персонажі, заглиблення у дитяче світосприйняття, спогади крізь призму дорослішання відкривають можливості виразного розуміння травм персонажів: «І відтоді я не можу позбутися сього спомину. Він затроює мені кожную хвилину щастя, розбиває мою силу і відвагу в нещасті. Він мучить моє сумління грижею, і мені здається, що все дурне, безцільне, жорстоке і погане, що я тільки коли зробив у своїм житті, скристалізувалося в конкретний образ...» [3].

Можемо вважати, що Франко одним із перших відмовився від спрощеного поділу героїв на «позитивних» та «негативних», натомість зосередившись на їхніх внутрішніх суперечностях, страхах та прихованих бажаннях. У його пізній прозі простежуються елементи глибокого психологізму, хоч письменник і не належав до модерністської школи. Саме цей аспект творчості Франка часто

ігнорується. Традиційний образ письменника-борця у радянській критиці затуляв собою Франка-психолога, Франка-естета, Франка-людину, яка страждає. Проте, читаючи його пізню прозу, ми бачимо зовсім іншу динаміку. Це література, яка ставить незручні запитання: де межа між жертовністю і злочином, чи може егоїзм бути формою самозбереження?

Власне враження від цих творів сучасного юного читача кардинально відрізняється від «підручничкового» образу, а Франко перестає бути статичним монументом і виявляється неймовірно сміливим письменником, який не боявся бути незрозумілим чи навіть засудженим сучасниками. С. Павличко у своїй фундаментальній праці «Дискурс українського модернізму» наголошує на вагомості його внеску у розвій нашої нової літератури: «Парадокс літературного розвитку полягав у тому, що самі народники, передовсім ідеологи цього напрямку, готували новий естетичний простір. Зокрема, Іван Франко своєю колосальною перекладацькою, науковою та літературознавчою працею» [1, 38].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що повернення до справжнього, не «забронзовілого» Франка є необхідним кроком для сучасної української культури. Здатність поєднувати глибокий інтелектуалізм із тонким знанням людської душі робить його творчість актуальною й сьогодні. Франко доводить, що українська література на межі XIX-XX століть уже була частиною великого європейського контексту, ставлячи ті самі екзистенційні питання, що й провідні митці того часу.

Список використаних джерел

1. Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі. <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/>
2. Франко І. Я. Маніпулянтка. Харків: Vivat, 2024. 464с.
3. Франко І. Я. Мій злочин. <https://osvita.ua/school/literature/f/76558/>

МОВОЗНАВЧИЙ ВИМІР СПАДЩИНИ ІВАНА ФРАНКА

КОНЦЕПТ «РІДНА МОВА»

У ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ФРАНКА

*Тетяна Жалко,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри методик навчання та освітніх технологій
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти,
м.Луцьк, Україна.
tzhalko@ukr.net*

Актуальність теми. У сучасних умовах суспільно-політичних трансформацій, глобалізаційних процесів та посилення ролі інформаційного простору питання збереження і розвитку рідної мови набуває особливої ваги. Для України, яка переживає етапи утвердження національної ідентичності та протистоїть інформаційним і культурним викликам, проблема мовної свідомості є надзвичайно актуальною. У цьому контексті публіцистична спадщина Івана Франка становить цінне джерело осмислення ролі рідної мови як чинника націєтворення, духовної єдності та культурного розвитку. Аналіз концепту «рідна мова» у його працях дозволяє не лише глибше зрозуміти історичні витоки мовного питання, а й актуалізувати ідеї, що залишаються важливими для сучасного українського суспільства.

Метою дослідження є аналіз особливостей осмислення концепту «рідна мова» у публіцистичній спадщині Івана Франка, з'ясування його змістових, ідейно-сміслових та функціональних характеристик, а також визначення ролі цього концепту у формуванні національної свідомості та мовної культури.

Мовознавчі погляди Івана Франка були об'єктом дослідження багатьох науковців: Т. Панько, І. Пулюя, І. Матвіяса, І. Ціхоцького, Г. Гримашевич, Я. Закревської, І. Фаріон та інших.

Реалізація поставленої мети передбачає розгляд публіцистичних праць Івана Франка, у яких мовне питання перестає бути суто філологічною проблемою і переходить у площину стратегічного державного будівництва. Для вченого рідна мова виступала не лише формою вираження думки, а передусім

«цементом», здатним з'єднати роз'єднані інтелектуальні та соціальні пласти українства в єдиний цілісний організм. Розуміння І. Франком концепту «рідна мова» базується на кількох засадничих векторах: соціолінгвістичному, де мова є інструментом освіти, та політичному, де вона постає запорукою національної незалежності. Розглянемо детальніше, як саме ці ідеї трансформувалися у конкретні тези й заклики в його ключових статтях.

У публіцистичному дискурсі Івана Франка концепт «рідна мова» постає не лише як лінгвістична категорія, а як фундаментальна умова національного буття. Розглядаючи мову через призму соціального та політичного визволення, автор виокремлює кілька ключових аспектів:

1. Психолінгвістична рецепція: мова як орган мислення. І. Франко одним із перших дослідив деструктивний вплив мовної асиміляції на психіку людини. У праці «Двоязичність і дволичність» він гостро критикує концепцію ієрархічності мов, де рідне слово маргіналізується як «нижче». Мислитель розглядає мову як екзистенційну основу особистості, зазначаючи: *«Мова – се не є тільки спосіб виявлення думок, се спосіб самого думання. Хто не вміє шанувати своєї рідної мови, той не шанує самого себе, своєї честі, своєї гідності»* [2, с. 456]. І. Франко обґрунтовує тезу, що мовна мімікрія спричиняє внутрішній розкол (моральну «дволичність») та виснажує креативний потенціал нації.

2. Суспільно-політичний аспект: мова як чинник консолідації. У програмній статті «Поза межами можливого» І. Франко розглядає мову як ключовий інструмент трансформації етносу в політичну націю. Автор переконливо доводить: мова є не лише зовнішньою ознакою приналежності до народу, вона є «органом мислення», через який реалізується творчий та інтелектуальний потенціал народу. Вчений вказує на небезпеку духовної деградації, яка чекає на суспільство в разі мовної капітуляції перед імперіями. За І. Франком, без мовної єдності народ втрачає суб'єктність, стаючи об'єктом чужих державних проєктів [4, с. 278]. Відтак, мовна стійкість трактується як свідомий вибір вільного народу, що гарантує його майбутнє.

3. Проблема мовної норми та боротьба з «язичієм». І. Франко послідовно відстоював право української мови на статус літературної та наукової. Він категорично заперечував використання «язичія», тавруючи його як деструктивний культурний анахронізм. У статті «Говоримо на вовка, а скажімо і за вовка» публіцист стверджує, що майбутнє України – за живою народною мовою, яка має стати потужним інтелектуальним інструментом: *«Ми мусимо*

витворити з нашої мови орган, здатний висловити найскладніші філософські та наукові думки, а не тільки домашні потреби» [1, с. 182].

4. Освітня парадигма: рідна мова як фундамент інтелектуальної свободи. І. Франко обґрунтував природне право кожного народу на навчання рідною мовою, розглядаючи школу як «першу цеглинку» у розбудові національної свідомості. Публіцист вважав парадоксальною ситуацію, коли дитину вчать чужою мовою, що, на його думку, є «гвалтом над дитячою душею». Для Івана Франка утвердження концепту «рідна мова» в освітньому просторі було ключовою передумовою успішної модернізації нації.

Мислитель аргументовано доводив, що викладання нерідною мовою (у галицькому контексті – німецькою або польською) створює інтелектуальний бар'єр між учителем і учнем. У праці «Школа і релігія» І. Франко зазначав, що насильне впровадження чужої мови в освітній процес нівелює пізнавальний інтерес дитини: *«Рідна мова – се найбагатша скарбниця людського духу... Виривати дитину з її рідної мовної стихії – значить підрізати коріння її інтелектуального розвитку» [6, с. 241].* Опанування складних наукових понять через чужий лексикон він кваліфікував як «духове каліцтво», що породжує соціальну пасивність і громадянську байдужість.

Для І. Франка «рідна школа» була нерозривно пов'язана з ідеєю прогресу та демократизації знань. Він був переконаний, що лише через рідне слово може відкрити широким народним масам шлях до світової науки. У праці «Чим стоїмо?» публіцист наголошував: освіта, відірвана від народної мови, стає закритим привілеєм еліти, тоді як навчання рідною мовою є інструментом соціальної емансипації: *«Школа, що не шанує мови народу, не вчить його думати, а лише слухати й коритися» [5, с. 192].*

Практичне втілення концепту «рідна мова» І. Франко вбачав у створенні якісної, конкурентоспроможної навчальної та художньої літератури. Він усвідомлював, що без потужного корпусу текстів українське слово залишатиметься в межах побуту, тому власною перекладацькою і редакторською діяльністю прагнув розширити стилістичні межі рідної мови.

Його переклади й адаптації світової класики для дітей (зокрема, славнозвісні переробки «Лиса Микити», «Пригод Дон Кіхота», байок) мали на меті не просто розважити читача, а довести: українська мова є повноправним транслятором будь-яких світових сюжетів, філософських смислів і наукових знань. І. Франко цілеспрямовано працював над тим, щоб зняти з української

мови тавро «мужицької» чи «хатньої», підносячи її до рівня мови інтелектуальної еліти.

Особливу увагу мислитель приділяв науково-популярному сегменту. Він підкреслював, що справжня модернізація нації та її вихід на європейську арену розпочнуться лише тоді, коли українська дитина зможе опанувати природничі й точні науки – фізику, геометрію, біологію – своєю мовою [3, с. 115]. І. Франко вірив: термінологічна база, сформована на національному ґрунті, забезпечує глибше і природніше засвоєння знань, ніж зазубрювання чужомовних формул.

Крім того, І. Франко наголошував на важливості доступності книги. Він виступав за створення дешевих, але якісних бібліотек для народу, вважаючи, що рідне слово має стати щоденною потребою кожної людини. Таким чином, видавнича діяльність Франка була стратегічним кроком до перетворення української мови на універсальний інструмент модерної нації, здатний обслуговувати всі без винятку сфери суспільного життя.

Отже, концепт «рідна мова» у рецепції Івана Франка постав потужним націєтворчим чинником, що трансформував етнографічну спільноту в політичну націю. Його погляди на мову як на стратегічний ресурс модернізації суспільства та засіб інтелектуального визволення народу є ціннісним орієнтиром для розбудови сучасної мовної політики в Україні.

Публіцистична спадщина І. Франка доводить: мовна стійкість є не лише культурним обов'язком, а й запорукою державної незалежності. Ідеї публіциста щодо права кожної дитини на навчання рідною мовою та необхідності творення високоінтелектуального національного продукту залишаються дієвою зброєю в умовах сучасних соціокультурних викликів та інформаційних війн. Рідна мова у Франковому розумінні – це «територія свободи» та життєвий простір нації, збереження якого є обов'язковою умовою нашого повноправного утвердження у світовому співтоваристві.

Список використаних джерел

1. Франко І. Я. Говоримо на вовка, а скажімо і за вовка : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1981. Т. 28. С. 175–185.
2. Франко І. Я. Двоязичність і дволичність : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 35. С. 455–462.
3. Франко І. Я. Літературна мова і діалекти : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 37. С. 110–115.

4. Франко І. Я. Поза межами можливого : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1985. Т. 45. С. 272–285.
5. Франко І. Я. Чим стоїмо? : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 35. С. 190–195.
6. Франко І. Я. Школа і релігія : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1980. Т. 26 : Публіцистика (1883–1886). С. 240–248.

ТВОРЧИСТЬ ІВАНА ФРАНКА У ВПРАВАХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Юлія Хожасенко,
вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури
Дніпровського ліцею № 1 Дніпровської міської ради,
м.Дніпро, Україна.
ulia06062019@ukr.net

Іван Якович Франко – один із найвидатніших представників нашого народу, український письменник, перекладач. За словами М. Рильського, «Іван Франко – це розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука і передчуття щастя України, України і людськості» [2, с. 8], тому його творчості і приділяється велика роль під час навчання у закладах освіти, зокрема в гімназіях та ліцеях. Погоджуємося з В. Корнійчуком, що «сьогодні дедалі повніше і ясніше розкривається універсальний геній Івана Франка, який залишив свої нестерті сліди чи не в усіх сферах духовного життя України» [3, с. 3].

І. Я. Франко вдало говорив, його слова стали для нас афоризмами. Наприклад, «Пісня і праця – великі дві сили...», «Лиш боротись – значить жити...», «Сійте в головах думи вольнії...», «Збагатить нас труд на рідній ниві...», «Книги – морська глибина...», «Немає друга понад мудрість...», «Я син народа, що вгору йде...», «Нам пора для України жити» [2, с. 7] та інші.

Розглянемо творчість Каменяра у вправах з української мови в 5–6 класах.

1. Пряма мова. Діалог

Записати речення, поставити розділові знаки.

Втечу думає у ліс і буду жити на волі! Ну думає собі Осел аж тепер по мені буде! Ти ще й питаєшся? кричить грізно Лев. І що ти за дурниці балакаєш промовив він. Приходь кумцю! Приходь любчику! Чим хата багата тим і пригощу. А коли кашки не стало вона й мовить Вибачай кумочку більше не маю чим вас гостити.

2. Звертання

Переписати речення, знайти іменники, вжиті у формі кличного відмінка, визначити їх рід у реченні.

– Приходь, кумцю! Приходь, любчику! Чим хата багата, тим і пригощу. – Пригощайся, кумочку, не погордуй! Сама варила.

– Спасибі й за те, пісним голосом промовив Журавель. – А ти, кумоньку, до мене завтра в гості приходь!

– Вовчику-братику, а що це за пташка так гарно співає? – запитав Ведмідь.

– Ти, старий Бурмиле, – мовив він, сівши на гілляці над Ведмедовою головою, – що ти собі думаєш?

– Слухай, небоже! Бачиш ти он того Лиса?

– Здорова була, Лисичко-сестричко, – відповів Їжак.

Переписати речення, ставлячи слова, що в дужках, у формі звертання. Поставити розділові знаки.

– Добрий день (Їжак-неборак)!

– Здорова була (Лисичка-сестричка) відказує Їжак.

– А куди ти (Лисичка) питає її Вовчик-братик.

3. Будова слова

Виписати слова з префіксами. Розібрати підкреслені слова за будовою.

– Ото дурний! Зачепив за дубовий корінь та й тягне. Думаєш, що мене за ногу вхопив. Тягни, дурню, тягни!

– Ай, ай, ай! Моя ніженька! – закричала Лисичка, а дурний Вовк з радості як почав тягти, поки сам не змучився і ключки не зламав.

4. Фонетика

Виписати слова, у яких у словах звуків більше, ніж букв.

Їж, школі, Гриць, зробилося, перелякався, заверещав, цить, дурню, нього, верещав, зацитькувати.

5. Синтаксичний розбір речень

Переписати речення. Виконати синтаксичний розбір.

Минув рік після того важливого дня. Блискучі надії батька на Грицеву будущину давно розвіялись. Гриць був зламаний, засоромлений.

6. Орфографія

Переписати рядки вірша. Вставити пропущені літери.

Д...увалась з...ма:

Чом се тають... сніг...,

Чом льоди присли всі

На ш...рокій ріці?
 Д...вувалась з...ма:
 Як посміли над сні...
 Проклюнутись кві...ки
 Запахущі, дрібн...?

7. Ненаголошені -е-, -и-

Виписати з уривку вірша слова з ненаголошеними голосними.

Дивувалась зима:
 Чом се тають сніги,
 Чом льоди присли всі
 На широкій ріці?
 Дивувалась зима:
 Чом так слабне вона,
 Де той легіт бересь,
 Що теплом пронима?
 Дивувалась зима:
 Як се скріпла земля
 Наливаєсь теплом,
 Оживає щодня?

Список використаних джерел

1. Іван Франко – дітям. Укл. Д. Іваницька. Львів : Апріорі, 2016. с. 88.
2. Матуш Р., Домарецька Г., Орищин Р. Франкове слово у школі. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. с. 224.
3. Микитюк В. Іван Франко і методика викладання української літератури. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. с. 200.

ВНЕСОК ІВАНА ФРАНКА У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

*Анастасія Магденко,
Ксенія Бойчук,
здобувачки 2 курсу ОПС фаховий молодший бакалавр
Одеського торговельно-економічного фахового коледжу,
м.Одеса, Україна.
amahdenko@ofek-knteu.od.ua*

*Науковий керівник – Олена Батарейна, викладачка-методистка
Одеського торговельно-економічного фахового коледжу,
м.Одеса, Україна.*

Проблема розвитку української літературної мови є однією з ключових у дослідженні історії української культури. Мова завжди була не просто засобом спілкування, а й важливою частиною національної ідентичності. У другій половині ХІХ – на початку ХХ століття українська мова розвивалася в складних умовах, що було зумовлено політичною роз'єднаністю, різними історико-культурними впливами та відсутністю усталених єдиних мовних норм. Саме в цей період особливо помітною стала діяльність Івана Франка – видатного письменника, науковця, публіциста та громадського діяча, який не лише активно використовував українську мову у своїй творчості, а й глибоко осмислював закономірності її розвитку та шляхи вдосконалення [1].

Іван Франко вважав мову основою існування нації та її культурного розвитку. Він зазначав, що літературна мова не повинна бути штучною - вона має формуватися на основі живого, народного мовлення, але водночас поступово розвиватися відповідно до потреб освіти, науки й суспільного життя. У своїх наукових і публіцистичних працях І.Франко неодноразово наголошував на необхідності створення єдиної української літературної мови, яка могла б об'єднати різні регіональні варіанти та забезпечити взаємно зрозуміле мовне спілкування для людей.

У часи Франка українська літературна мова перебувала у стані активного формування та існувала у двох основних регіональних варіантах – наддніпрянському та галицькому. Така ситуація спричиняла мовні розбіжності у лексиці, правописі та стилі, що ускладнювало процес вироблення єдиних норм.

У мовознавчих дискусіях, зокрема з Борисом Грінченком, І.Франко відстоював ідею майбутньої мовної єдності, наголошуючи на необхідності не протиставлення, а взаємного збагачення різних мовних традицій. На його думку, такий підхід давав лише синтез найкращих елементів різних говірок, який може забезпечити розвиток повноцінної літературної мови [1; 3].

Важливим аспектом мовотворчої діяльності І.Франка було його ставлення до народної мови. Він вважав її головним джерелом розвитку літературної мови, оскільки саме в ній відображається реальне життя, мислення та культура народу. Водночас І.Франко розумів, що літературна мова не повинна залишатися на рівні побутового мовлення, а має постійно розвивати свої можливості шляхом збагачення словникового складу, граматичних форм і виражальних засобів. Саме поєднання народної основи з інтелектуальним розвитком мови – вважав найважливішою умовою її становлення.

У своїх творах І.Франко часто використовував діалектизми. Це робило тексти більш живими та наближеними до реальності. Він не розглядав їх як перешкоду для розвитку літературної мови, а навпаки – як цінне джерело її удосконалення. У його творах діалектні елементи виконували не лише художню функцію, створюючи ефект правдивості та реалістичності, але й сприяли збагаченню лексичного складу української мови. Завдяки такому підходу І.Франко демонстрував, що різні мовні елементи можуть бути основою для формування багатой та гнучкої літературної мови [2; 3].

Значний внесок І.Франка пов'язаний із розвитком словотворення. У межах своєї творчості він активно поєднував найрізноманітніші тематичні групи слів – від повсякденної до наукових і публіцистичних термінів, а також особливу увагу приділяв іншомовним запозиченням, які пристосовував, роблячи їх природними згідно з нормами та правилами українського мовлення. Такий творчий метод свідчить про його непереробне бажання зробити рідну мову універсальною для втілення будь-яких ідей та думок, які дозволяли мові вільно розвиватися в усіх сферах – від побутового спілкування до професійно-наукового діалогу.

Важливим напрямом діяльності І.Франка було словотворення та розвиток нових мовних засобів. Він підтримував ідею активного творення нових слів відповідно до потреб часу, оскільки вважав, що мова повинна розвиватися разом із суспільством. Це дозволяло українській мові поступово розширювати свої функції та ефективно взаємодіяти з реаліями сучасного світу [1; 2].

Крім того, І.Франко зробив значний внесок у формування стилістичного розмаїття української мови. Його творчість охоплює художній, публіцистичний і науковий стилі, що затвердило українську мову як універсальний засіб комунікації не лише в літературі, а й у науці та суспільному житті. Саме завдяки цьому українська мова поступово утверджувалася як повноцінна літературна мова.

Також слід зазначити, що І.Франко у своїх творах дотримувався чіткості, принципів логічності, зрозумілості та виразності мовлення, що сприяло формуванню певних мовних норм і стандартів. Його мовна практика стала зразком для сучасників і вплинула на подальший розвиток української літературної мови [3; 4].

Творча практика Івана Франка відіграла значний вплив у розвитку українського письменства. Художні, наукові та публіцистичні тексти мислителя стали своєрідним творенням сучасної української мови. У своїх творах

І. Франко свідомо прагнув поєднати простоту народного мовлення з інтелектуальною глибиною викладу, завдяки чому його тексти залишалися зрозумілими, але й водночас набували глибокого змісту.

Особливістю його мовного стилю є різноманітність синтаксичних конструкцій, що сприяла розвитку виразності української мови.

І.Франко активно використовував складні речення, інверсії, різні типи мовних зворотів, завдяки чому українська мова набувала здатності передавати складні філософські й суспільні ідеї. Це було особливо важливо для становлення української мови як мови науки та інтелектуального дискурсу [2].

Окремо варто згадати його публіцистику. Його статті демонструють високий рівень аналітичного мислення та чітку мовну організацію тексту. Він умів поєднувати емоційність викладу з логічною аргументацією, що сприяло розвитку української публіцистики як окремого функціонального стилю. Саме через такі тексти мова почала активно використовуватися у сфері суспільно-політичного життя [5].

Важливим є й те, що І.Франко сприяв утвердженню української словесності як самодостатнього інструменту перекладацької діяльності. Він перекладав твори світової літератури, тим самим розширюючи її лексичні та стилістичні можливості. Перекладацька діяльність дозволяла вводити нові поняття, терміни та мовні конструкції, які збагачували українську мову та робили її більш універсальною [3].

Іван Франко активно підтримував ідею розвитку української мови як засобу освіти та науки. Він вважав, що без функціонування мови в цих сферах неможливо говорити про її повноцінність. Саме тому він сприяв формуванню наукової термінології, яка поступово почала використовуватися в українських освітніх і дослідницьких працях. Завдяки такій багатогранній діяльності І.Франко не лише розширив межі української мови, але й заклав основи її подальшого розвитку. Його підхід поєднував практичне використання мови з її теоретичним осмисленням, що зробило його однією з ключових постатей у процесі становлення української літературної мови [1; 5].

Отже, внесок Івана Франка у розвиток української літературної мови є багатограним і надзвичайно значущим. Його діяльність охоплювала як теоретичне осмислення мовних процесів, так і практичне використання та розвиток мовних засобів у творчості. Творчість митця сприяла збагаченню словникового складу, формуванню мовних норм, розширенню функціональних стилів та утвердженню ідеї єдності української літературної мови. Його мовотворча спадщина стала важливою основою для подальшого розвитку української мовної системи. Таким чином, Іван Франко постає не лише як видатний письменник, а й як людина, яка фактично вплинула на її формування.

Список використаних джерел

1. Іван Франко – біографія та мовна діяльність. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1754>
2. Роль Івана Франка в розвитку української мови. URL : <https://lib.if.ua/franko/1311683953.html>
3. Мовна спадщина Івана Франка. URL : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-literaturna-spadschina-ivana-franka-503962.html>
4. Іван Франко і становлення української літературної мови. URL : <https://lib.if.ua/franko/1321526994.html>
5. Франко Іван – значення для української культури і мови. URL : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um139.htm>

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ СТУДІЇ ІВАНА ФРАНКА

МАЛОДОСЛІДЖЕНІ АСПЕКТИ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ІВАНА ФРАНКА: ФОЛЬКЛОР І НАРОДНА ДЕМОНОЛОГІЯ

*Олена Федіна,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»,
м.Дніпро, Україна.
olenafedina88@gmail.com*

Іван Франко народився в типовому галицькому середовищі з міцно збереженими традиційними віруваннями. У другій половині XIX ст. такі села ще жили в системі архаїчних уявлень про світ, де віра в домовиків, відьом, упирів чи лісових духів була частиною повсякденності, а не лише казковою вигадкою [1]. Дитинство І. Франка минало серед живої усної традиції: казок, легенд, переказів, які він чув від членів родини, односельців, що сформувало його природний інтерес до народної міфології як до «живого матеріалу». Крім того, Галичина як прикордонний регіон (між українською, польською, австрійською культурними традиціями) сприяла розвитку порівняльного мислення. І. Франко мав змогу бачити спільні й відмінні риси демонологічних образів у різних народів, що, зрештою, підштовхнуло його до глибших наукових узагальнень.

Фольклористична діяльність І. Франка є важливою складовою української гуманітарної науки. Проте, окрім відомого збирання та систематизації народної творчості, значний інтерес становлять менш досліджені напрями його роботи – критичний підхід до фольклорних джерел і дослідження народної демонології. Саме ці аспекти дозволяють глибше зрозуміти І. Франка як ученого європейського рівня.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення фольклору в умовах сучасного інформаційного простору, де активно поширюються псевдофольклорні тексти та спрощені уявлення про народну

культуру. Звернення до наукових підходів І. Франка сприяє формуванню критичного мислення, збереженню автентичної культурної спадщини та глибшому розумінню національного світогляду.

На відміну від багатьох сучасників, І. Франко сприймав фольклор критично, перевіряючи автентичність народних текстів, виступаючи проти штучно створених «народних» творів, аналізував походження та трансформацію сюжетів і наголошував, що фольклор має бути живим відображенням народного життя, а не результатом літературної стилізації.

Особливу увагу І. Франко приділяв віруванням у надприродне. Він досліджував уявлення про духів і демонічних істот, зв'язок вірувань із побутом і психологією народу [2]. Серед персонажів, які його цікавили були русалки, чугайстри, домовики, відьми, упирі тощо.

І. Франко розглядав ці образи не як вигадку, а як форму народного світогляду та спосіб пояснення природних явищ.

Використовуючи методи порівняльного аналізу, історичного підходу, міждисциплінарного дослідження, він порівнював українські вірування з іншими культурами, а також використовував міждисциплінарні методи, поєднуючи фольклористику, етнографію, історію та психологію. Такий підхід випередив свій час і відповідає сучасним науковим принципам аналізу культури, особливо в умовах інформаційних маніпуляцій та популяризації псевдофольклору [3].

Малодосліджені аспекти діяльності І. Франка мають велике значення, адже:

- формують критичне ставлення до джерел;
- допомагають зрозуміти світогляд українців;
- розширюють уявлення про фольклор як науку.

Наведемо кілька прикладів відомих персонажів, яких згадував у своїх творах І. Франко:

- **Домовик** (дух-охоронець дому). Образ прямо не завжди персоніфікований у художніх текстах, але осмислюється в етнографічних і фольклористичних працях І. Франка, зокрема у студіях зі звичаїв і вірувань галицького селянства. Побожні уявлення про «живу» оселю, духів-покровителів дому наявні у збірці «Галицько-руські народні приповідки», де зафіксовано народні уявлення про хатній простір [4].

- **Відьма** (жінка з надприродними здібностями). Найвиразніше образ присутній у повісті «*Voas constrictor*» (епізодичні народні вірування) та

в оповіданні «На дні» у ширшому контексті народних уявлень про «нечисту силу». Також Франко аналізує образ відьми у своїх наукових розвідках про народні вірування, підкреслюючи соціальну природу страхів, пов'язаних із цим образом.

- **Упир** – цей образ розглядається І. Франком переважно у фольклористичних і етнографічних працях, зокрема у розвідках про поховальні звичаї та вірування. Важливими є його записи й коментарі у збірці «Етнографічні матеріали з Галичини», де аналізується страх перед «нечистими» покійниками.

- **Лісовик** (дух лісу). Мотиви лісових духів та персоніфікації природи простежуються у поетичних творах Франка, зокрема у збірці «З вершин і низин», де природа часто постає як жива, одухотворена сила. Також подібні образи фіксуються у його фольклорних записах.

- **Польовик** (дух поля). Безпосередньо як персонаж рідко фігурує у художніх текстах, однак уявлення про духів поля І. Франко аналізує у своїх етнографічних працях, зокрема в матеріалах про аграрні вірування селян. Відгомін цих уявлень можна знайти у соціально-побутових творах, таких як «Борислав сміється», де підкреслюється залежність людини від природи й праці.

- **Чорт** – один із найяскравіших і найчастіше використовуваних образів. Трапляється у сатиричних і гумористичних творах І. Франка, зокрема у збірці «Коли ще звірі говорили» (алегоричні та фольклорні мотиви) [5], а також у його численних перекладах і переспівах народних казок. Образ чорта часто іронізований, позбавлений абсолютної демонічності.

- **Мавка** як окремий персонаж у творчості І. Франка не настільки деталізована, як у Лесі Українки, проте близькі до неї образи лісових жіночих духів і русалок зафіксовані у фольклорних записах І. Франка та аналізуються у його наукових працях про народну демонологію.

Аналіз малодосліджених аспектів фольклористики Івана Франка засвідчує, що його наукова діяльність виходила за межі простого збирання народної творчості. Автор сформував цілісну концепцію фольклору як складної системи, у якій відображено світогляд, психологію та соціальний досвід народу.

Одним із ключових здобутків І. Франка є впровадження критичного підходу до фольклорних джерел. Він не лише фіксував народні тексти, а й аналізував їх походження, достовірність і функціонування в культурному середовищі, фактично заклавши підвалини наукової фольклористики в Україні.

Особливо вагомим є внесок І. Франка у вивчення народної демонології. Учений розглядав демонологічні образи не як фантастичні вигадки, а як символічні моделі осмислення світу. Вони відображають страхи, моральні уявлення, соціальні напруження та взаємодію людини з природою. Такий підхід відповідає сучасним міждисциплінарним дослідженням, що поєднують фольклористику, антропологію та психологію.

Важливим результатом є також усвідомлення того, що демонологічні уявлення у доробку І. Франка функціонують як частина культурної пам'яті народу. Вони виконують пояснювальну, регулятивну та виховну функції, формуючи норми поведінки та світосприйняття.

Таким чином, малодосліджені аспекти фольклористики І. Франка відкривають нові перспективи для сучасної гуманітарної науки: сприяють глибшому розумінню українського світогляду, розвитку критичного мислення щодо культурних джерел, інтеграції української фольклористики в європейський науковий контекст.

Список використаних джерел

1. Печкар С. Г. Магічні вірування українців у контексті формування етнокультурної ідентичності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 2. С. 112–118.
2. Пилипчук С. М. Сон літнього полудня: фольклорні основи франкової казки «Без праці». *Літературознавство*. 2026. № 1. С. 45–52.
3. Сучасні трансформації демонологічних образів у культурі : зб. наук. праць. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2025. 240 с.
4. Федіна О.В., Богатирьова Т.М. Культурний феномен українців. *Вісник науки і освіти*. (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2025. № 11(41) 2025. Київ, 2025. С. 1247- 1260.
5. Федіна О. В. Казка без гриму: автентичні сюжети як засіб формування культурної компетентності. *Вісник науки і освіти*. (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2025. № 10(40) 2025. Київ, 2025. С. 1026-1039.

УДК 82.09 Франко : 398(=161.2) (043.2)

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ ІВАНА ФРАНКА

Олена Стрельбіцька,
кандидатка філологічних наук,
завідувачка кафедри філології
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна
ostrelbitsjka@lpc.ukr.education

Іван Франко був однією з найвизначніших постатей української фольклористики. Його етнографічна діяльність охоплювала збирання, дослідження, систематизацію та публікацію народної творчості. Для Франка фольклор був важливим засобом пізнання духовного життя народу, його історії, звичаїв, світогляду та соціальних переживань. Упродовж усього життя письменник невтомно працював над збереженням народної спадщини, завдяки чому залишив величезний науковий і культурний доробок.

Інтерес до народної творчості виник у Франка ще в ранньому дитинстві. Він зростав у селі Нагуєвичі в оточенні селян, ремісників і робітників, серед яких усна народна творчість була живою частиною повсякденного життя. Найбільший вплив на формування його любові до народної пісні мали батьки – Яків та Марія Франки. Особливо важливу роль відіграла мати, від якої Іван почув і запам'ятав велику кількість народних пісень, колядок, весільних співів і переказів. Пізніше Франко згадував, що саме від матері він записав чимало пісень, зокрема й повний цикл весільних обрядів та співів: *«Мої батько й мати мали дар досадного, образового висловлювання своїх думок; правда, батька я затямив дуже мало, зате від мами позаписував і вивчив напам'ять немало пісень, в тім числі також повний весільний цикл»* [7]. Дослідники його творчості неодноразово наголошували, що саме материнська пісня стала основою його глибокого зацікавлення фольклором.

Окрім родинного середовища, майбутнього письменника формувало і ширше народне оточення. Франко уважно прислухався до мови селян, їхніх розповідей, легенд, прислів'їв та приказок. Уже в гімназійні роки він почав

свідомо записувати твори усної народної творчості. Молодий Франко фіксував казки, пісні, приповідки, народні порівняння, прокльони, замовляння та різноманітні зразки живої народної мови.

Живучи під час навчання на квартирах у дрогобицьких міщан, юний дослідник записував від них численні етнографічні матеріали. Іноді навіть спеціально шукав вправних оповідачів чи співаків, пригощав їх і просив співати або розповідати народні історії: *«Живучи на станціях у різних дрогобицьких міщан, я знайомився залюбки з такими, що заховали в пам'яті багато старої міщанської традиції; від них і многих інших я списував немало етнографічного матеріалу, та іноді при вишукував також інших оповідачів, платив їм скромний почастунок і заставляв їх цілими ночами співати та оповідати всяку всячину»* [7]. Таке захоплення народною творчістю дало вагомі результати: ще у юному віці Франко створив два великі рукописні зошити народних пісень, до яких увійшло понад 800 текстів, переважно коломийок. Саме ці записи вважають початком його фольклористичної діяльності.

Маючи унікальну пам'ять, Іван Франко багато пісенних текстів і мелодій перейняв від своїх товаришів-гімназистів, виконуючи разом з ними різні жартівливі пісні (наприклад, «Бандурку») та колядуючи в рідному селі. У старших класах гімназії його зацікавлення фольклором стало ще глибшим і більш усвідомленим. У цей період Франко знайомився не лише з українською народною творчістю, а й із фольклорними традиціями інших народів, що ще більше зміцнило його бажання збирати й досліджувати усну словесність.

Окрім особистого зацікавлення українським фольклором, молодий Франко залучав до цього захоплення й інших. Зокрема, листування з Ольгою Рошкевич свідчить, що саме він спонукав її до записування весільних обрядів і пісень у Лолині. Зібрані матеріали пізніше були впорядковані Франком і видані Краківською академією наук під назвою «Обряди і пісні весільні люду руського в селі Лолин Стрийського повіту». Це стало одним із перших вагомих наукових видань у сфері української етнографії та фольклористики [5].

Поряд із піснями Франко збирав народні легенди, перекази та оповідання. Особливо його цікавили розповіді про опришківський рух і постать Олекси Довбуша, а також історії про важке життя робітників Борислава. Ці матеріали згодом стали важливим джерелом і для його художньої творчості.

Після вступу до Львівського університету у 1875 році Франко почав активно публікувати фольклорні записи, зокрема у журналі «Друг». Разом із

Михайлом Павликом молодий учений наголошував на важливості вивчення народної культури, побуту й усної словесності.

Записування фольклору стало для Франка постійною справою. Він використовував будь-яку можливість, щоб зафіксувати нові твори. Письменник записував пісні під час польових робіт, на весіллях, під час великодніх гаївок, у селянських хатах, на вулицях. Іноді він навіть нишком підслуховував розмови робітників чи жінок, щоб записати характерні вислови або співанки [6].

Навіть перебуваючи у в'язниці, Іван Франко не припиняв своєї фольклористичної діяльності. Під час арештів у Львові та Коломиї він записував від співкамерників народні пісні, прислів'я та приказки. Особливо багатий матеріал вдалося зібрати під час коломийського арешту 1880 року. Сам Франко згадував, що тоді виникла надзвичайно цікава збірка народних приповідок, записаних від випадкових арештантів. Загалом у тюрмах він записав близько сотні народних пісень різних жанрів: колядок, щедрівок, весільних, історичних, рекрутських, жовнірських, жартівливих та ліричних.

У 1880-х роках фольклористична діяльність Франка стала ще активнішою і науково глибшою. Його цікавили не лише тексти творів, а й соціальні умови, у яких вони виникали та побутували. Дослідник прагнув показати, як народна творчість відображає життя людей, їхні переживання, суспільні проблеми та настрої. У журналі «Світ» Франко започаткував рубрику «Знадоби до вивчення мови і етнографії українського народу», де публікував численні етнографічні та фольклорні матеріали [6].

Після закриття журналу «Світ» Франко продовжив друкувати свої дослідження у журналі «Зоря». Саме тут була опублікована його відома стаття «Жіноча неволя в руських піснях народних». У цій праці він проаналізував народні пісні, присвячені жіночій долі, та наголосив на високому художньому рівні української народної поезії.

Важливим напрямом діяльності Франка стала організація фольклористичної роботи серед молоді. У 1883 році він був одним із засновників «Етнографічно-статистичного кружка» при товаристві «Академічне братство» у Львові. Члени гуртка займалися записуванням народної творчості та здійснювали етнографічні експедиції різними регіонами [1].

У 1890-х роках Франко дедалі більше звертався до порівняльного вивчення фольклору різних народів. Він аналізував українські народні твори у зіставленні з фольклором сербів, поляків, болгар, росіян та інших народів світу.

Водночас учений досліджував взаємозв'язки між фольклором і літературою, а також між народною піснею та професійною музикою.

Франко приділяв увагу не лише текстам народних пісень, а й їхнім мелодіям. До записування народної музики він залучав майбутніх відомих музикознавців – Станіслава Людкевича, Філарета Колессу та Осипа Роздольського. Сучасники згадували, що Франко сам прекрасно знав і виконував народні мелодії [6].

Велике значення мала і видавнича діяльність Франка. У журналі «Житє і слово», а пізніше в «Етнографічному збірнику» він систематично публікував фольклорні матеріали. Під його керівництвом упродовж майже двадцяти років було видано понад тридцять томів «Етнографічного збірника». Особливо вагомими стали такі праці, як «Галицько-руські народні приповідки», «Коломийки», «Народні оповідання про опришків», «Галицько-руські анекдоти» [3].

Загалом, Іван Франко записав понад чотириста народних пісень і близько тисячі трьохсот коломийок. Його праця стала неоціненним внеском у розвиток української фольклористики. Величезним досягненням ученого було також створення школи українських фольклористів та етнографів, які продовжили його справу й зробили вагомий внесок у вивчення народної культури України.

Список використаних джерел

1. Гончарук В. Збирацько-дослідницька діяльність з фольклору та етнографії І.Франка. *Іван Франко у творенні української національної ідентичності: зб. У 45 наук. праць /* голов. ред. О. О. Рафальський, П. М. Чернега. Ніжин, 2016. С.254 – 263. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2016/09/ivan_franko.pdf
2. Дей О. Із фольклористичної спадщини І. Франка. Новознайдені записи пісень. *Народна творчість та етнографія*. 1965. № 3. С. 15–27.
3. Дмитренко. Іван Франко як фольклорист. *Слово і Час*. 2006. № 1. С. 51 – 56. URL : <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/38459>
4. Народні пісні в записах Івана Франка / Упор., вступ. ст. і приміт. О.Дея. К., 1981. <https://s.swr.lnu.edu.ua/creativity/heritage/view?id=1954>
5. Обряди і пісні весільні люду руського в селі Лолин Стрийського повіту / Зібрала О. Рошкевич. Опрацював І. Франко. 1886. *Весілля : У двох кн. /*

Упор. текстів, прим. М. М. Шубравської; нотний матер. упор. О. А. Правдюк. К., 1970.

6. Сокіл Г. Фольклористична діяльність Івана Франка: організація збирацько-дослідницької роботи. *Українське літературознавство*. 2008. Вип. 70. С.255 – 262. URL : http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ukr-literaturoznavstvo/70/70_2008_h.sokil.pdf

7. Іван Франко: життєвий та творчий шлях [Електронний ресурс] URL : <http://lib.if.ua/franko/1250252476.html>

8. Франко А. Діяльність Івана Франка в Етнографічній комісії НТШ. *Народознавчі зошити*. 2001. № 3. С. 465–470.

ВІДОМІ Й МАЛОВІДОМІ КАЗКИ ІВАНА ФРАНКА: НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ, СПРОБИ АНАЛІЗУ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЇ

*Микола Мартинюк,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради, м.Луцьк.
mmartynyuk@lpc.ukr.education*

Іван Франко належав до тих потужних особистостей в історії нашої культури та літератури, яких ми звикле називаємо універсальними [1]. Годі пошукати такої сфери словесної творчої діяльності, до якої він не долучився і не зробив посильного внеску в її розвиток і /чи розкриття. Сферу та коло його літературних, публіцистичних і наукових інтересів засвідчено в повному (з додатковими томами) зібранні творів письменника [7], [9]. Штрихи до цілісного академічного, твореного численною когортою франкознавців, життєвого й літературного портрета письменника доповнюють спогади його сучасників, максимально повно зібрані під однією обкладинкою [5]. Пошуково-аналітичні студії творчого генія митця тривають дотепер і скеровані на віддалену перспективу.

Винесена нами в заголовок публікації теоретична проблема покликана до життя передовсім науковими завданнями й зацікавленнями в освітленні ОПП «Початкова освіта» та ОПП «Дошкільна освіта», за якими ведеться підготовка фахівців у КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

Казка посідає особливе місце у життєтворчості Івана Франка. Хрестоматійною вже стала упорядкована й літературно опрацьована письменником збірка казок фольклорного походження «Коли ще звірі говорили». Саме ця добірка повністю чи окремі тексти з неї вибірково увійшли до кола читання й вивчення в закладах дошкільної освіти та шкільних програм з літературного читання в початкових класах НУШ, а також до програм освітніх компонентів «Дитяча література» ОПП фахових педагогічних закладів (коледжів) передвищої освіти та педагогічних і філологічних спеціальностей ЗВО. Переважна більшість інших казок І. Франка поза цією збіркою, за винятком хіба таких творів, як «Киця», «Ріпка», «Лис Микита», «Абу-Касимові

капці» тощо, для широкого загалу адресної читацької аудиторії або була й лишається недоступною, або мало цікавою, відтак перебувала й перебуває досі тільки в полі зору й аналітичних студій/рефлексій суто фахівців-філологів – практиків і науковців.

Про роль казки в житті та вихованні дитини письменник говорить принагідно у статті «Женщина-мати» [8], а також у передмові до вже згадуваної книги «Коли ще звірі говорили» [11]. Як професійний науковець у цій передмові він доволі скрупульозно вказує або на джерело запозичення сюжету тієї чи іншої казки, або на можливі аналогії чи перегуки у фольклорі інших, слов'янських і навіть неслов'янських (як-от грецького, німецького, а то й індійського та перського походження), народів і культур [11, 75–76]. Сюжети окремих казок митець використовував, переосмислюючи, у своїх оригінальних творах. Врешті, чимало казок він знав і переповідав своїм дітям.

Інтерес Івана Франка до казок зародився ще в дитячі роки. Будучи школярем, він почав записувати народні казки, які чув від своїх друзів. Пізніше письменник занотовував їх від родичів, знайомих та навіть випадкових оповідачів.

Першим народнопоетичним твором, який Франко записав і надрукував, стала «Казка» про чорну курочку. Згодом фольклорна спадщина стала важливим джерелом його літературної творчості. Загалом у творчому доробку письменника налічується понад п'ятдесят казок.

На створення казкових текстів І. Франка надихали спогади про дитинство, життєвий досвід, практичні потреби, суспільні тенденції того часу, прагнення до творчих нововведень та бажання переосмислити народні епічні сюжети та їхні витоки.

У своїх казках автор по-новому трактує традиційні казкові мотиви, надаючи їм глибшого змісту та нового ідейного наповнення. Період його творчості збігся з формуванням літературної казки як специфічного жанру в літературі.

Продовжуючи традиції літературної казки, Іван Франко водночас виступив і новатором на цьому поприщі. У літературній казці І. Франка поглиблюються ліричні та драматичні елементи, а сама жанрова форма зазнає змін. Письменник оновлює сюжетно-композиційну будову казки, роблячи її більш сучасною й виразною.

Казки Франка є самотніми та оригінальними, хоча в них легко простежуються відголоски народних казкових традицій і знайомих образів.

Франкові казки неповторні і, разом з тим, мають досить упізнавані алюзії.

Поетиці казок І. Франка в сучасному літературознавстві присвячено ряд досліджень (див. про це: [2], [12] та ін.), найгрунтовнішими за обсягом і змістом є праці Г. Сабат [3], [4] і Н. Тихолоз [6].

За обсягом його казки розлогі, мають різне поетикальне й змістово-структурне вираження. Частина казкових сюжетів вкладена в письменника у віршову форму («Киця», «Ріпка», «Лисова пригода», «Медведева пригода»), ще частина – то традиційні казкові оповіді (головно – збірка «Коли ще звірі говорили»), деякі дуже близькі до памфлету чи фейлетону («Звірячий бюджет», «Опозиція», «Казка про Добробит», «Свиня», «Звірячий парламент»), інші набувають форми ліро-епосу («Лис Микита», «Абу-Касимові капці», «Коваль Бассім») та драми («Сон князя Святослава») [4, 7–8].

Львівська дослідниця Н. Тихолоз всю казкарську творчість І. Франка розглядає за такою класифікацією:

- ▶ розважально-дидактичні казки («Ріпка», «Киця», «Суд святого Николая», збірка «Коли ще звірі говорили»);
- ▶ авантюрно-сатиричні казки-поєми (крутійські казки – «Лис Микита»; казкові «арабески» – «Абу-Касимові капці», «Коваль Бассім»);
- ▶ сатиричні казки («Звірячий парламент», «Казка для молодих директорів банкових», «Опозиція», «Казка про Добробит», «Історія кожуха», «Звірячий бюджет», «Блощиця»);
- ▶ філософсько-сатиричні казки («Про багача, що їздив біду купувати», «Куди діваються старі роки», «Як русин товкся по тім світі», «Як пан собі біди шукав», «Як то Згода дім будувала»);
- ▶ філософсько-сновізійні казки («Святовечірня казка», «Без праці», «Сон князя Святослава»);
- ▶ тексти не казкової жанрової природи («Правдива казка», «літня казочка» «Мавка», «зимова казочка» «Поєдинок», «Хома з серцем і Хома без серця», притча «Будяки») [6].

Дрогобицька науковець Галини Сабат на цю проблему має власний погляд. Весь масив казкарської творчості І. Франка вона умовно поділяє на кілька таких груп:

- ▶ дитинні казочки («Киця», «Ріпка»);
- ▶ казки про тварин (збірка «Коли ще звірі говорили», «Лисова пригода», «Медведева пригода», «Лисиця-сповідниця», «Лис Микита», «Лис Хапко», «Воронізація»);

- ▶ релігійно-світоглядні казки («Суд святого Николая», «Як русин товкся по тім світі»);
- ▶ химерні казки («Як то Згода дім будувала», «Про багача, що їздив біду купувати», «Як пан собі біди шукав», «Вандрівка Русина з Бідою»);
- ▶ казки-сновидіння («Без праці», «Сон князя Святослава», «Святовечірня казка», «Рубач»);
- ▶ казки-«вандрівки» (мандрівні сюжети) («Як русин товкся по тім світі», «Про багача, що їздив біду купувати», «Як пан собі біди шукав», «Вандрівка русина з бідою»);
- ▶ східні казки («Абу-Касимові капці», «Коваль Бассім»);
- ▶ казки-історії («Історія кожуха», «Історія мідяного крейцара»);
- ▶ проносіві (часові) казки («Куди діваються старі роки», «Святовечірня казка»);
- ▶ сатирично-політичні казки («Звірячий бюджет», «Опозиція», «Казка про Добробит», «Свиня», «Звірячий парламент»);
- ▶ філософсько-символічні казки («Рубач», «Як то Згода дім будувала», «Блощиця») [4].

Кожна категорія казок у класифікації Г. Сабат вирізняється спільними характерними ознаками та об'єднується за певною провідною особливістю. Нею може бути основна ідея твору, символічний образ, центральний персонаж, часовий контекст чи який інший визначальний елемент. Закономірно, що деякі твори з цього переліку можна співвіднести з різними класифікаційними групами, адже в них багато спільних елементів.

Така система класифікації наочно засвідчує різнобічність творчості Івана Франка та високий рівень його художньої майстерності. Його епічні твори ґрунтуються на народних і літературних традиціях, але водночас відзначаються оригінальними творчими знахідками та новаторськими підходами.

Химерний світ Франкових казок тісно пов'язаний із проблемами та реаліями його часу. У творах відображено побутові особливості, суспільні та історичні події, характерні для тієї доби, а також образи персонажів, які уособлюють дух епохи та її внутрішні суперечності. Завдяки цьому казки письменника передають типажі, атмосферу свого часу та його драматизм.

Отже, так чи інакше Іван Франко зробив вагомий внесок у розвиток української літературної казки, поєднавши народні традиції з новаторськими художніми прийомами. Його авторські казки вирізняються багатством сюжетів, глибоким ідейним змістом, ліризмом, сатиричністю та філософським

осмисленням життя. Аналізуючи казкотворчість письменника, дослідники пропонують різні класифікації цього пласту його художньої спадщини, що свідчить про її жанрову різноманітність і багатогранність. Водночас казки письменника відображають суспільні проблеми, історичні реалії та духовну атмосферу його епохи.

Список використаних джерел

1. Мартинюк М. Ненаукові студії, або Апологія універсальності. *Проблеми славістики*. 2003. Ч. 3 (22). С. 88–92.
2. Пилипчук С. Казкознавство Івана Франка. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. К., 2012. Вип. 37. Част. I. С. 239–253.
3. Сабат Г. Казки Івана Франка: особливості поетики «Коли ще звірі говорили»: монографія. Дрогобич : Коло, 2006. 362 с.
4. Сабат Г. Казковий світ Івана Франка. *Франко І. Казки: Повне зібрання / упоряд., авт. передм. і коментарів Г. Сабат*. 2-ге вид., зі змін. Дрогобич : Коло, 2013. С. 5–80.
5. Спогади про Івана Франка / упоряд., вступ. ст. і прим. М. Гнатюка. Львів : Каменяр, 1997. 635 с.
6. Тихолоз Н. Казкотворчість Івана Франка (генеалогічні аспекти) / відп. ред. Є. Нахлік. Львів, 2005. 316 с.
7. Франко І. Додаткові томи до зібрання творів у п'ятдесяти томах / редкол.: М. Жулинський (голова) та ін. Тт. 51–55. К. : Наук. думка, 2008–2012.
8. Франко І. Женщина-мати. *Франко І. Додаткові томи до зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Т. 53: Літературознавчі, фольклористичні, етнографічні праці, 1876–1895 / ред. тому Є. Нахлік. К. : Наук. думка, 2008. С. 560–572.
9. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах / редкол.: Є. Кирилюк (голова) та ін. Тт. 1–50. К. : Наук. думка, 1976–1986.
10. Франко І. Казки: Повне зібрання / упоряд., авт. передм. і коментарів Г. Сабат. 2-ге вид., зі змін. Дрогобич : Коло, 2013. 668 с.
11. Франко І. Коли ще звірі говорили. Передмова. *Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Т. 20: Повісті та оповідання (1896–1900) / ред. тому С. Зубков. К. : Наук. думка, 1979. С. 74–77.
12. Чернопиский М. Франкова концепція народної казки у контексті казкознавства ХХ століття. *Записки Наукового товариства імені Шевченка (ЗНТШ)*. Львів, 2006. Т. 250. С. 376–405.

МІФОЛОГІЧНІ ТА ДЕМОНОЛОГІЧНІ МОТИВИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У СПАДЩИНІ ІВАНА ФРАНКА

Наталія Полішко,

викладачка української мови та літератури

Державного професійно-технічного навчального закладу

«Дніпровський центр професійно-технічної освіти»,

м.Дніпро, Україна.

natalimezenceva1996@gmail.com

Творчість Івана Франка є органічним поєднанням художнього новаторства й глибокої опори на народну традицію. Фольклор, зокрема міфологічні та демонологічні уявлення українців, відіграли важливу роль у формуванні його світогляду та поетики. Франко не лише активно використовував народнопоетичні образи у власних творах, а й здійснив значний внесок у розвиток української фольклористики як науки.

Міфологічні й демонологічні мотиви у творчості письменника виконують світоглядну, символічну та психологічну функції. Їх аналіз дозволяє простежити, як традиційні народні уявлення трансформуються в індивідуально-авторському стилі.

Українська народна міфологія охоплює систему уявлень про створення світу, одухотворення природи, існування надприродних сил і духів. Франко розглядав міф як форму колективної свідомості, що відображає історичний досвід народу [1, с. 45].

У своїх етнографічних працях він підкреслював, що міфологічні образи не є випадковими фантазіями, а становлять закономірний етап розвитку людського мислення [1, с.112]. Дослідник аналізував народні легенди, перекази, вірування, звертаючи увагу на їх символічну структуру та функціональність у громадському житті.

На думку сучасних науковців, фольклорна традиція стала для Франка не лише тематичним матеріалом, а глибинною основою художнього світосприйняття [5, с. 18].

Українська народна демонологія включає образи русалок, мавок, домовиків, лісовиків, відьом, упирів. Вони виконували регулятивну функцію: пояснювали природні явища, підтримували моральні норми, застерігали від небезпек [7, с. 9].

Франко розглядав демонологію як частину народної психології. Він наголошував, що вірування в «нечисту силу» є своєрідною реакцією людини на невідоме та загрозове [1, с. 238]. У своїх дослідженнях письменник аналізував походження демонологічних образів, простежуючи їх зв'язок із дохристиянськими уявленнями та пізнішими культурними нашаруваннями.

Як зазначає О. Сліпущко, Франко прагнув раціонально пояснити народні вірування, не применшуючи їх культурної цінності [5, с. 74].

У повісті Захар Беркут природа постає як одухотворена сила, що взаємодіє з людиною. Гори, ліси, стихії відіграють символічну роль у розвитку сюжету. Образ стихії набуває значення вищої справедливості, що перегукується з народними міфологічними уявленнями [2, с. 56].

У новелі Камінний хрест міфологічний підтекст виявляється через символ землі та каменю. Камінний хрест виступає архетипним знаком межі між «своїм» і «чужим» світом, що має глибоке коріння в народній обрядовості [3, с. 14]. Як зазначає Т. Білан, символіка твору пов'язана з міфологічним осмисленням землі як сакрального простору [6, с. 102].

У поемі Мойсей біблійний сюжет поєднується з універсальними мотивами боротьби світла і темряви. Демонологічні алюзії виявляються в образах спокуси, зневіри, внутрішнього роздвоєння героя [4, с. 87]. Тут демонічне трактується як метафора духовної кризи.

У ліричних поезіях Франка образи ночі, тіні, марева мають фольклорне походження. У народній традиції ніч пов'язувалася з активністю потойбічних сил, однак у Франка ці мотиви набувають психологічного змісту, відображаючи стан душі ліричного героя [1, с. 301].

Міфологічні та демонологічні мотиви у спадщині Франка виконують комплексну функцію:

- передають народну картину світу;
- розкривають внутрішній світ персонажів;
- створюють символічну багатозначність тексту;
- забезпечують зв'язок традиції та модерної літератури.

Франко не механічно відтворює фольклор, а творчо його трансформує, надаючи архаїчним образам нових смислів. Завдяки цьому народна міфологія стає важливою складовою модерного художнього мислення.

Отже, міфологічні та демонологічні мотиви народної творчості є вагомим елементом спадщини Івана Франка. Вони виявляються як у його наукових працях, так і в художніх текстах. Письменник осмислює народні вірування як форму історичної пам'яті й духовного досвіду народу. Звернення до міфологічного та демонологічного пласту фольклору дозволило Франкові створити глибоко символічну й водночас національно вкорінену літературу, що зберігає актуальність і в сучасному культурному контексті.

Список використаних джерел

1. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986.
2. Франко І. Я. Захар Беркут. Львів : Друкарня НТШ, 1883. 160 с.
3. Франко І. Я. Камінний хрест. Львів : Накладом автора, 1899. 32 с.
4. Франко І. Я. Мойсей. Львів : Накладом автора, 1905. 96 с.
5. Сліпушко О. М. Фольклорні джерела творчості Івана Франка : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 240 с.
6. Білан Т. Міф і реальність у творчості Івана Франка : монографія. Чернівці : Книги–XXI, 2018. 192 с.
7. Гнатюк В. Українська народна демонологія. Львів : НТШ, 1912. 120 с.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРІВ ФРАНКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ

УДК 809.1

FOREIGN LANGUAGE INTERPRETATION OF I. FRANKO'S POEM "THE MASTER'S JESTS" PHRASEOLOGY

*Вікторія Приходько,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Луцького національного технічного університету
prykhodko_vika@ukr.net*

*Віта Стернічук,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Луцького національного технічного університету
vita_stern1076@ukr.net*

The writer's phraseology is a specific feature of his style, which cannot be considered outside of the literary work. As is known, the colorfulness of I. Franko's style is given by Boykiv dialect, which the poet used in life and creativity, which, of course, could not but affect the phraseology of his works. In addition, the writer widely used literary idioms, often transforming them into occasional ones, that is, giving them new figurative expressiveness, semantic richness and ideological weight. Therefore, the complexity of translating Franko's phraseology is largely due to the peculiarities of the poet's linguistic palette, as well as comparing phraseological units of the original and translation languages. Unfortunately, in modern translation studies, the problem of reproducing I. Franko's phraseology in English translations has not investigated yet.

The aim of this research is to study translation of the national specific features of I. Franko's poem "The Master's Jests" phraseology in its English language interpretation, carried out by Roman Tatchyn.

The largest share of idioms in I. Franko's poem "The Master's Jests" is literary, or so-called book phraseology. A comparison of them with English translations shows that in most cases the translator uses phraseological analogues, descriptions and calques, since they do not have full equivalents in English. Here are some examples:

I. Franko	Dictionary	R. Tatchyn
„Просто очі в'януть” [3, p. 13].	„Аж око в'яне” [1, p. 462].	“Would start the heart-a-beating faster” [4, p. 18] (description).
„На тім'ю кілля ще тесать!” [3, p. 59].	„Тесати кілля (кілки) на голові” [1, p. 709].	“To sharpen stakes for us will start!” [4, p. 71] (phraseological analogue).
„Схотів пан взяти гріх на душу” [3, p. 60].	„Брати (взяти) гріх на (свою) душу” [1, p. 39].	“The Master chose to sin severely” [4, p. 72] (description).
„І гнів, і жаль його душив” [3, p. 111].	„Жаль душу обійняв”; „жаль обгорнув”; „жаль проймає”; „жаль терзає душу” [2, p. 154].	“Both rage and grief his shoulders rode” [4, p. 128] (description).
„Мов хмари над селом нависли” [3, p. 22].	„[Чорні] Хмари збираються (нависають, скупчуються)” [1, p. 747].	“Like gloomy stormclouds' apparition” [4, p. 29] (phraseological analogue).
„Що здавна їх на оці мав” [3, p. 23].	„Мати на оці” [1, p. 375].	“That e'er before this eye had caught” [4, p. 29] (phraseological analogue).

It should be noted that I. Franko not only widely used literary idioms, but also changed them depending on the thematic, compositional or stylistic load.:

I. Franko	Dictionary	R. Tatchyn
„Десь там йому натерли хріну” [3, p. 52].	„Натирати (натерти) перцю в ніс” [1, p. 427].	“He must have gotten quite a baking” [4, p. 63].
„А нам пора змазати свій гріх” [3, p. 109].	„Спокутувати (свою) вину (провину, гріхи)” [1, p. 683].	“It's time to mend our sin” [4, p. 125].

The poet himself creates many phraseological units, although, in fact, it is difficult to determine whether he himself created that phraseological unit, or, having heard it among the people, gave it a literary and poetic form. Understanding the complexity of translating the author's idioms, R. Tatchyn makes calque, or he himself successfully creates occasional phraseological turns:

I. Franko	R. Tatchyn
1. „Тоді в панів сміялись очі” [3, p. 14].	1. “ <i>Aye, Masters’ eyes then danced with laughter</i> ” [4, p. 18].
2. „Не зблід, не задрижав на волос” [3, p. 14].	2. “ <i>No trembling, paleness round his sockets</i> ” [4, p. 18].
3. „Даремно груди надриває” [3, p. 15].	3. “ <i>Will shout his hardest</i> ” [4, p. 20].
4. „Пани знов світу голосили” [3, p. 21].	4. “ <i>Bewept the world</i> ” [4, p. 27].
5. „Що тут якась рука брудна” [3, p. 21].	5. “ <i>That some dark force</i> ” [4, p. 27].
6. „Почули, що якась тут лихо над ними без вини стряслось” [3, p. 27].	6. “ <i>We felt the dawn of dim disquiet, portending pain unsought, unfair</i> ” [4, p. 34].
7. „Під ноги камінь підложить” [3, p. 52].	7. “ <i>Intends to slay with clacking jaws</i> ” [4, p. 63].
8. „Ба навіть усміх жартівливий іграв у нього на устах” [3, p. 72].	8. “ <i>For e’en an impish smile with languor and hidden mirth his visage spanned</i> ” [4, p. 84].
9. „На другий тиждень вість іде” [3, p. 81].	9. “ <i>The foll’wing week we get the shock</i> ” [4, p. 93].

It should be noted that the translator R. Tatchyn avoids foreign language interpretation in the translated text of such phraseological units as “*не перейшло і через голову нікому*” [3, p. 13]; “*серце чує*” [3, p. 20]; “*голову зложив*” [3, p. 21]; “*під боком*” [3, p. 23]; “*серце рвушу*” [3, p. 25]; “*ніщо крити шила в місі*” [3, p. 29]; “*щоб рук його не доходила*” [3, p. 33]; “*не жаліти рук*” [3, p. 68], thereby reducing the national specificity of the poetics of the poem.

So, as we can see, reproducing the national specificity of the phraseology of the literary work in translation requires from the translator, first of all, the ability to reveal the originality of the perception of the world by speakers of different languages at the

phraseological level, as well as to find such phraseological analogues in the recipient's language that would semantically and stylistically convey the meaning and colorfulness of the phraseological units of the original. Roman Tatchyn successfully coped with this task.

References

1. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003. 1104 с.
2. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник. К.: Довіра, 2002. 735 с.
3. Франко І.Я. Панські жарти. Зібр. тв. у 50 т. т.2. К.: Наукова думка, 1976. С. 7-116.
4. Ivan Franko. The Master's Jest / Translated by Roman Tatchyn. New-York, Paris, Sydney, Toronto: Shevchenko Scientific Society, 1979. 133 p.

МОВНА БАГАТОВИМІРНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Валентина Триндюк,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри філології
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна
vtryndyuk@lpc.ukr.education

Творчість Івана Франка є важливим явищем не лише української, а й європейської культури. Її значення зумовлене багатомовністю, жанровою різноманітністю, широтою наукових інтересів і здатністю автора поєднувати національну проблематику з європейським інтелектуальним контекстом. Мовна компетенція І.Франка, його вміння працювати в різних мовних системах, а також перекладацька рецепція його спадщини становлять важливий об'єкт філологічного аналізу. У цьому контексті багатомовність постає не лише індивідуальною рисою письменника, а й засобом культурної комунікації, який забезпечував діалог між українською та європейськими літературними традиціями.

Актуальність дослідження визначається потребою комплексного осмислення мовної компетенції Івана Франка, функціонування різних мов у його творчій, науковій і публіцистичній діяльності, а також особливостей перекладу та міжнародної рецепції його творів.

Метою статті є аналіз мовної багатовимірності творчості Івана Франка, визначення функціональних особливостей використання мов у його діяльності та окреслення основних тенденцій перекладу його творів у світовому культурному просторі.

Мовна підготовка Івана Франка була однією з передумов його багатогранної літературної, наукової та публіцистичної діяльності. Формування письменника відбувалося в багатомовному середовищі Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття, що сприяло його здатності вільно орієнтуватися в кількох мовних і культурних системах. Володіння мовами для І.Франка мало не лише

комунікативне, а й стратегічне значення, оскільки давало змогу вводити українську культуру в ширший європейський інтелектуальний простір.

Українська мова була основною мовою творчого самовираження Івана Франка. Через українську мову письменник розвивав літературну традицію та збагачував її лексико-стилістичні можливості. Саме українською мовою написано більшість художніх творів, наукових праць і публіцистичних текстів.

Поряд з україномовними текстами І.Франко створив значну кількість праць німецькою та польською мовами. Важливо, що значна частина цих текстів не була перекладами з української, а виникала як оригінальні наукові й публіцистичні праці.

Польськомовна спадщина І.Франка представлена численними літературно-критичними та публіцистичними статтями, опублікованими в польській періодиці, зокрема у львівських виданнях. У цих текстах письменник аналізував творчість польських авторів, зокрема Болеслава Пруса, Марії Конопницької, Яна Каспровича, а також висвітлював актуальні соціальні й політичні проблеми тогочасного суспільства. Польськомовні праці І.Франка створювалися як самостійні тексти, що засвідчує високий рівень його інтеграції в польське культурне середовище [1].

Німецькомовна складова творчості І.Франка охоплює наукові розвідки, публіцистику та епістолярну спадщину. Використання німецької мови пояснюється її статусом у європейській науці кінця XIX століття. Письменник листувався з іноземними вченими, редакторами й громадськими діячами, причому його листи часто виходили за межі приватного спілкування та містили елементи наукової дискусії, літературної критики й суспільного аналізу. За оцінками дослідників, у його епістолярній спадщині налічується кілька тисяч листів, значна частина яких написана німецькою мовою [3].

Іван Франко був автором німецькомовних наукових статей, адресованих європейській академічній аудиторії. У цих працях він репрезентував українську літературу, фольклор і суспільні процеси, фактично виконуючи роль культурного посередника між Україною та Західною Європою. Його участь у німецькомовному інтелектуальному дискурсі сучасні дослідники розглядають як важливий чинник формування українсько-європейських культурних зв'язків [5].

Значну роль у його інтелектуальному становленні відігравали також класичні мови – латина й давньогрецька, що відкривали доступ до античної спадщини та були важливими для філологічних студій. Знання інших

європейських мов – зокрема чеської, словацької, французької, англійської, угорської та італійської – використовувалося переважно для читання літератури в оригіналі та перекладацької діяльності [4].

Отже, мовна компетенція Івана Франка була багаторівневою і функціонально диференційованою. Українська мова виконувала роль основного засобу творчого самовираження й національної ідентифікації, німецька та польська – інструментами міжнародної наукової і публіцистичної комунікації, інші мови забезпечували доступ до світової літератури, наукових джерел і перекладацької практики.

Варто зазначити, що міжнародна рецепція творчості Івана Франка значною мірою залежала від перекладацької діяльності. Саме переклади забезпечували доступ іншомовного читача до його художньої, наукової та публіцистичної спадщини. Проте даний процес розвивався нерівномірно й часто залежав від історико-політичних обставин, культурних контактів та рівня зацікавлення українською літературою за кордоном.

Перші переклади творів І.Франка з'являються ще за життя автора, наприкінці XIX – на початку XX століття. Вони були пов'язані насамперед із польським і німецьким культурними середовищами, де письменник вже був відомий як публіцист, літературний критик і науковець. Окремі твори перекладалися польською мовою та друкувалися у періодиці Галичини, що сприяло поширенню його ідей серед польськомовної аудиторії [1].

У першій половині XX століття переклад творів І.Франка іншими європейськими мовами активізувся. Важливу роль у цьому процесі відіграли перекладачі слов'янських країн, зокрема Польщі, Чехії та Словаччини. Його поезія і проза перекладалися польською, чеською та словацькою мовами, що було зумовлено близькістю історичного й культурного контексту. Завдяки цим перекладам І.Франко поступово входив у слов'янський літературний простір [6].

У радянський період переклади Івана Франка набули більш системного характеру, його твори активно перекладалися слов'янськими мовами та паралельно здійснювалися переклади англійською, німецькою та французькою мовами, що мало на меті репрезентацію української літератури на міжнародному рівні. У популяризації спадщини Івана Франка важливу роль відігравали українські літературні діячі, перекладачі й редактори, зокрема Максим Рильський та Микола Бажан [2].

У другій половині ХХ – на початку ХХІ століття географія перекладів істотно розширилася. Твори письменника стали перекладати англійською, німецькою, французькою, італійською, іспанською мовами, а також мовами Центрально-Східної Європи. Окремі поетичні та прозові твори були перекладені англійською мовою канадськими й американськими українцями, що сприяло включенню Івана Франка до академічних програм славістики [7].

Водночас перекладацька рецепція письменника залишається фрагментарною. Найчастіше іншими мовами перекладаються окремі твори, зокрема поема «Мойсей», новела «Сойчине крило», вибрані поезії та прозові тексти. Натомість значна частина його доробку досі малодоступна для іншомовного читача. Це ускладнює формування цілісного уявлення про масштаб його творчості та його місце у світовому літературному процесі.

Проведений аналіз засвідчує, що мовна компетенція Івана Франка є однією з ключових характеристик його творчої особистості та важливим чинником міжнародного значення письменника. Володіння широким спектром мов дало йому змогу створювати оригінальні тексти різними мовами, працювати з європейськими джерелами, брати участь у науковому дискурсі та репрезентувати українську культуру за межами національного простору.

Підсомовуючи вищевикладене можемо стверджувати, що українська мова була основним засобом художнього самовираження та національної ідентифікації, а німецька й польська мови забезпечували участь письменника в міжнародній науковій, публіцистичній і літературно-критичній комунікації. Інші європейські мови виконували допоміжну, але важливу функцію, відкриваючи доступ до світової літератури й формуючи основу його перекладацької діяльності.

Отже, перекладацька рецепція творів Франка формувалася поступово й охопила різні мовні простори. Водночас вона залишається нерівномірною, оскільки значна частина його спадщини досі недостатньо представлена іншими мовами.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк О. Польськомовна рецепція Івана Франка. *Слово і текст*. 2021. URL : <https://pvntsh.nung.edu.ua/index.php/word/article/view/1970>
2. Жулинський М. Іван Франко: життя і творчість. Київ: Наукова думка, 2016.

3. Кузів Н. Епістолярна спадщина Івана Франка як джерело наукової комунікації. *Наукові записки Прикарпатського національного університету*. 2020. URL : <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnu/article/view/2634>
4. Мельник І. Багатомовність Івана Франка в контексті перекладацької діяльності. *Філологічні студії*. 2019. URL : <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/en/article/view/8153>
5. Мельник І. Німецькомовні праці Івана Франка в контексті європейського наукового дискурсу. *Філологічні студії*. 2019. URL : <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/en/article/view/8153>
6. Мельник І. Франко у слов'янському літературному просторі. *Філологічні студії*. 2019. URL : <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/en/article/view/8153>
7. Luckyj G. Ivan Franko: His Life and Work. Toronto: University of Toronto Press, 1991.

УДК 811.111'38'42 Франко(043.2)

ІДІОЛЕКТ ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

*Валентина Бойчук,
кандидатка філологічних наук,
старша викладачка кафедри філології
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна
vbojchuk@lpc.ukr.education*

У сучасному перекладознавстві проблема відтворення ідіолекту письменника набуває особливої актуальності у зв'язку з активізацією міжкультурної комунікації та інтернаціоналізацією національних літератур. Ідіолект як індивідуально-авторська мовна система відображає специфіку світобачення митця, його естетичні та ідеологічні орієнтири, що значно ускладнює процес перекладу [2, с. 45].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу мовностилістичних особливостей ідіолекту Івана Франка та визначення ефективних стратегій їхнього відтворення в англійських перекладах. Попри значну кількість досліджень творчості Івана Франка, проблема передачі його індивідуального стилю засобами англійської мови залишається недостатньо розробленою.

Метою дослідження є виявлення ключових рис ідіолекту Івана Франка та аналіз способів їх репрезентації в англійських перекладах. Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: охарактеризувати мовностилістичні особливості творчості письменника; визначити основні перекладацькі труднощі; проаналізувати конкретні приклади перекладів.

Ідіолект Івана Франка формується на перетині різних мовних пластів: народнорозмовного, книжного, діалектного та інтертекстуального. Його характерними рисами є лексичне багатство, використання діалектизмів, складна синтаксична організація та висока образність [1]. Зокрема, у поезії Івана Франка простежується активне використання метафор, символів і ритмомелодійних засобів.

Проблема відтворення ідіолекту Івана Франка в англomовному перекладі особливо виразно проявляється на рівні лексичної маркованості, стилістичних відтінків та культурно зумовлених конотацій. Наведемо кілька показових прикладів.

У поезії «Мойсей» спостерігаємо використання біблійно-патетичної лексики, яка формує піднесений, пророчий тон: «Народе мій, замучений, розбитий...».

В англійському перекладі Віри Річ цей рядок відтворено як «*My people, tortured, broken...*»[5].

Переклад демонструє високу ступінь семантичної еквівалентності, однак дещо зменшує ритміко-інтонаційну урочистість оригіналу. Зокрема, українське «замучений» містить глибшу історико-екзистенційну конотацію, ніж нейтральніше «*tortured*».

Ще один приклад – соціально-побутова повість «Борислав сміється», де використано діалектно забарвлену лексику та елементи робітничого жаргону. У перекладі Джона Віра «робітники злиденної Бориславщини» передано як «*the impoverished workers of Boryslav*».

Тут відбувається нейтралізація соціально-експресивного забарвлення: прикметник «злиденної» має сильніше емоційне навантаження, ніж «*impoverished*», і пов'язаний із культурно специфічним образом галицької дійсності.

Таким чином, аналіз перекладів засвідчує, що навіть за умов високої семантичної точності англomовні інтерпретації часто редукують індивідуально-авторські риси ідіолекту Івана Франка – передусім експресивність, інтимність та культурно зумовлену маркованість лексики. Це підтверджує необхідність застосування не лише формально-еквівалентних, а й функціонально-стилістичних стратегій перекладу.

Особливо складним є переклад діалектизмів, які виконують функцію маркерів локальної ідентичності. Наприклад, у прозових творах Івана Франка використання галицьких мовних елементів підкреслює соціальне середовище персонажів. В англійській мові відсутні прямі відповідники, тому перекладачі вдаються до описового перекладу або стилістичної нейтралізації, що призводить до часткової втрати колориту [3, с. 112].

Ще одним аспектом є синтаксична організація тексту. Іванові Франкові властиві складні синтаксичні конструкції, які відображають логіку авторського

мислення. У перекладі вони часто спрощуються відповідно до норм англійської мови, що, однак, може знижувати інтелектуальну насиченість тексту [4].

У поемі «Мойсей» спостерігається складна система біблійних алюзій. Наприклад, звернення до народу як до «дітей Ізраїля» в перекладі зберігається («*children of Israel*»), що демонструє можливість адекватного відтворення інтертекстуальних елементів за умови їх універсальності [5]. Водночас менш відомі культурні алюзії потребують адаптації або коментарів.

Аналіз перекладу поеми-казки «Лис Микита» («*Fox Mykyta*») засвідчує використання комбінованих стратегій. Зокрема, перекладач прагне зберегти ритмічну організацію тексту, але допускає зміни у лексичному наповненні для досягнення природності англійського звучання [6; 7]. Це підтверджує тезу про компромісний характер перекладацьких рішень.

Основні результати дослідження полягають у визначенні таких тенденцій:

1. ідіолект Івана Франка характеризується високим ступенем мовної індивідуалізації;
2. переклад супроводжується неминучими втратами на різних рівнях;
3. найефективнішими є комбіновані стратегії, що поєднують точність і адаптацію.

Отже, відтворення ідіолекту Івана Франка в англійських перекладах є складним перекладознавчим завданням, що потребує врахування мовностилістичних, культурних та інтертекстуальних особливостей оригіналу. Аналіз перекладів засвідчив, що найбільші труднощі виникають під час передачі діалектизмів, експресивно забарвленої лексики та індивідуально-авторської образності. Найефективнішими виявляються комбіновані перекладацькі стратегії, які поєднують збереження змістової точності з функціонально-стилістичною адаптацією тексту до норм англійської мови. Це дає змогу максимально наблизити переклад до авторського задуму та зберегти мовну індивідуальність Івана Франка.

Список використаних джерел

1. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986. URL : <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019712> (Last accessed 30.03.2026)
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
3. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 392 p.

4. Franko I. *Selected Poems* / translated by Vera Rich. London: Glagoslav Publications, 1977.

5. Franko I. *Moses and Other Poems* / translated by Vera Rich. New York: Shevchenko Scientific Society, 1973. 163 p.

6. Franko I. *Moses* / translated by Vera Rich. Toronto: CIUS Press, 2002.

7. Franko I. *Fox Mykyta* / translated by Bohdan Melnyk. Kyiv, 2001. URL : <https://diasporiana.org.ua/proza/franko-i-fox-mykyta/> (Last accessed 30.03.2026)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МЕТАФОРИКИ У ПОЕМІ «КАМЕНЯРІ» ІВАНА ФРАНКА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ JOHN WEIR ТА PERCIVAL CUNDY)

*Орися Смолева,
викладачка Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
orysia.ne@gmail.com*

Інтерпретація метафорики у поетичному перекладі належить до найбільш складних проблем перекладознавства, оскільки передбачає відтворення не лише образності, а й ідейно-сміслового навантаження тексту. У поемі «Каменярі» Іван Франко метафора виконує системоутворюючу функцію, формуючи художній світ твору. Це зумовлює варіативність її відтворення в англomовних перекладах, де перекладач змушений балансувати між точністю змісту, збереженням образності та передачею емоційної експресії. Саме це зумовлює необхідність порівняльного аналізу перекладацьких рішень.

Метою дослідження є аналіз інтерпретації метафорики поеми «Каменярі» в англomовних перекладах John Weir та Percival Cundy, а також виявлення перекладацьких стратегій, що використовуються для відтворення образності та емоційного впливу тексту.

У поемі реалізується складна система метафор, де образ каменярів репрезентує ідею історичного поступу, жертвності та трансформації суспільства [5, с. 245–247]. Уже на рівні перекладу назви простежується варіативність інтерпретації. Зокрема, John Weir пропонує варіант «Pavers of the Way», який акцентує процес прокладання шляху та частково нівелює соціально-революційний підтекст образу. Водночас Percival Cundy використовує назву «The Pioneers», що узагальнює значення і підкреслює ідею першопрохідництва. Таким чином, перекладачі формують різні інтерпретаційні моделі ключового образу.

Розбіжності виявляються і в передачі просторових метафор. У варіанті Weir використано вираз «a vast and barren plain... a forbidding moor», де прикметник forbidding підсилює емоційне напруження та створює атмосферу загрози. У перекладі Cundy натомість подано більш нейтральний опис «a

measureless but barren, open plain». Відповідно, перший переклад тяжіє до експресивності, тоді як другий – до описової точності, що узгоджується з основними положеннями сучасних перекладознавчих досліджень [2].

Суттєві відмінності спостерігаються у відтворенні наказових конструкцій. У перекладі Weir зафіксовано варіант «Break down this rock!», який передає ідею руйнування. Натомість у Cundy використано «Break through this rock!», що акцентує на прориві. Така зміна змінює семантичний вектор метафори – від деструкції до подолання перешкоди – і впливає на загальне сприйняття твору.

Окремої уваги заслуговує переклад метафори ланцюгів як символу несвободи. У версії Weir подано «the chains like serpents twisted», що передає форму та динаміку образу. У Cundy використано варіант «serpent-like embrace», який розширює метафору, вводячи додатковий асоціативний компонент – образ обіймів як пастки. У цьому випадку перекладач підсилює психологічний аспект, тоді як Weir дотримується більш прямого відтворення.

Подібна тенденція простежується у передачі динаміки та звукових ефектів. У Weir використано «sledge hammers pounded on the rock», що є відносно нейтральним описом дії. У варіанті Cundy подано «thundering blows crashed down upon the rock», де звукова образність (thundering) і підсилена динаміка (crashed down) значно посилюють експресивність. У цьому випадку реалізується стратегія компенсації, характерна для поетичного перекладу [3].

Показовим для аналізу є також відтворення фіналу поеми, у якому концентрується її ідейне навантаження. У перекладі Weir подано рядок «And in our wake will follow happiness for Man», тоді як у Cundy – «New life shall come to man, though it come o'er our bones!». У першому випадку акцент зроблено на результаті діяльності, що формує більш узагальнену інтерпретацію. У другому варіанті домінує мотив жертви, який підсилює трагічний і героїчний пафос твору. Отже, інтерпретація метафор у фіналі безпосередньо впливає на розуміння ідейного змісту [4].

Додатково виявляється різниця у передачі колективності дії: «we advance... united» (Weir) та «We march in close accord» (Cundy). Перший варіант підкреслює єдність, другий – додає динамічності та візуальної виразності.

Отже, переклади John Weir та Percival Cundy демонструють різні підходи до інтерпретації метафорики – від відносної буквальності до інтерпретаційної трансформації. Перекладач змушений балансувати між точністю змісту, збереженням образності та передачею емоційної експресії, що зумовлює неминучі смислові зсуви.

Таким чином, аналіз англомовних перекладів поеми «Каменярі» засвідчує, що поетичний переклад є глибоко інтерпретаційною діяльністю, у межах якої перекладач фактично співтворить нову версію художнього світу твору. Це визначає його важливе значення для дослідження міжкультурної комунікації та сучасного перекладознавства.

Список використаних джерел

1. Boase-Beier J. *Stylistic Approaches to Translation*. London : Routledge, 2019.
2. Franko I. *Poems and Stories* / trans. by John Weir. Toronto : Ukrainska Knyha, 1956. URL: <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/elul/English/Franko/Franko-Weir-Poems-Stories.pdf> (Дата звернення: 01.05.2026)
3. Franko I. *Selected Poems* / trans. by Percival Cundy. New York : Philosophical Library, 1948. URL: <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/elul/English/Franko/Franko-Cundy-Selected-Poems.pdf> (Дата звернення: 04.05.2026)
4. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 4th ed. London : Routledge, 2016.
5. Франко І. Я. Каменярі. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976. Т.1. С. 245–250.

**РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА
У МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ: ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ПЕРЕКЛАДУ ТА НАУКОВОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

*Наталія Дмитренко,
викладачка-методистка,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
ndmytrenko@lpc.ukr.education*

*Майя Федорець,
викладачка-методистка,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
mfedoretc@gmail.com*

Публікація присвячена багатоаспектній перекладацькій та інтерпретаційній діяльності Івана Франка як стратегічного інструменту європеїзації української культури. Висвітлено вплив перекладацької практики на мовну систему Франка, а також його внесок у створення «українського літературного європеїзму».

Постать Івана Франка в контексті світової культури постає не лише як приклад творчої геніальності, а й як феномен «культурного посередництва». Метою багатогранної діяльності митця було вивести українську культуру на загальносвітовий рівень через зміцнення зв'язків із найбільш розвиненими національними літературами. Упродовж сорока років невтомної праці він створив близько 45 тисяч творів, значна частина яких – переклади і наукові розвідки, написані українською, польською, німецькою та іншими мовами.

Іван Франко фактично сформував теорію перекладу і таке унікальне багатоаспектне явище, яке дослідники називають «українським літературним європеїзмом» [4]. Для нього переклад не був допоміжною функцією, а виступав каталізатором міжмовного впливу, що стимулював формування власних графічних та орфографічних рішень (наприклад, використання латинської літери «j» та написання «шч» замість «щ»). Опанувавши від 14 до 19 іноземних мов, з тою чи іншою мірою досконалості, Іван Франко здійснив переклади численних творів античних і європейських авторів, адаптуючи світові здобутки до українського ґрунту, прагнучи не просто «пересадити» чужі сюжети на українські реалії, а прищепити українській літературі європейські стандарти мислення, художні форми, естетичні критерії.

Для Івана Франка переклад ніколи не був суто технічною процедурою відтворення тексту іншою мовою. Це була цілеспрямована культурно-політична стратегія, спрямована на подолання інтелектуальної ізоляції України та її повноправне повернення до «європейської сім'ї народів». Іван Франко усвідомлював, що нація, яка не має доступу до світових шедеврів рідною мовою, приречена на культурну провінційність.

Перекладацька практика І.Франка мала фундаментальний вплив на розвиток самої української мови. Зокрема, працюючи над перекладами Гете, Шекспіра, Байрона, Гюґо та Золя, письменник зіткнувся з відсутністю в тодішній мові багатьох філософських, наукових та абстрактних понять. Переклад світової класики вимагав від нього створення нових слів (неологізмів) та адаптації іншомовних термінів, що сприяло трансформації української мови з «селянського наріччя» у повноцінну мову науки та високої літератури. У статті на матеріалі праці Івана Франка «Між своїми. Епізод із взаємин між галичанами й українцями 1897 р.» дослідники М. Паночко та А. Разумна проаналізували політичну термінолексику письменника, окреслили її структурно-семантичні особливості та націоцентричні домінанти за допомогою структурно-статистичного, описового та національно-екзистенційного методів, що широко віддзеркалюють термінологічні аспекти мови Івана Франка, зокрема спричинені його ідейно-національними поглядами і тогочасними реаліями. Науковці з'ясували, що найбільш продуктивно використовується Франком лексика на позначення політичних рухів, доктрин, течій, принципів, ідеологій. Менш продуктивно виокреслено номени суб'єктів-прихильників політичних ідей, рухів; форм виборчого процесу та міжнаукові терміни: політико-економічні, політико-правничі й політико-юридичні. У проаналізованій статті Івана Франка

дослідниками виокремлено з погляду структури двокомпонентні, однокомпонентні номени термінолексики, серед яких розрізняють синонімічні та варіативні форми як свідчення розвитку політичної мовної сфери в синхронії та розширення цього виду термінології в семантичних варіаціях через вкраплення іншомовних тенденцій на мовному і мисленнєвому рівнях. Це відобразилось у політичних тенденціях того часу, результати чинності яких – політико-юридичні терміни та форми виборчого процесу – збереглись і до сьогодні. Політична термінолексика Івана Франка відображає тенденції національного імперативу кінця XIX – початку XX ст., засвідчує цілісне бачення митцем політичної ситуації, спрямувань її розвитку та надання імпульсу націоствердження українського народу загалом та еліти зокрема на зламі XIX – XX ст. [6].

Іван Франко-перекладач зробив фундаментальний внесок у жанрову культуру української літератури, модернізувавши її та наблизивши до європейських стандартів шляхом уведення в український контекст жанрів, які раніше були слабо розвинені або відсутні. Його переклади «Фауста» Гете чи сонетів Шекспіра не лише знайомили читача зі змістом, а й демонстрували майстерне володіння складними поетичними формами – терцинами, октавами, сонетами. Це стимулювало молодих авторів, зокрема представників «Молодої Музи», до власної творчості в межах цих європейських канонів. Таким чином, перекладацька діяльність набувала ознак національного самоствердження: «Ми не гірші за інших, ми маємо Гете і Шекспіра своєю мовою» [1].

Перекладацька діяльність була справою усього Франкового життя. Початком стали переклади юним гімназистом першої пісні «Одіссеї» Гомера (її згодом в оповіданні «Борис Граб» поет назве «азбукою людськості та цивілізації») і драми «Електра» Софокла, які датуються весною 1873 р. і осінню 1874 р. відповідно. Останній переклад – стародавньої легенди з історії Риму – датовано 13 березня 1916 р., тобто за два з половиною місяці до відходу Івана Франка у вічність.

Іван Франко виступав і як зворотний транслятор: він активно перекладав українські народні пісні та твори українських авторів. Перекладав рідною мовою художнє слово тридцяти п'яти народів, а літературну спадщину українського народу – німецькою і польською мовами. Як стверджує М. Возняк, Іван Франко мав намір окремим томом видати свої переклади поем Тараса Шевченка, зокрема «Кавказу», «Неофітів» та «Марії», проте за свого життя не зміг цього здійснити. Перекладав також польською мовою поезію Степана

Руданського. Подвижницьку працю Івана Франка в сфері перекладу можна деякою мірою порівняти з перекладацькою діяльністю видатного німецького філософа й поета Йоганна Гердера, чиї збірки «Народні пісні» (1778–1779 роки), «Голоси народів у піснях» (1807 рік) зробили світовий фольклор доступним німецькому читачеві. Статті Івана Франка в австрійській та німецькій пресі формували на Заході образ України як частини європейського цивілізаційного простору [2].

Іван Франко створив «золотий міст» розуміння між українською нацією та світовою спільнотою. Його перекладацька спадщина та наукова інтерпретація давніх текстів не просто збагатили рідну мову, а інтегрували український інтелектуальний дискурс у європейський простір. Сучасні проблеми перекладу його творів (зокрема інтимної лірики) свідчать про те, що Франкове слово залишається живим і складним об'єктом для міжнародної рецепції, вимагаючи нових підходів до передачі його глибинного психологізму та філософської наповненості. Таким чином, перекладацька спадщина Івана Франка стала потужним двигуном модернізації для України. Вона не лише розширила горизонти українського читача, а й змінила саму структуру української культури, зробивши її відкритою, динамічною та інтегрованою у світовий інтелектуальний контекст.

Діяльність Івана Франка у сфері літературного перекладу засвідчує, що європеїзація – це не сліпе копіювання, а глибоке засвоєння світового досвіду для зміцнення власної національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Микола Зеров – біографія і неокласики. URL : <https://suspilne.media/culture/729363-lider-neoklasikiv-vidatnij-lektor-fenomenalnij-intelektual-pro-zitta-j-tragicnu-zagibel-mikoli-zerova/>
2. Зорівчак Р. Іван Франко як перекладач і перекладознавець. Частина перша: «З чужих зільників». Переклад – міст між мовними світами / уклад. : Л. П. Болдуреску, О. Г. Краснова. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2017. С. 72.
3. Легкий М. Проза Івана Франка : до генези феномена. *Галичина : література і культурно-історичні основи. Науковий журнал*. Вип.1. Дрогобич. 2022. С. 203–219.

4. Лук'янчук Л. До проблеми європеїзації української культури у перекладацькій діяльності Івана Франка. *Міжнародний науковий конгрес «Іван Франко: Я єсть пролог...»* (до 160-річчя від дня народження). Львів. 2016. С. 31–49.

5. Теплий І. Проблематика національної ідентичності в іншомовному дискурсі Івана Франка. *Українське літературознавство*. 2025. Випуск 89–90. С.11–29.

6. Паночко М., Разумна А. Структурно-семантичні особливості політичної термінології і. Франка в дискурсі національного імперативу (на матеріалі праці і. Франка «Між своїми. Епізод із взаємин між галичанами й українцями 1897 року»). *Проблеми гуманітарних наук. Серія Філологія*. 2022. С. 177–182.

7. Франко І. Зібр. Творів : У 50 томах. Київ. 2021. С.245.

IVAN FRANKO: BRINGING SHAKESPEARE TO UKRAINE

Iryna Boiarska,
2nd year student of the Faculty of Computer
and Information Technologies,
Lutsk National Technical University

Research Supervisor – Anastasiia Shevchuk,
PhD in Philology,
Associate Professor of the Department of Foreign Philology
and Applied Linguistics,
Lutsk National Technical University
a.shevchuk@lutsk-ntu.com.ua

Ivan Franko's tireless work as a translator and promoter of world literature has played a major role in the development of Ukrainian literature and Ukrainian national culture as a whole.

Ivan Franko is one of the key figures in Ukrainian culture, whose work as a translator played a vital role in the development of national literature. He viewed translation not merely as a technical process of reproducing a text, but as a cultural mission aimed at enriching Ukrainian literature and integrating it into the global context. He emphasised that translations open up access to the intellectual heritage of other nations and shape the spiritual development of a nation [1].

Franko began working on translations from various languages whilst he was a senior secondary school pupil. Recalling his early attempts in this field, the writer wrote: "At that time, and especially in senior secondary school, I filled many pages writing plays and poems, and translating all sorts of things (the Holy Scriptures, Homer, Sophocles, the Nibelungenlied, the Korolevodorsk Manuscript, and so on)" [3]. His first translations – the first song of Homer's "Odyssey", Goethe's "Prometheus", and Sophocles' "Electra" – date from the springs of 1873 and 1874, and the autumn of 1874, respectively. In 1879, his first collection of translations, "Poems and Songs by the Most Eminent European Poets", was published.

Ivan Franko was a polyglot and spoke many languages, including German, Polish, Latin, Greek, French and English. His body of translation work spans literature from various eras – from antiquity to the European literature of his own time. His translations from English are of particular significance, as it was Franko

who became one of the first Ukrainian artists to systematically promote English literature in Ukraine [6].

When translating works written in English, Franko sought not only to convey the meaning of the original, but also to preserve its artistic atmosphere, emotional depth and rhythm. His translations are distinguished by the richness of the Ukrainian language, their natural flow and, at the same time, their high accuracy. Franko believed that a translator should be a co-creator of the text, capable of sensing the author's style and conveying it through the means of their native language. Thanks to this, his translations became not merely literary adaptations, but fully-fledged works of Ukrainian literature [1]. At the same time, the translator sought to make the texts accessible to the Ukrainian reader of his day, so he sometimes deliberately employed elements of folk poetry or archaic vocabulary to lend the text emotional expressiveness.

I. Franko was the founder of Shakespeare studies in Ukraine. He translated a number of Shakespeare's sonnets, "The Merchant of Venice", and excerpts from "The Tempest" and "King Lear" [6]. He is the author of twelve specialist studies on Shakespeare: ten prefaces to Panteleimon Kulish's translations of Shakespeare, one to his own translation of "The Merchant of Venice", and the article "Shakespeare bei den Ruthenen" [7].

Franko's work on translating Shakespeare's sonnets is particularly interesting, especially the famous "Sonnet №66". This sonnet is one of the English poet's best-known works and has a distinct socio-philosophical slant. In the sonnet, the author speaks bitterly of the injustice of a world in which honesty is despised, talent is devalued, and evil often prevails over good. In the original, the sonnet begins with the words: "Tired with all these, for restful death I cry..." [5]. The very first line conveys the lyrical hero's profound weariness at the moral decline of society.

In Ivan Franko's translation, this theme is rendered with great accuracy. Franko skilfully conveys the protagonist's emotional state, his disillusionment and his protest against social injustice. The translator preserves the central message of Shakespeare's work – the pain caused by the denigration of virtue and the glorification of scoundrels.

For comparison, one might turn to Dmytro Palamarchuk's translation, which is one of the best-known Ukrainian translations of this sonnet [5]. In his version, the text sounds more modern and fluid, without the archaic forms characteristic of Franko. Whilst Franko strives to bring the translation as close as possible to the emotional structure of the original and even to preserve a certain austerity of expression,

Palamarchuk pays greater attention to the euphony and poetic harmony of the Ukrainian text.

Franko frequently uses words and constructions characteristic of the Ukrainian language of the late 19th and early 20th centuries. This makes his translation less accessible to the modern reader, yet lends the text a sense of historical atmosphere and solemnity. Palamarchuk, by contrast, employs more contemporary vocabulary, making his translation easier to read. However, it is Franko's version that demonstrates exceptional translation skill and a desire to reproduce the spirit of the original as accurately as possible.

The final lines of the sonnet are particularly important for understanding the main theme of the work. In the original, Shakespeare writes: "Save that, to die, I leave my love alone" [5]. The speaker is prepared to die out of disgust for the world, but is held back by love. Franko conveys this motif whilst retaining the main meaning, but makes the phrase more emotional and personal. In Palamarchuk's version, the emphasis shifts to the hero's inner state, whereas Franko places greater emphasis on concern for his beloved. Both versions are artistically successful, but Franko's translation is closer to the meaning of the original [4].

Ivan Franko's work as a translator was therefore of immense importance for the development of Ukrainian culture and literature. Thanks to his efforts, Ukrainian readers were able to discover the finest works of world literature in their native language. His translations from English, particularly those of William Shakespeare's works, were especially significant. The translation of Sonnet No. 66 demonstrates Franko's high level of translation skill, his attention to the content, imagery and emotional structure of the original. "Recognising the social role of translation as one of the most important factors in the international interaction of literatures, Ivan Franko was the first in Ukrainian literary studies to scientifically develop, creatively substantiate and assimilate the theoretical principles of the art of literary translation, the criteria for assessing the quality of the interpretation of the original work, the selection of the original, the issue of adequate reproduction of the text, taking into account the organic unity of content and form, as well as the conceptual tasks of the translator" [2, p. 17]. He pioneered a methodology for translation studies analysis, substantiating the concept of translation as the unity of literary, linguistic, stylistic, ethnolinguistic, psychological, psycholinguistic and aesthetic factors. His legacy as a translator remains an important part of Ukrainian literature to this day and stands as a testament to the high standard of the Ukrainian school of translation.

References

1. Алхімія перекладу: видатні українські перекладачі. Іван Франко. URL : <https://www.nbuv.gov.ua/node/5666> (дата звернення: 1 травня 2026 року).
2. Зимомря М. І. Німецька література в оцінках та інтерпретаціях Івана Франка: дискурс рецепції. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Серія : Іноземна філологія. 2009. Вип. 42. С. 15–18.
3. Письменники України. Іван Франко. URL : <https://www.writers.in.ua/writer/ivan-franko> (дата звернення: 1 травня 2026 року).
4. Сонет 66 В. Шекспіра та два його переклади. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/referats-zl/printout.php?id=249> (дата звернення: 2 травня 2026 року).
5. Сонет 66. Вільям Шекспір. URL: <https://lib.in.ua/119887-sonet-66/> (дата звернення: 2 травня 2026 року).
6. Українська література. Перекладацька діяльність І.Франка. URL : <https://ukrlit.net/article/227.html>; (дата звернення: 2 травня 2026 року).
7. Українська література. Перекладацька діяльність І.Франка. URL : <https://ukrlit.net/article/168.html/>; (дата звернення: 2 травня 2026 року).

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ІВАНА ФРАНКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

КАЗКОТЕРАПІЯ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Лариса Круль,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри теорії та методики

дошкільної і спеціальної освіти

Карпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

м.Івано-Франківськ, Україна

larysa.krul@cnu.edu.ua

Сучасна дошкільна освіта дедалі більше уваги приділяє розвитку емоційного інтелекту дитини, тобто здатності розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції, а також співпереживати, співчувати іншим. З огляду на це, особливої актуальності набуває казкотерапія як ефективний педагогічний і психологічний інструмент, що поєднує художнє слово з виховним впливом. Казка є природним середовищем для дитини дошкільного віку, у якому через образи персонажів моделюються життєві ситуації, емоційні реакції та моральні вибори, що сприяє глибшому розумінню внутрішнього світу людини.

Казкотерапія як метод ґрунтується на використанні казкового нарративу для розвитку емоційної сфери, корекції поведінки та формування ціннісних орієнтацій. Як стверджує Т. Качак, «Казкотерапія – ефективний метод роботи з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, які зазнають емоційних та поведінкових труднощів. Суть її – у створенні особливої атмосфери, яка допомагає вступити у боротьбу зі своїми страхами, комплексами» [2, с. 298].

В межах окресленої проблеми варто звернутися до змішаної моделі емоційного інтелекту, запропонованої Д. Гоулманом, у якій емоційний інтелект розглядається як комплекс взаємопов'язаних компонентів, зокрема самосвідомості, самоконтролю, вмотивованості, емпатії та вміння будувати стосунки [1, с. 17].

Для методики дошкільної освіти найбільш значущими є такі складові емоційного інтелекту, як самоусвідомлення, що передбачає здатність дитини розпізнавати власні емоції та розуміти їхній вплив на поведінку; емпатія, яка полягає в умінні розуміти та відчувати емоційний стан іншої людини й є основою міжособистісної взаємодії; а також саморегуляція, що означає здатність контролювати емоційні реакції та обирати конструктивні способи поведінки. Саме ці компоненти найефективніше формуються в умовах казкотерапевтичної роботи, оскільки казка створює безпечний емоційний простір для їхнього розвитку.

Для дошкільників казкотерапія як психолого-педагогічний метод є особливо ефективним, оскільки відповідає їхнім віковим особливостям мислення, дозволяє безпечно проживати емоційні ситуації, сприяє ідентифікації з героями та формує первинні моральні уявлення. У цьому контексті твори Івана Франка мають значний педагогічний потенціал, оскільки поєднують народну мудрість, глибокий морально-етичний зміст і яскраву образність, зрозумілу дитячому сприйняттю.

Особливо цінною для роботи з дошкільниками є казкова спадщина Івана Франка, зокрема збірка «Коли ще звірі говорили». У цих творах через алегоричні образи тварин розкриваються базові емоції та моделі поведінки: страх, радість, хитрість, довіра, злість, співчуття. Так, у казці «Фарбований Лис» діти легко розпізнають емоційні стани героя – страх викриття, тимчасову радість від обману, внутрішню тривогу та зрештою сором і втрату соціального статусу. Це сприяє розвитку вміння називати та усвідомлювати емоції. У творах «Лисичка і Журавель» або «Заєць і Їжак» діти спостерігають наслідки взаємодії персонажів, що допомагає формувати емпатію, тобто здатність співпереживати та розуміти почуття іншого.

Казки Івана Франка також сприяють формуванню моральних уявлень про добро і зло, справедливість, чесність і взаємоповагу. Важливо, що ці твори не є надмірно дидактичними: дитина не отримує готового повчання, а через сюжет і поведінку персонажів самостійно доходить висновків. Це робить процес морального виховання більш природним і ефективним. Педагогічна цінність франкових казок полягає в їхній багаторівневості: вони водночас доступні для дитячого сприйняття і містять глибокий зміст, який може бути розкритий у процесі обговорення.

У межах казкотерапії ці твори дозволяють моделювати емоційно складні ситуації у безпечній формі, розвивати навички вербалізації почуттів, формувати

первинні механізми емоційної саморегуляції та покращувати соціальну взаємодію дітей. Наприклад, після читання казки «Лисичка і Журавель» діти можуть обговорювати, чому герої образилися, що вони відчували, і як можна було б вирішити конфлікт інакше. Таким чином, літературний текст перетворюється на простір емоційного досвіду та морального вибору.

Для дошкільника, який мислить наочно-образно, сприймати емоції через поведінку тварин значно простіше, ніж через абстрактні поняття. Саме тому казки Івана Франка є ефективним інструментом емоційного розвитку, адже вони дозволяють дитині «побачити» емоцію в дії, а не лише почути її назву. У цьому контексті казки Франка виконують низку важливих терапевтичних функцій.

Передусім йдеться про дзеркальне відображення емоцій: дитина спостерігає за поведінкою персонажів і через неї вчиться розпізнавати базові емоційні стани. Так, хитрість Лиса, підступність Вовка, переляк Зайця чи справедливість Ведмедя стають своєрідними «емоційними маркерами», які допомагають дитині ідентифікувати відповідні почуття та співвідносити їх із власним досвідом. Важливою є також функція катарсису (емоційного очищення): переживаючи разом із героями страх, радість чи образу, дитина безпечно проживає власні витіснені емоції, не зазнаючи реальної психологічної напруги. Окремо слід відзначити засвоєння поведінкових моделей, адже казкові сюжети демонструють причинно-наслідкові зв'язки: егоїзм, обман чи підступність призводять до втрати довіри, тоді як чесність і доброзичливість сприяють гармонійним взаєминам.

Методика розвитку емоційного інтелекту засобами франкових казок у закладі дошкільної освіти не може обмежуватися простим читанням тексту. Казкотерапевтичний процес передбачає чітку організацію діяльності, спрямовану на активізацію емоційної, когнітивної та поведінкової сфер дитини. Доцільно використовувати елементи структурованого емоційного аналізу казок І. Франка, що дозволяє простежити зв'язок між сюжетом, переживаннями персонажів і розвитком емоційного інтелекту.

Методично робота з казками Івана Франка в межах казкотерапії може реалізовуватися через різні форми діяльності: виразне читання з емоційним коментуванням, інсценізацію казок, малювання емоцій персонажів, а також створення дітьми власних міні-казок.

Ефективною є також психогімнастика та тілесне моделювання, коли діти через міміку, жести та рухи відтворюють емоції персонажів. Наприклад, вони можуть показати, як поводить себе гордий Лис або як реагує наляканий Заєць.

Така діяльність сприяє не лише емоційному розвантаженню, а й розвитку тілесної усвідомленості.

Ще одним важливим прийомом є метод «зміни фіналу», що належить до креативної казкотерапії. Дітям пропонується змінити завершення відомої казки, наприклад «Лисичка і Журавель», і придумати альтернативний розвиток подій. Це стимулює розвиток емпатії, уяви та навичок конструктивного вирішення конфліктів, оскільки дитина вчиться знаходити інші, більш гармонійні способи взаємодії між персонажами. Такі види діяльності сприяють не лише розвитку мовлення, а й формуванню емоційної рефлексії та здатності усвідомлювати власні переживання.

Формування емоційного інтелекту у дошкільному віці передбачає розвиток кількох ключових компонентів: усвідомлення власних емоцій, розуміння емоцій інших, розвиток емпатії та елементарних навичок саморегуляції. Казки Івана Франка природно включають дитину в ці процеси, оскільки створюють умови для емоційного проживання ситуацій, не нав'язуючи готових висновків, а стимулюючи самостійне осмислення.

Отже, казкотерапія на основі творів Івана Франка є ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту дошкільників. Його казки сприяють формуванню емпатії, моральної свідомості, емоційної чутливості та здатності до аналізу поведінкових ситуацій. Використання франкових текстів у дошкільній освіті поєднує літературний, виховний і психологічний потенціал, що робить їх особливо актуальними в сучасному освітньому процесі. Таким чином, казки Івана Франка виступають не лише як частина класичної літературної спадщини, а й як дієвий інструмент розвитку емоційної сфери дитини в умовах казкотерапії.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Х.: Віват, 512 с.
2. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. 3-тє вид., доповн. К.:ВЦ «Академія», 2025. 456 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Ірина Гладченко,
кандидатка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Яремченка НАПН України,
м.Київ, Україна
irina.hlad4enko@gmail.com*

Актуальність дослідження. В умовах модернізації освітнього простору України формування ключових компетентностей учнів набуває пріоритетного значення. Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) цей процес ускладнюється специфікою пізнавальної діяльності: труднощами абстрагування, узагальнення та перенесення засвоєних знань у нові ситуації [2]. Зазначене зумовлює потребу у пошуку дидактичних засобів, які забезпечують доступність навчального матеріалу та підтримують навчальну мотивацію.

Одним із таких засобів є художній текст, що конкретизує абстрактні поняття через образність, сюжетність та емоційну насиченість [1]. Творча спадщина Івана Франка вирізняється значним дидактичним потенціалом, доступністю змісту та виховною спрямованістю, що робить її доцільною для застосування у спеціальній освіті.

Мета дослідження – обґрунтувати можливості використання творів Івана Франка як засобу формування математичної компетентності учнів з ООП та визначити шляхи їх практичного застосування.

Виклад основного матеріалу.

Сучасні педагогічні підходи передбачають активне використання міжпредметних зв'язків як засобу підвищення ефективності навчання [3]. У спеціальній освіті така інтеграція має не лише освітнє, а й корекційно-розвивальне значення: вона сприяє розвитку мислення, мовлення та пізнавальної активності учнів [1]. Поєднання математичного та літературного

змісту забезпечує опору на образно-сюжетне мислення дитини в умовах, коли абстрактна подача матеріалу є малоефективною.

Практична реалізація інтегрованого підходу передбачає різні форми роботи: інтегровані уроки, корекційно-розвиткові заняття, дидактичні ігри, вправи на моделювання ситуацій. На основі сюжету художнього твору учням можна пропонувати завдання на лічбу персонажів, порівняння кількостей, складання простих арифметичних задач, встановлення послідовності подій. Використання наочності, драматизації та ігрових методів сприяє кращому засвоєнню матеріалу та зниженню тривожності перед навчальним завданням.

Особливу увагу слід приділяти поетапному формуванню математичних дій з урахуванням індивідуальних можливостей учнів. Художній текст у цьому випадку виступає смисловою опорою для розуміння умов завдань, забезпечує емоційне залучення та формує позитивне ставлення до навчання.

Педагогічні ідеї Івана Франка ґрунтуються на принципах гуманізму, доступності знань і зв'язку навчання з життям. Він наголошував на необхідності розвитку самостійності мислення та практичної спрямованості освіти [5]. Ці положення зберігають актуальність для організації навчання дітей з ООП, зокрема в частині орієнтації на практичні, життєво значущі вміння.

Серед творів Франка найбільш ефективними для формування математичної компетентності є казкові твори, передусім «Фарбований Лис» зі збірки «Коли ще звірі говорили» [4]. Твір вирізняється чіткою структурою, повторюваністю сюжетних елементів та виразними образами, що дає змогу моделювати на його основі завдання на лічбу, рахунок, порівняння кількостей, встановлення відношень «більше-менше», а також на впорядкування послідовності подій.

З метою ілюстрації практичного застосування зазначеного підходу наведемо фрагмент уроку математики для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, спрямованого на формування елементарних математичних уявлень, розвиток мовлення та елементів логічного мислення на основі адаптованого сюжету казки «Фарбований Лис».

Тема: Лічба та рахунок у межах 10.

Корекційна мета: формування навичок лічби та порівняння кількостей; розвиток уваги, класифікації, мовлення та мислення; орієнтація в сюжеті.

Обладнання: адаптований сюжет казки «Фарбований Лис» І. Франка, сюжетні картки, зображення персонажів, фішки для лічби.

Учням пропонується виконати послідовність завдань:

1. **Вправа «Порахуй героїв».** Учитель демонструє картки із зображеннями персонажів казки (Лис, Вовк, Ведмідь, Пес та ін.). *Завдання:* порахувати кількість зображених персонажів і назвати число. *Корекційна мета:* розвиток зорового сприймання та навичок лічби.

2. **Вправа «Більше чи менше?».** Учні пропонуються дві групи об'єктів (наприклад, 3 вовки і 5 зайців).

Завдання: визначити, де більше, де менше, і пояснити свій вибір.

Корекційна мета: формування уявлень про кількісні відношення.

3. **Вправа «Що було спочатку?».** Учитель подає 3–4 сюжетні картинки (Лис у лісі → Лис фарбується → Лис серед звірів → викриття).

Завдання: розташувати картинки у правильній послідовності.

Корекційна мета: розвиток часових уявлень та логічного мислення.

4. **Вправа «Сюжетна задача».** На основі фрагмента сюжету: «Було 4 тварини, прийшло ще 2».

Завдання: порахувати, скільки стало всього (з опорою на фішки або малюнки).

Корекційна мета: формування елементарних арифметичних дій.

5. **Вправа «Хто зайвий?».** Серед зображень тварин визначити персонажа, який відрізняється від інших (наприклад, Лис серед свійських тварин).

Корекційна мета: розвиток уваги та операцій класифікації.

Перспективним є також використання інших творів зі збірки «Коли ще звірі говорили» [4]. Завдяки лаконічності та структурованості змісту вони забезпечують можливість поетапного формування математичних дій. Окремі байкові сюжети – «Лисичка і Журавель», «Заєць і Їжак», «Вовк і Коза», «Лев і Осел» – можуть бути використані для розвитку елементарних логічних операцій: ранжування, класифікації, порівняння об'єктів.

Для учнів старшого віку або учнів із вищим рівнем пізнавального розвитку доцільним є використання адаптованих фрагментів твору «Грицева шкільна наука». Його зміст забезпечує розвиток просторово-часових уявлень і формування навичок логічного впорядкування подій, а також поступовий перехід від художнього сприймання тексту до аналітичного осмислення та логічного структурування.

У процесі такого уроку учням надається адаптований матеріал, розподілений на 3–4 ключові події, подані у вигляді текстових або ілюстративних карток. Учні виконують такі завдання: визначають, що відбулося спочатку, потім і в кінці; встановлюють правильну послідовність подій;

обґрунтовують свій вибір із використанням простих причинно-наслідкових конструкцій («тому що це сталося раніше»). Додатково застосовуються вправи на відновлення порушеної послідовності («Що було раніше?», «Зміни порядок») та складання короткого плану з трьох логічних етапів.

Основні результати дослідження. У ході дослідження встановлено, що використання творів Івана Франка сприяє підвищенню рівня сформованості математичних уявлень учнів з ООП: художній текст забезпечує конкретизацію абстрактних математичних понять через знайомі образи та сюжетні ситуації. Інтеграція літературного і математичного змісту позитивно впливає на розвиток мовлення та мислення, а застосування сюжетно-ігрових методів підвищує навчальну мотивацію і знижує тривожність учнів перед навчальним завданням.

Висновки. Використання творів Івана Франка як дидактичного засобу є методично обґрунтованим напрямом формування математичної компетентності учнів з особливими освітніми потребами. Поєднання літературного та математичного змісту забезпечує доступність навчання, сприяє розвитку пізнавальних процесів і підтримує інтерес до навчальної діяльності. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням системи вправ та методичних рекомендацій для впровадження інтегрованого підходу у практику спеціальної та інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Гладченко І. В. Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: математика: практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 130 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746746>

2. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник / О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, І. В. Сухіна, Н. А. Ярмола; за наук. ред. О. В. Чеботарьової. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2018. 123 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722281/>

3. Федун І. В. Міжпредметні зв'язки на уроках математики: кваліфікаційна робота / наук. кер. О. Б. Чернобай; Міністерство фінансів України, Державний податковий університет, факультет фінансів та цифрових технологій, кафедра кібернетики та прикладної математики. Ірпінь, 2024. 53 с.

4. Франко І. Коли ще звірі говорили. Нью-Йорк: Українське видавництво «Говерля», 1954. 64 с.

5. Франко І. Я. Педагогічні статті і висловлювання / за ред. О. Дзеверіна. Київ: Радянська школа, 1960. 299 с.

УДК 37.01:821.161.2-92 Іван Франко

ОСВІТНІ ІДЕЇ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ФРАНКА

*Сергій Марчук,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна
marchuk_serhiy_step_2701@ukr.net*

Педагогічна спадщина Івана Франка займає важливе місце в історії української та європейської педагогіки й слугує вагомим підґрунтям для розвитку національної освітньої думки. Водночас методологічні ідеї Франка досі залишаються недостатньо вивченими та потребують комплексного міждисциплінарного аналізу й нового осмислення. У цьому процесі особливо важливо уникати поверхового та однобічного підходу, адже протягом понад століття франкознавчих досліджень йому нерідко приписували невластиві погляди та використовували його постать у пропагандистських цілях для підтримки різних політико-ідеологічних систем [2, с. 19].

Іван Франко (1856–1916) – видатний письменник, науковець, громадський діяч і одна з найяскравіших постатей української педагогічної думки. Народившись у родині сільського коваля в Галичині, він завдяки наполегливій праці, багатогранному таланту, енциклопедичним знанням та активній літературній і педагогічній діяльності здобув широке визнання як в Україні, так і за її межами. Його творча спадщина охоплює понад сотню наукових, публіцистичних і художніх праць, у яких розглядалися важливі педагогічні проблеми: розвиток освіти на українських землях у ХІХ–ХХ ст., виховання молодого покоління, становлення української педагогічної культури, визначення мети виховання та інші. Свої твори Франко писав українською, російською, польською й німецькою мовами [1, с. 7].

Зміст педагогічних ідей письменника відображено у табл. 1.

Табл. 1 – Педагогічні ідеї І. Франка

Напрямок педагогічних ідей	Суть поглядів Івана Франка
Демократизація освіти	Виступав за доступну освіту для всіх верств населення, критикував становий характер школи.
Національна школа	Обстоював створення української національної школи та навчання українською мовою.
Критика полонізації	Засуджував політику полонізації шкіл у Галичині та заборону української мови в освіті.
Реформа системи освіти	Вважав, що система освіти потребує реформування на демократичних і гуманістичних засадах.
Самостійне мислення	Наголошував, що школа має навчати дітей мислити, а не механічно зазубрювати матеріал.
Зв'язок освіти з життям	Підкреслював, що зміст освіти повинен відповідати життєвим потребам і віковим особливостям дітей.
Роль учителя	Учитель має бути освіченим, гуманним, професійним і виховувати критичне мислення учнів.
Становище вчителя	Критикував низьке матеріальне забезпечення педагогів і нестачу кваліфікованих учителів.
Гуманістичне виховання	Виступав проти тілесних покарань, закликав поважати гідність дитини.
Сімейне виховання	Велику роль відводив сім'ї та матері у вихованні дітей.
Всебічний розвиток особистості	Ідеалом виховання вважав гармонійно розвинену людину – моральну, фізично й духовно розвинену.
Виховне значення літератури	Наголошував на важливості дитячої літератури у формуванні моральних якостей дітей.
Якість підручників	Критикував застарілі й неоригінальні підручники, вимагав їх оновлення відповідно до науки.
Освіта і свобода народу	Розглядав освіту як засіб національного й соціального визволення українського народу.

Погляди Івана Франка яскраво розкриті в його працях «Мисль о еволюції в історії людськості», «Чого вимагаємо?», «Середні школи в Галичині у 1875–1883 рр.». У них він різко засуджував соціальну й національну нерівність українців в освіті, критикував відірваність навчання від реальних потреб народу, застарілі методи викладання та застосування тілесних покарань. Проблему сирітства він художньо відобразив в оповіданнях «Яндруси» і «До світла», а масову неписьменність – у статті «Народне шкільництво в Галичині».

Письменник послідовно відстоював ідею української національної школи демократичного й гуманістичного спрямування, вимагав створення сучасних підручників із науковим рівнем і національним змістом. Особливу увагу приділяв рідній мові, літературі, фольклору та виховному значенню дитячої книги.

У працях «Наші народні школи і їх потреби», «Великі діяння пана Бобжинського», «Освіта народу Галичини», «Педагогічні невігласи» він гостро критикував недоліки народної освіти та освітню політику австрійської влади, яка, на його думку, свідомо обмежувала доступ дітей із бідних родин до навчання й перешкоджала поширенню знань серед народу.

Педагогічна діяльність Івана Франка не була формальною роботою вчителя у школі, однак за своїм змістом і впливом вона має виразний освітньо-виховний характер і посідає важливе місце в історії української педагогічної думки. Здобуваючи освіту у Львівському університеті, Франко активно долучався до студентського життя, працював у «Академічному гуртку», редагував студентські видання, що сприяло формуванню його просвітницьких поглядів. У цей період він уже виявляв інтерес до проблем навчання, виховання та ролі освіти в розвитку суспільства.

Важливою складовою його педагогічної діяльності стала публіцистична й наукова праця. У численних статтях він аналізував стан освіти в Галичині, критикував недоліки шкільної системи, застарілі методи навчання та низький рівень підготовки вчителів. Франко послідовно виступав за реформування освіти, її демократизацію та наближення до потреб життя. Особливе місце займає його просвітницька діяльність серед молоді. Він підтримував талановитих студентів і початківців, спілкувався з молодими інтелігентами, читав лекції, ділився власним досвідом і знаннями. Завдяки цьому мав значний авторитет серед молодого покоління, яке сприймало його як духовного наставника.

Вагомим внеском у педагогічну діяльність Франка є його художня творчість. У творах для дітей і про дітей він порушував питання виховання, морального становлення особистості, ролі школи та сім'ї. Через образи героїв він формував у читачів почуття гідності, справедливості, працьовитості та любові до рідного народу. У табл. 2 узагальнено зміст педагогічної діяльності І. Франка.

Отже, педагогічна діяльність Івана Франка була багатогранною: вона поєднувала науково-теоретичні дослідження, публіцистику, просвітництво та художню творчість і мала значний вплив на розвиток української освітньої думки.

Табл. 2 – Педагогічна діяльність І. Франка

Напрямок діяльності	Зміст діяльності
Навчання у Львівському університеті	Вивчав філософію, педагогіку, психологію, мови, літературу та інші науки.
Робота в студентському середовищі	Був активним учасником «Академічного гуртка», працював бібліотекарем.
Редакторська діяльність	Редагував журнал «Друг», співпрацював із газетами «Праця», «Діло», журналами «Світ», «Дзвін», «Зоря».
Публіцистична діяльність	Писав статті про стан освіти, проблеми школи, учительства та виховання.
Критика освітньої системи	Аналізував недоліки народної, середньої та вищої освіти в Галичині.
Захист української мови	Боровся за право навчання українською мовою та впровадження фонетичного правопису.
Просвітницька діяльність	Поширював освітні й наукові ідеї серед молоді та населення.
Робота з молоддю	Проводив лекції, підтримував літературну молодь, мав великий авторитет серед студентства.
Наукова діяльність	Досліджував історію освіти, розвиток школи та університетів.
Написання педагогічних праць	Створив численні статті: «Наші народні школи і їх потреби», «Львівський університет», «Педагогічні невігласи» та ін.
Художньо-педагогічна	У творах «Борис Граб», «Грицева шкільна наука»,

творчість	«Малий Мирон» порушував проблеми виховання і школи.
Дитяча література	Написав казки й твори для дітей: «Лис Микита», «Коли ще звірі говорили» та ін.
Громадська діяльність	Брав участь у створенні Русько-української радикальної партії.
Викладацькі прагнення	Прагнув працювати у Львівському університеті після захисту докторської дисертації.
Виховний вплив творчості	Його твори формували національну свідомість, гуманізм і любов до рідного народу.

Іван Франко приділяв особливу увагу постаті вчителя, розглядаючи його як ключову фігуру виховання. У своїх творах і статтях він змалював складні умови праці галицьких педагогів, створив як негативні, так і позитивні образи вчителів. Негативні приклади подано в оповіданнях «Грицева шкільна наука», «Малий Мирон», тоді як позитивні – у творах «Борис Граб» і п'єсі «Учитель» (образ Омеляна Ткача). Проблемі вчителя він також присвятив низку статей і спогадів, зокрема «Спогади з моїх гімназійних років». Франко вважав, що справжнім учителем може бути лише той, хто має покликання до педагогічної праці, інакше він шкодить вихованню дітей. На його думку, педагог має здобувати довіру учнів, уникати шаблонності, розвивати їхнє критичне мислення, формувати моральні якості та любов до праці. Він наголошував, що вчитель повинен мати не лише теоретичні знання, а й практичні навички та широкий життєвий досвід.

Окремо І. Франко виступав на захист учительства, підкреслюючи важливість належних умов праці та високих моральних якостей педагогів. Його переконання чітко відображає думка: школа тримається на вчителеві, адже без підготовленого й сумлінного педагога вона втрачає свою цінність.

Оповідання Івана Франка зі шкільного життя – «Олівець», «Грицева шкільна наука», «Отець-гуморист», «Борис Граб», «Schonschreiben» та інші – ще за життя автора набули широкого визнання. У цих творах порушено важливі соціально-політичні та морально-етичні проблеми: соціальна нерівність, що негативно впливає на формування особистості дитини, становлення почуття гідності, честі й порядності. Письменник також показує контраст між світлим,

природним світом дитинства та суворою реальністю, яка часто завдає дитині глибокого емоційного болю [3].

Внесок Іван Франко у розвиток педагогічної науки є вагомим, однак ще недостатньо дослідженим і потребує сучасного переосмислення. Особливу цінність становлять його праці з історії української освіти, насамперед шкільництва та університетського навчання. У своїх дослідженнях він, спираючись на статистичні дані та власні спостереження, проаналізував стан освіти в Західній Україні наприкінці XIX – на початку XX століття, охарактеризував існуючу освітню систему та довів необхідність її реформування. Також він різко критикував антиукраїнську політику австрійської та польської влади в Галичині. Його напрацювання й сьогодні залишаються актуальними та можуть використовуватися в сучасних дослідженнях з історії педагогіки [4, с. 493].

Педагогічні ідеї Івана Франка становлять цілісну гуманістичну концепцію розвитку освіти, у центрі якої перебуває особистість дитини, її всебічний розвиток і право на якісну національну освіту. Учений послідовно обстоював демократизацію шкільництва, навчання рідною мовою, оновлення змісту освіти відповідно до потреб суспільства та відмову від застарілих, авторитарних методів виховання.

Аналіз його наукових, публіцистичних і художніх праць свідчить, що Франко не лише критикував недоліки освітньої системи свого часу, а й пропонував конструктивні шляхи її реформування. Особливу увагу він приділяв ролі вчителя як носія знань і вихователя моральних цінностей, підкреслюючи необхідність його високої професійної підготовки та гуманістичної спрямованості діяльності.

Отже, педагогічна спадщина Івана Франка має не лише історичне значення, а й залишається актуальною в умовах сучасної реформи освіти в Україні. Його ідеї можуть бути використані як теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку національної педагогічної науки, формування сучасної моделі школи та підготовки вчителя нового типу.

Список використаних джерел

1. Історико-педагогічний альманах. Випуск 5. Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення : збірн. наук. праць / за ред. О. Є. Антонової, В. В. Павленко. Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2016. 383 с.

2. Матковський М. Особливості досліджень педагогічних ідей Івана Франка в історичній ретроспективі. *Освітні обрії*. 2023. №1 (56). С. 16–19.

3. Салига Н. Іван Франко – знавець дитячої душі. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 2(2). С. 66–70. URL: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2018-2-66-70>. (Дата звернення (08.05.2026)).

4. Березівська Л. Д. Франко Іван Якович. *Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Кн. 1.* / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. С. 488–494.

КОЛИ КАЗКА НАВЧАС: ФРАНКОВІ ІСТОРІЇ ДЛЯ ЮНИХ ЧИТАЧІВ

Світлана Вірста,

викладачка-методистка циклової комісії словесних дисциплін

Луцького педагогічного фахового коледжу

Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний інститут»

Волинської обласної ради,

м.Луцьк, Україна

svirsta@lpc.ukr.education

У літературній спадщині Івана Франка помітне місце посідають казки для дітей. Починаючи з 1890 р., письменник активно працює в галузі дитячої літератури, розробляючи такі її жанри, як пісня, байка, казка, призначені для молодшого читача. З теплим сердечним почуттям, з батьківською любов'ю писав Іван Франко про дітей. За словами Михайла Коцюбинського, він «...наче спочиває на дітях од моря сліз і горя, співцем якого він зробився» [1, с.14]. Сучасники І. Франка розповідають, як тепло ставився письменник до малечі. Це була любов, зіткана з найніжніших людських почуттів. Де б він не зустрічав дітей, завжди знаходив час з ними поговорити, послухати їхні розповіді. «Життя, – говорив Франко, – мені мало всміхалось, а діти були тим весняним сонячним промінням, яке зігрівало моє серце» [1, с.15].

Письменник не просто переказує народні казки, а вводить нові мотиви в стару основу, щоб скерувати увагу малих читачів та слухачів від казкових подій до життя, пробудити інтерес до реальних життєвих ситуацій, їхнього осмислення і розуміння

Велика група казок про тварин об'єднана Іваном Франком спільним заголовком «Коли ще звірі говорили». В основі сюжету цих творів лежать мотиви відомих казок народів світу – українських, російських, німецьких, грецьких, індійських, сербських.

Збірка перший раз вийшла ще у 1899 р., друге видання з'явилося у 1903 році. До цієї збірки Франко додає передмову, в якій писав: «Оці байки, що зібрані в тій книжечці, то старе народне добро... Вони найбільше відповідають смакові дітей від 6 до 12 років, заставляють їх сміятися і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи» [3].

Письменник вдало використовує художні засоби вживані в народних казках про тварин, зокрема традиційне змалювання рис тварин: зажерливості вовка, хитрості лиса, незграбності ведмедя, упертості осла тощо. Письменник ще більше підкреслив ці характерні особливості тварин, майстерно розкриваючи їх через вчинки або розмови персонажів.

Герої цих творів – хитра Лисичка, хижий Вовк, мудрий їжак, дурний Осел та інші – є носіями певних людських якостей, а самі казки під личиною вигадки криють звичайно велику життєву правду. Адже говорячи про звірів, – каже Іван Франко, – казка «одною бровою підморгує на людей, немов дає їм знати: – Та чого ви, братчики, смієтеся? Адже се не про бідних баранів, вовків та ослів мова, а про вас самих з вашою глупо-тою, з вашим лінивством, з вашою захланністю, з усіма вашими звірячими примхами та забавами. Адже ж я навмисне даю їм ваші рухи, ваші думки, ваші слова, щоб ви якнайкраще зрозуміли – не їх, а себе самих!»

У казках Івана Франка про тварин викривається державний лад «звірячого царства», в якому панують сильні й хижі Леви, Вовки, Ведмеді, що живуть за рахунок працьовитих Ослів, покірних Баранів, несміливих Зайців. Проте представники панівної верхівки виявляються примітивнішими, дурнішими від тих, за рахунок яких існують. Цар звірів Лев поступається розумом вигадливому Ослу («Осел і Лев»), який перемагає і хижого владолобного Вовка («Вовк війтом»); звірячого ворога, лютого пана Ведмедя перемагає малий, але розумний Заєць. Як і в народних казках добрий, чесний, сміливий бере гору над лихим, підступним, боягузом. Малі пташки Королики не дозволили Ведмедеві ображати їхню гідність, примусили його просити пробачення («Королик і Ведмідь»), їжак-неборак покарав хитру Лисичку за її віроломство («Три міхи хитрощів»), а добродушний Журавель провчив хитромудру куму Лисичку її ж методом («Лисичка і Журавель»).

Чи не найпершою входить до дитячого читання казка Івана Франка «Ріпка», в підзаголовку до якої зазначено: «Стара казка, по новому розповів І. Ф.». В основі сюжету казка має народний варіант, від якого оповідач не відходить. Однак він вводить у казку й нові елементи, ритмізує мову, користується римуванням, надає дійовим особам конкретні імена. Якщо народна казка починається традиційним зачином, де згадуються в загальному плані безіменні дід, баба та Інші персонажі без їх характерних рис, то Франко починає казку так: *«Був собі дід Андрушка, а в нього баба Марушка, а в баби*

дочечка Мінка, а в дочки сучечка Фінка, а в сучки товаришка киця Варварка, а в киці вихованка мишка Сіроманка» [1, с.64].

На відміну від народної казки, де ріпка виростає сама і основна увага акцентувалася на збиранні урожаю, – Франко деталізує процес догляду за ріпкою, показує трудову діяльність діда Андрушки, називає знаряддя праці, розширює побутові подробиці *«...взяв дід рискаль тай мотику. Скопав у городі грядку велику, мервицею попринадив, грабильками підгромадив, зробив пальцем дірочку-дрібку та й посадив ріпку» [1, с.64]* Діти дістають конкретне уявлення, як росла ріпка, як біля неї працював дід. Щоб показати ріст ріпки, Франко добирає прості, але яскраві порівняння, доступні дитячому розумінню: *«Росла дідова ріпка, росла! Зразу така, як мишка, була, потому, як буряк, потому, як два, а накінці стала така, як дідова голова» [1, с.64].*

Переробка Франка цінна тим, що вона змальовує картину захоплюючої колективної праці, опоетизовує її, спонукає дітей до посильної участі в трудовому процесі. Саме у ствердженні, що тільки завдяки наполегливості можна виростити великий урожай, добитися успіху, її велике виховне значення! Казка Франка, завдяки таким своїм особливостям більш популярна в дитячому середовищі, ніж фольклорний варіант.

Діти знаходили у сюжетах Франкових казок найрізноманітніші вияви життя і самі не помічаючи як вчилися давати їм оцінку.

Значним успіхом у дітей користується казка Франка «Заєць і Їжак». У авторській версії казки існує почато який не використовується у народній версії казки *«Се, мої дітоньки, не є історія, а практика. То нібито так: брехали старі люди, та й я за ними брешу. Бо певно, ніхто там при тім не був, як заєць з Їжем сперечалися . А проте воно мусить бути правда, бо мій небіжчик дідусь, коли мені це оповідав, усе говорив: « Я там при тім не був, але се мусить бути правда, бо мені се старі люди повідали, а старим людям пощо брехати?» Слухайте ж, як воно було».* Казка « заєць і Їжак» малює два цілком різні характери: скромний, розумний жак та хвалькуватий і самозакоханий заєць. Цей Заєць з погордою дивиться на їжака, не відповідає на його добрі привітання, глузує з його кривих ніг: *«Побачивши Зайця, Їжак поклонився йому чемненько і привітав його святою неділею. Та Заєць був собі великий панич і дуже горда штука. Він не відповів нічого на Їжакове привітання, а тільки глянув на нього дуже звисока і відізвася:*

- *Ого, а ти чого так рано ось тут по полі волочишся?*
- *На прохід вийшов, – відповів Їжак.*

- *На прохід? – зареготав Заєць. – А я думав. Що твоїми ногами ліпше би було лежати, ніж на прохід лазити* [1, с.81].

Художня майстерність казки виявляється в умінні виразно окреслити характер персонажа, у використанні багатой палітри прийомів і засобів зображення. Заєць запитує Їжака: «Ти чого так рано в полі волочишся?». Вже це «волчишся» розкриває перед нами його прагнення показати свою зверхність. Франко звертає увагу читача на національні звичаї та одяг: «Поки там моя жінка миє дітей та дає їм свіжі сорочечки, дай лишень піду я трохи в поле, пройдуся та й на свої буряки подивлюся, чи добрі вирости». В казці цікавий зачин, який часто зустрічається у фольклорних творах, є яскраві деталі пейзажу, і іронія («мої буряки» у їжака, «моя капуста» у Зайця), які відсутні у народних казках.

Письменник використовує внутрішній монолог, що поглиблює розуміння характеру, народні прислів'я: «Про мене, Семене ... – мовив Їжак, – біжи хоч раз десять, мені байдуже». Жваво й дотепно будуються діалоги. Їжак знайшов спосіб провчити цього хвалька. Казка закінчується мораллю: «...а для вас, небожата, відси така наука: ніколи не піднімай на сміх бідного чоловіка. Хоч се був простий, нерепаний Їжак» [2].

Ще одна дуже цікава казка Івана Франка «Фарбований Лис». У казці І. Я. Франка розповідається про долю головного героя – Лиса Микити. Це справжнісінький собі лис, який усе своє життя займається крадіжками. Він був дуже хитрий, тому обминав усі небезпеки. Тільки одного разу його майже впіймали. Пощастило Микиті врятуватися: він сховався у діжці з фарбою. Тільки після цього він став фарбованим. Спочатку ми бачимо, що з цього Лис Микита навіть отримав користь. Звірі обрали його царем, кожного дня годували, бо боялися дивного звіра. Правда Фарбованого Лиса була така: «Хто був дужчий, той ліпший, а хто слабший, той ніколи не виграв справи!»

Ця казка вчить нас не бути пихатими і занадто самовпевненими без потреби. Лис Микита, був спритним і хитрим, він міг би щасливо жити, але сам собі все зіпсував: «незвичайне щастя та його хитрість зробили його страшенно гордим. Йому здавалося, що нема нічого неможливого для нього». Щоб похизуватися, Лис йде красти вдень, і його ледь не розривають собаки. Тікаючи від них, він устрибує в фарбу. Тут би йому замислитися, чи варто бути таким пихатим і надалі, але, побачивши, як його лякаються звірі, він робить навпаки і повторює ту саму помилку. Лис починає стверджувати, що ніби він – небачений звір Остромисл, і стає царем звірів. Треба бути без міри самовпевненим, щоб вірити, що брехню ніколи не викриють. Микита «тільки одного боявся, щоб

фарба не злізла з його шерсті», але виказав себе сам, заспівавши по-лисячому навесні. Тоді «Всім міністрам і слугам царським відразу мов полуда з очей спала», і його звірі просто розірвали. Неможливо довго замилювати очі, удавати з себе когось іншого: тільки пихатість не дала змоги хитрому Лисові зрозуміти таку просту річ. Казка застерігає нас, що не варто бути схожим на такого Лиса, треба розумно оцінювати власні можливості та не брехати ані собі, ані іншим. Але є ще інший момент. Не треба бути такими довірливими. Побачили звірі якусь синю незрозумілу істоту. Науявляли собі казна-чого, буцімто вона має великі кігті, гострі зуби. І ніхто не здогадався, що відбувається насправді.

Отже, казка Івана Франка «Фарбований лис» вчить ніколи не обманювати, бо все таємне і приховане завжди з'ясовується; не бути надміру гордим, бо через це легко можна втрапити в халепу; ніколи не довіряти першому враженню, бо в переважній більшості випадків воно не є правильним; багато не вихвалитися і не обіцяти зробити те, чого не можеш.

Письменник висміює ошуканця, який обманув всіх звірів і незаслужено користувався пільгами. А також засуджує автор і звірів, які так легко повірили пройдисвіту. Отже, на кожну нечесну людину чекає заслужена кара. Іван Франко, не порушуючи традиційної казкової схеми, створив оригінальні жанрові варіанти, які відзначаються особистісним підходом автора й притаманним саме йому стилем.

Список використаних джерел

1. Іван Франко. Оповідання та казки. Центр учбової літератури, 2020. 240с.
2. Тихолоз Н. URL : http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ukr-literaturoznavstvo/68/68_2006_n.tykholog.pdf (дата звернення 04.05.2026).
3. Онлайн-бібліотека для дітей та дорослих URL: <https://biblioo.org/kazky/kazky-ukrainskykh-pysmennykiv/ivan-franko/> (дата звернення 01.05.2026).

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРЧОСТІ
ІВАНА ФРАНКА В УМОВАХ STEM-ОСВІТИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЕМИ «МОЙСЕЙ»)**

*Ольга Нікітіна,
учитель української мови та літератури
Дніпровського ліцею №28 ДМР,
м. Дніпро, Україна
nikitina.teacher28@gmail.com*

Сучасна українська школа дедалі більше відходить від простого «передавання знань» і спрямовується на формування особистості, яка вміє мислити критично, самостійно навчатися та усвідомлено діяти в суспільстві. У цьому контексті особливої ваги набуває звернення до педагогічної спадщини Івана Франка, який бачив у вчителеві не лише носія знань, а насамперед людину, що формує світогляд молоді та передає суспільні й моральні цінності [1, с. 62].

Як підкреслює доктор педагогічних наук, професор, академік АН вищої освіти України Марія Чепіль, Франко наполягав на необхідності розвитку самостійного мислення учнів, їх активної пізнавальної діяльності та формуванні внутрішньої мотивації до навчання [1, с. 63–64]. Показовим у цьому контексті є його твердження: «Поганий учитель підносить істину, а добрий учить її знаходити» [4, с. 35], що напрочуд точно відповідає сучасним освітнім вимогам та підходам.

Концепція Нової української школи також орієнтує освітній процес на компетентнісне навчання, інтеграцію знань і використання інноваційних технологій [2]. Це відкриває можливості для актуалізації педагогічних ідей Франка через сучасні освітні практики, зокрема STEM-, а особливо STEAM- та STREAM-підходи.

Метою моєї роботи є висвітлення досвіду реалізації педагогічних ідей Івана Франка шляхом інтеграції STEM-навчання у процес вивчення його безсмертної поеми «Мойсей».

Практична реалізація здійснюється через систему інтегрованих уроків, що поєднують літературознавчий аналіз із елементами історії, географії, математики та цифрових технологій. Такий підхід відповідає франковій ідеї

навчання через діяльність, у процесі якої учні здобувають знання самостійно, розвиваючи здатність до аналізу й узагальнення [1, с. 64].

Першим важливим компонентом у вивченні історії написання поеми став аналіз історичного контексту і створення інтерактивної мапи виходу єврейського народу з Єгипту, що сприяло формуванню просторового мислення та інтеграції знань.

Рис.1 Тимченко С.10 клас

Рис.2 Васильєв Д.11 клас

Наступним кроком стало виконання учнями STEM-завдань: складання та розв'язання математичної задачі обрахунку кількості діб та годин, проведених у дорозі; розрахунок середнього кілометражу, який мали пройти мандрівники за це час; створення 3D-моделі табору в пустелі;

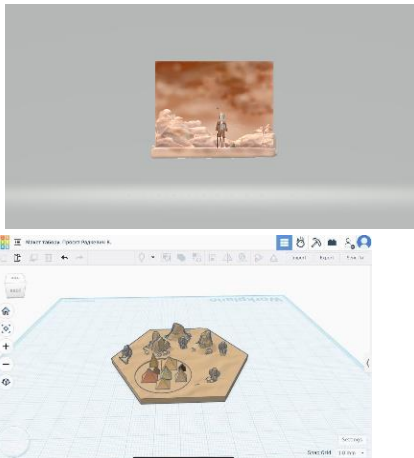

Рис.3 Фещенко Є.10 клас

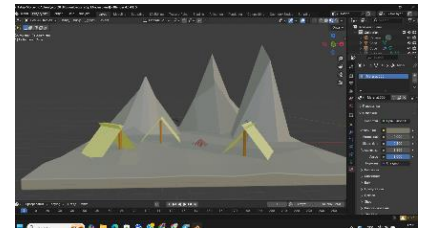

Рис.4 Чудаков І.11 клас

Рис.5 Чехута Т.11 клас

візуалізація ключових епізодів твору.

Рис.6 Радкевич В.11 клас

Рис.7 Нелепа А.10 клас

Рис.8 Назаров Ю.10 клас

Творча робота над створенням постерів до поеми «Мойсей» відповідає вимогам організації змістовної, посиленої та цікавої праці учнів, на чому наголошував І. Франко [1, с. 64–65].

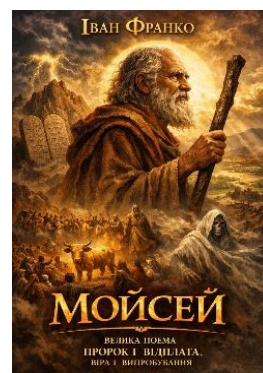
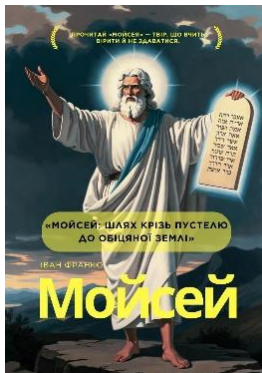

Рис.9 Леонова В.10 клас

Рис.10 Неєжко П.10 клас

Рис.11 Танченко Ю.10 клас

Рис.12 Щуровська М.11 клас

Використання цифрових технологій, зокрема інструментів штучного інтелекту, допомогло здобувачам освіти не лише створювати візуальний і

звуковий контент, а й відчувати присутність у подіях твору, що розвиває критичне мислення, креативність і здатність до рефлексії, сприяє розвитку медіаграмотності та забезпечує персоналізацію навчання [3].

Такими учні побачили головних героїв твору Франка, використавши описи, подані в поемі, та сучасні можливості ШІ.

Рис.13 Єрмілова Л.10 клас

Рис.14 Борисевич Н.11 клас

Рис.15, 16, 17, 18 Радкевич В.11 клас

Результати проектної діяльності учнів підтверджують ефективність інтегрованого підходу і доводять, що літературний твір може стати основою сучасного, технологічного й глибоко гуманного навчання.

Рис.19,20 Долженко Н.11 клас

Аналіз результатів упровадження STEAM-підходу засвідчує підвищення навчальної мотивації учнів, розвиток критичного мислення, творчості та навичок командної роботи. Здобувачі освіти демонструють здатність до глибшого осмислення художнього тексту та його інтерпретації в сучасному контексті (на прикладі скрінів буктрейлерів до поеми І.Франка «Мойсей»).

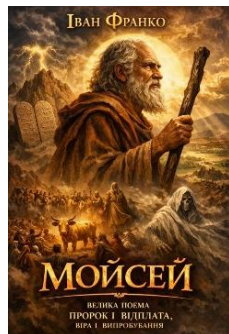

Рис.21 Танченко Ю.10 клас

Рис.22 Парусов В. 10 клас

Особлива роль відводиться вчителю як організатору навчально-пізнавальної діяльності, який спрямовує учнів до самостійного відкриття знань. Саме такий підхід забезпечує розвиток творчих здібностей і формування активної особистості [1, с. 65].

Отже, педагогічні ідеї Івана Франка залишаються актуальними й сьогодні. Їх реалізація в умовах STEM-освіти забезпечує інтеграцію гуманітарних і природничо-математичних знань, сприяє формуванню цілісного світогляду учнів і відповідає сучасним освітнім викликам [2].

В умовах гуманізації освіти та складних суспільних реалій, пов'язаних із війною, особливої значущості набуває виховний потенціал творчості Івана Франка. Його ідеї сприяють формуванню в учнів моральної стійкості, громадянської позиції, патріотизму та усвідомлення власної відповідальності за майбутнє держави.

Франко як мислитель і громадянин утверджував віру в силу народу, його здатність до духовного відродження та поступу. Саме тому звернення до його спадщини в сучасній школі є важливим чинником виховання національної свідомості, віри в стійкість українського суспільства та неминучу перемогу України.

Список використаних джерел

1. Чепіль М.М. Іван Франко про особистість вчителя крізь призму сьогодення. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. № 2 (12). С. 62–65.
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: МОН України, 2016.
3. STEM-освіта в Україні: стан та перспективи розвитку: аналітична доповідь. Київ, 2020.
4. Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання / за ред. О. Дзевєріна. Київ: Радянська школа, 1960. 299 с.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПИСУ ІВАНА ФРАНКА: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

*Наталія Янцелевич,
викладачка української мови та літератури
Одеського фахового коледжу транспортних технологій,
м.Одеса, Україна
nataliyantc@gmail.com*

У сучасному суспільно-культурному просторі України триває боротьба за національну самобутність та європейський курс розвитку. Це спонукає до глибокого переосмислення спадщини видатних українців. У 2026 році відзначатимемо 170-річчя від дня народження Івана Франка, що для освітньої спільноти є не лише ювілейною датою, а й справжнім методичним викликом. Ми маємо представити образ Каменяра сучасному поколінню таким чином, щоб він знаходив відгук у їхніх цінностях, співзвучав з їхнім емоційним досвідом та життєвим шляхом.

Актуальність теми зумовлена потребою подолати пізнавальний розрив між традиційним викладом літературознавчого матеріалу та «кліповою» специфікою сприйняття, що притаманна сучасним здобувачам освіти.

У фаховому коледжі застосування інтерактивних технологій набуває особливої ваги в нинішніх умовах. Вони надають викладачеві можливість не тільки передати певний обсяг знань, а й сформуванню цілісної особистості, здатну до критичного аналізу складних історико-літературних процесів [4, с. 19].

Мета доповіді полягає в системному теоретичному обґрунтуванні та практичному впровадженні методики застосування інтерактивних методів (інфографіки, сторітелінгу та квест-технологій) у процесі вивчення життєпису Івана Франка. Дослідження базується на гіпотезі, що гейміфікація та візуалізація біографічного матеріалу сприяють не тільки ефективнішому засвоєнню фактів, а й глибокому емпатичному сприйняттю класичної літератури.

Теоретичне підґрунтя інтерактивної моделі навчання. Наукові дослідження останніх десятиліть переконливо доводять, що класична лекційна форма викладання життєпису письменника вже не виконує своєї пріоритетної функції – залучення студентів та формування в них стійкої внутрішньої мотивації. Як зазначають дослідники, інтерактивні технології створюють

специфічне середовище, у якому здобувач освіти стає активним суб'єктом пізнання, що є визначальним для критичного засвоєння культурного коду [3, с. 37]. Сама природа інтерактивності (від англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти) передбачає таку організацію навчального процесу, за якої стає неможливим уникнення участі у спільному вирішенні завдань.

У сучасній педагогіці інтерактивні методи класифікують за кількома стратегічними групами, кожна з яких має значний потенціал у вивченні літературної біографістики:

- Кооперативні методи: робота в малих групах дозволяє спільно моделювати складні епізоди з життя І. Франка, зокрема його наукову співпрацю чи журналістську діяльність.
- Колективно-групові методи: «мікрофон», «мозковий штурм» – ефективні для експрес-актуалізації знань про історико-культурний контекст Галичини та Наддніпрянщини кінця XIX століття.
- Методи ситуативного моделювання: рольові ігри та історичні реконструкції надають можливість «оживити» епістолярну спадщину Каменяра.
- Дискусійні методи: незамінні при аналізі суперечливих моментів біографії чи еволюції філософських поглядів митця [3, с. 24].

Зазначені методи набувають пріоритетного значення саме при зверненні до постаті Івана Франка. Традиційне навчання часто подає образ письменника однобоко – через сухий перелік фактів, що не викликає зацікавленості у молоді. Взаємодія ж дозволяє представити Франка як «цілу людину», чий шлях є еталоном невтомної праці та інтелектуальної незламності. Для здобувачів освіти такий підхід є найбільш органічним.

Модель «Franko.Live» та стратегії «оживлення» класики. Інтерактивні форми навчання ґрунтуються на повазі до студента та переході до рівноправного діалогу між викладачем і групою. Під час вивчення біографії Івана Франка потрібно відходити від застиглих образів, які роблять його постать далекою та нецікавою, і презентувати його як живу, динамічну особистість. Сучасні франкознавці пропонують відмовитися від шаблонного сприйняття Каменяра лише як «вічного революціонера» на користь вивчення його багатогранної людської природи. Як зауважує дослідник Богдан Тихолоз, концепція «Franko.Live» обґрунтовує представлення митця як цілісної особистості, чий шлях є історією неймовірного успіху, здобутого надзусиллями [5, с. 24].

Методологічно вивчення біографії має спиратися на сучасні нарративні стратегії. Микола Ткачук у своїх працях підкреслює значущість дослідження «авторського світорозуміння» через призму особистого досвіду, що дає студентам можливість проводити паралелі між епохою модерну та викликами сучасності [6, с. 67].

Робота з першоджерелами в межах інтерактивних методів (зокрема, у формі літературних розслідувань) дозволяє здобувачам освіти самостійно реконструювати історичну епоху. Крім того, сам Іван Франко в трактаті «Із секретів поетичної творчості» зазначав, що сприйняття будь-якого художнього явища залежить від «нижньої свідомості» та емоційного налаштування читача [7, с. 56]. На переконання митця, поетичне слово – це не просто зовнішній подразник, а імпульс, що спонукає до складної внутрішньої праці душі. Ця думка стає теоретичним підтвердженням необхідності діалогічної взаємодії: щоб зрозуміти Франка, студент має стати «співавтором» його життєпису, пропускаючи отриману інформацію крізь власний емоційний досвід.

Візуалізація знань: інфографіка як інструмент когнітивного моделювання біографії. В епоху панування візуального контенту інфографіка стає незамінним інструментом концептуального узагальнення. Застосування інфографічних моделей дозволяє систематизувати складну спадщину І. Франка, трансформуючи її в цілісну систему [4, с. 22]. Методологічно це базується на теорії подвійного кодування, згідно з якою інформація засвоюється набагато ефективніше за умови її одночасного представлення у вербальній та візуальній формах.

Інфографіка дозволяє навчати швидше та результативніше: ми «стискаємо» великі обсяги тексту в чіткі графічні символи, які активізують уяву студента та допомагають йому миттєво вибудувати логічні зв'язки. У межах нашого досвіду ми реалізуємо проєкт «Франко: інтелектуальний профіль». У ньому студенти структурують діяльність митця за ключовими секторами: «Наука» (зокрема, Віденський період), «Політика» (Радикальна партія), «Література» (еволюція художніх стилів).

Особливу увагу приділено розробці інтерактивних «таймлайнів». Вони допомагають здобувачам освіти побачити не просто суху хронологію дат, а безпосередній зв'язок між особистими подіями в житті І. Франка та глобальними викликами всієї епохи [10].

Сторітелінг та цифрова дидактика. Сторітелінг у поєднанні з відеопроєктами дозволяє десакралізувати хрестоматійний образ Каменяра. Як зазначає історик Ярослав Грицак, Франко – це постать, яка «винайшла себе сама», постійно долаючи соціальні бар'єри [2, с. 42]. Саме цей аспект «self-made man» стає стрижневим при створенні студентських відеопроєктів.

Використання мобільних відеоредакторів (InShot, CapCut) для створення буктрейлерів або відеоощоденників від імені митця стимулює рефлексивне навчання. Під час підготовки таких проєктів студенти опрацьовують епістолярій Франка, що сприяє формуванню емпатичного зв'язку. Такий підхід повністю відповідає сучасним стратегіям цифровізації освіти та загальнодержавним стандартам впровадження ІКТ [4, с. 21]. Сторітелінг не лише робить класику живою, а й формує у майбутніх спеціалістів навички критичного мислення та медіаграмотності.

Ігрова герменевтика: квест як інструмент інтерпретації тексту. Квест-технологія органічно поєднує елементи гри, логічного пошуку та філологічного аналізу. Як зауважує С. Пашенко, застосування квестів дає змогу реалізувати модель проблемного навчання, де знання здобуваються через дешифрування культурних кодів [3, с. 38].

Під час дослідження збірки «Зів'яле листя» ми використовуємо квест «Три жмутки – три емоційні стани». Застосування QR-кодів дозволяє інтегрувати в заняття аудіозаписи класичних та сучасних інтерпретацій поезій Франка. Такий синтез тексту, музики та візуальних образів сприяє формуванню цілісної картини сприйняття матеріалу. Щоб по-справжньому зрозуміти глибину тексту, його потрібно досліджувати через «інтермедіальні зв'язки», тобто у поєднанні з іншими видами мистецтва: музикою, живописом, театром чи кіно.

Квест-технологія спонукає здобувача освіти до прискіпливого аналізу художніх деталей, які зазвичай не помічають під час пасивного читання.

Отже, можна відзначити, що методичний синтез інфографіки, сторітелінгу та квест-технологій забезпечує комплексний підхід до вивчення спадщини Івана Франка. Інтерактивні методи виконують подвійну функцію: вони не лише сприяють глибинному засвоєнню складного матеріалу, а й формують наскрізні компетенції – здатність до командної взаємодії, критичне мислення та креативність.

Використання сучасних технологій у вивченні літератури, зокрема життя та творчості Івана Франка, допомагає здобувачам освіти розвиватися,

поєднувати професійну компетентність із високою культурою, вмінням цінувати своє коріння та чіткою громадянською позицією.

Завдяки цифровим проектам та «таймлайнам» студенти відкривають для себе не ідеологічну ікону, а реальну людину, яка «винайшла себе сама» (self-made man). Це стимулює майбутніх спеціалістів до власних інтелектуальних зусиль, а Каменяр стає для них близьким співрозмовником, чії життєві випробування та емоції знаходять ширий відгук у серці кожного студента.

Список використаних джерел

1. Будний В. В. Компаративістика і франкознавство: теоретичні аспекти та методичні стратегії. *Вісник Львівського університету*. 2022. Вип. 76. С. 112–118.
2. Грицак Я. Й. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). Київ: Критика, 2019. 632 с.
3. Пащенко С. Ю. Квест-технологія як засіб активізації пізнавальної діяльності у ЗФПО. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 58. С. 37–41.
4. Савченко О. В. Цифровий сторітелінг як інноваційна технологія навчання. *Професійна освіта*. 2024. Вип. 19. С. 18–25.
5. Тихолоз Б. С., Тихолоз Н. Б. Франко від А до Я. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 72 с.
6. Ткачук М. П. Наративні стратегії української літератури ХІХ – початку ХХ століття. Тернопіль: ТНПУ, 2021. 240 с.
7. Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості. Київ: Мистецтво, 1969. 160с.
8. Франко:Live (Науково-просвітницький проект про життя Івана Франка): <https://frankolive.wordpress.com/>
9. Музей Івана Франка у Львові (Дім Франка): <https://dimfranka.lviv.ua/> (Віртуальні екскурсії та цифрові архіви).
10. UA: Культура. Цикл відеолекцій «Сенс та контекст: Іван Франко»: <https://suspilne.media/culture/>

УДК 37.091.3:821.161.2

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ІВАНА ФРАНКА ТА ЇХ АКТУАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

*Софія Бебес,
здобувачка ОС фаховий молодший бакалавр
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
st25v2@vvpс.com.ua*

*Науковий керівник – Ольга Шостак,
викладачка української мови та літератури
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна*

Іван Франко (1856–1916) – видатний український письменник, учений, громадський діяч і педагогічний мислитель, чия спадщина має важливе значення для розвитку національної освіти. Його доробок містить понад сто наукових і публіцистичних праць та художніх творів, присвячених висвітленню широкого кола педагогічних питань: проблеми виховання молоді, формування особистості, розвитку української школи та ролі рідної мови в навчанні. Актуальність педагогічних ідей Івана Франка зберігається і сьогодні, оскільки сучасна освіта орієнтується на гуманізм, розвиток критичного мислення, самостійності та національної свідомості учнів.

Педагогічні погляди Івана Франка значною мірою випередили свій час. Він розглядав освіту як важливу основу розвитку особистості та суспільства, вважав, що навчання повинно бути пов'язаним із реальним життям, потребами народу та сприяти формуванню свідомої, активної й морально зрілої людини [2, с. 203]. Особливу увагу приділяв критичному ставленню до тогочасної системи освіти, яка, на його думку, була відірвана від життя, перевантажена формалізмом і не забезпечувала повноцінного розвитку учнів. Франко виступав за гуманістичний підхід у навчанні, де дитина є центральною цінністю, а

виховання ґрунтується на повазі до її особистості, розвитку самостійного мислення та творчих здібностей.

Іван Франко виступав проти механічного зазубрювання навчального матеріалу та формального підходу до освіти, який не забезпечує глибокого розуміння знань [1, с. 457]. Він наголошував, що навчання має бути свідомим процесом, спрямованим на розвиток мислення, уміння аналізувати, робити висновки та самостійно здобувати знання. Учень, на думку Франка, не повинен бути пасивним споживачем готової інформації, а має активно включатися в навчальний процес, розвиваючи власну допитливість і здатність до критичного мислення.

Важливу роль у цьому процесі Франко відводив учителеві, який не просто передає знання, а допомагає учням зрозуміти суть явищ і навчитися самостійно мислити. Він виступав за подолання авторитаризму у вихованні шляхом доброзичливого ставлення вчителів до дітей, розвитку їхньої свідомості, здорової самодіяльності, що робило б їх активними учасниками процесу навчання [3, с. 63].

Важливим елементом його поглядів була ідея національної школи, що базується на рідній мові, культурі та традиціях народу, а також забезпечує рівний доступ до освіти для всіх соціальних верств. Франко приділяв значну увагу питанню доступності освіти. Він вважав, що кожна людина повинна мати рівне право на навчання, незалежно від соціального походження чи матеріального становища [2, с. 201]. Освіта, на його думку, не може бути привілеєм, оскільки вона є основою розвитку особистості та суспільного прогресу.

Ідеї соціальної нерівності в освіті Франко розкриває через аналіз тогочасної шкільної системи, де доступ до навчання та його якість залежали від соціального походження дітей. Він звертає увагу на існування різних типів шкіл для «нижчих» і «вищих» соціальних верств, що свідчить про нерівність освітніх можливостей. Також підкреслюється висока плата за навчання у середніх і вищих закладах та недостатнє фінансування народної освіти, що обмежувало доступ простих людей до знань [2, с. 205]. Діти, за його словами, одержували «лиш хвостики, обрізки, а не раз попросту тільки лушпину знань»: «Школа в селі вже літ сто, а письма не зна ніхто» [2, с. 203].

На думку Івана Франка, головну роль у процесі виховання відіграють учителі: «Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого» [1, с. 457]. Ідеал вчителя для Франка – це

людина, яка вийшла з народного середовища, є носієм кращих якостей рідного народу, живе його інтересами, бере активну участь у громадському та культурно-освітньому житті краю. Вчитель – щирий друг і порадник, любить і поважає дітей, має широкий професійний кругозір, глибокі знання з предмета, щоб науково задовольнити пізнавальні запити школярів, уникає шаблону й одноманітності в навчанні, розвиває у них самостійність думки. Особистим прикладом, власною поведінкою, ставленням до вихованців, світоглядом, авторитетом він прищеплює кращі моральні якості, виховує любов до праці, орієнтує на справжні людські цінності [3, с. 62].

Франко активно виступав на захист народних учителів, особливо тих, хто любить дітей і готовий їм віддати своє серце, розумних і чесних, національно свідомих, майстрів педагогічної справи [1, с. 457]. Письменник цінував казку і зазначав, що вона найбільше відповідає смакові дітей від 6 до 12 років, змушує їх сміятися, думати, розбуджує цікавість та увагу до явищ природи [2, с. 107]. Він був переконаний, що навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси [1, с. 457].

Іван Франко надавав великого значення національному вихованню, розглядаючи його як основу формування свідомого громадянина та розвитку нації. Він вважав, що виховання має спиратися на рідну мову, історію, культуру та народні традиції, адже саме вони формують духовну єдність і національну ідентичність особистості [1, с. 547]. На його думку, школа повинна не лише давати знання, а й виховувати любов до свого народу, повагу до його культурної спадщини та відповідальність за майбутнє країни. Франко підкреслював, що справжнє виховання неможливе без зв'язку з життям народу, його потребами та цінностями.

Мету національного виховання української молоді І. Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – досягнення власної державності, до чинної творчої, участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї – до участі у вселюдській культурі [2, с. 107].

Важливу роль Іван Франко відводив сім'ї у процесі виховання дитини, розглядаючи її як перше середовище формування особистості. На його думку, саме в родині закладаються базові моральні якості, ставлення до людей, мови та культури. Особливо він приділяв увагу сімейному вихованню, ролі матері. У статті «Жінка-мати» зазначав, що саме жінка відповідає перед суспільством за виховання дітей. Тому вона має створити всі умови, щоб діти росли здоровими,

здобували правильне моральне виховання, адже вона найбільше впливає на ранній розвиток дитини, її емоційний стан і перші уявлення про добро і зло [1, с. 457].

Важливе місце в педагогічних спадщині Івана Франка займають практичні поради щодо організації навчання. Він радив, давати цікаві відомості про інші країни, природу, життя різних людей у формі яскравих оповідань, та вважав, що предмет кожної науки, навіть математики, сам у собі містить стільки цікавого, принадного, що «вмій тільки винайти і живо розказати». Письменник наголошував на важливості систематичності, послідовності та міжпредметних зв'язків. Окремо він виділяв вивчення рідної мови не лише як навчального предмета, а як основи формування свідомості та національної гідності [2, с. 107]. Ці думки не втратили актуальності й у XXI столітті, коли вчитель шукає ефективні методи розвитку критичного мислення та пізнавальної активності учнів.

Узагальнюючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що педагогічні ідеї Івана Франка мають важливе значення не лише в історії української педагогіки, але й для сучасної системи освіти. У своїх працях письменник порушував актуальні питання навчання і виховання молоді, ролі вчителя, значення рідної мови, сімейного виховання та доступності освіти для всіх верств населення. Він виступав за гуманістичний підхід до дитини, розвиток її мислення, свідоме навчання замість механічного заучування та формування моральних якостей особистості. Іван Франко відкрито висловлював свою думку щодо освіти в тогочасній Україні, критикував недоліки тодішньої шкільної системи: соціальну нерівність, формальне навчання, низький рівень народної освіти та антигуманні методи виховання. Сучасні освітні реформи в Україні, зокрема Нова українська школа, багато в чому перегукуються з ідеями Франка: розвиток практичних навичок, орієнтація на потреби дитини, подолання формалізму.

Його погляди на національне виховання стають особливо актуальними в умовах війни, коли формування української ідентичності є питанням виживання нації. Особливо цінними для сьогодення є міркування Франка про роль учителя як національного лідера, носія моральних цінностей і духовного авторитету. У часи, коли українська школа долає виклики війни, формує нову генерацію патріотів та інтегрується в європейський освітній простір, ці ідеї набувають практичного значення. Педагогічні погляди Франка можуть стати теоретичним

підґрунтям для оновлення змісту освіти, модернізації методів викладання та вдосконалення системи підготовки вчителів.

Багато його думок залишаються актуальними і сьогодні, адже сучасна освіта також ґрунтується на принципах гуманізму, демократичності, поваги до особистості учня та розвитку його самостійного мислення. Отже, педагогічна спадщина Івана Франка є важливою складовою української педагогічної думки, а його ідеї продовжують впливати на розвиток сучасної освіти та виховання. Тому вивчення та популяризація педагогічної спадщини Івана Франка є важливим завданням сучасної української освіти.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Київ : Академія, 2007. С. 546–547.
2. Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення : зб. наук. пр. / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2016. Вип. 5.
3. Чепіль М. М. Іван Франко про особистість вчителя крізь призму сьогодення. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2016. № 2 (12).

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ІВАНА ФРАНКА ДЛЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

*Артур Тайшин,
Богдан Рокіцький,
здобувачі ОС фаховий молодший бакалавр
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
st25c25@vvpс.com.ua*

*Науковий керівник – Ольга Шостак,
викладачка української мови та літератури
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
pedagog91@vvpс.com.ua*

Постановка проблеми. Постать Івана Франка у вітчизняній та світовій культурі є багатогранною, проте для нас, як для майбутніх педагогів, особливе значення має його спадщина у сфері виховання, навчання та професійного становлення особистості. Сьогодні, коли українська освітня система проходить шлях фундаментальної трансформації в умовах воєнного стану та глобальних викликів, погляди Каменяра стають не просто історичним надбанням, а реальним моральним та інтелектуальним фундаментом. Саме на ідеях національної гідності та неперервного розвитку будується сучасна нова українська школа.

Аналіз останніх досліджень. Педагогічні погляди Івана Франка протягом десятиліть досліджували провідні науковці, зокрема М. Євтух, Д. Герцюк, В.Кононенко. Вони аналізували його дидактичні принципи та погляди на народну освіту. Проте питання сприйняття цих ідей сучасним студентством, яке живе в епоху цифровізації та швидких соціальних змін, потребує оновленого погляду та додаткової уваги з боку самих майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових аспектів педагогічної концепції Івана Франка є роль особистості вчителя. Каменяр вважав, що викладач – це не просто ретранслятор готових знань, а справжній «сіяч духу». У

своїх численних публіцистичних та наукових працях він наголошував, що вихователь має бути людиною високої моралі, глибокого патріотизму та широкої ерудиції.

Для нас, як для студентів педагогічного коледжу, це означає, що професійна підготовка не може обмежуватися лише вивченням методик викладання. Вона має поєднуватися з глибоким внутрішнім саморозвитком. Педагог, за Франком, повинен безперервно вчитися сам. Його відома теза про те, що навчання триває все життя, сьогодні трансформувалася у світову концепцію «Life-long learning». В умовах, коли знання застарівають надзвичайно швидко, здатність студента до самоосвіти, яку так пропагував Франко, стає головною запорукою професійної виживаності та успіху.

Особливої актуальності в сучасних реаліях набуває ідея Каменяра про національне виховання. Франко послідовно стверджував, що школа має виховувати «цільну людину», яка чітко усвідомлює свій нерозривний зв'язок із рідною землею, мовою та культурою. Для сучасного студентства, яке часто стикається з явищами космополітизму, приклад Франка є прямим закликком до активного формування національної ідентичності. У своїй програмній статті «Поза межами можливого» він виклав візію України як самостійної, вільної та культурно розвиненої держави. Реалізація цієї візії сьогодні покладена на плечі молоді, а інструментом її досягнення є саме якісна освіта.

Наступним важливим стовпом Франкової педагогіки є культ праці. Він жорстко критикував пасивність та «панство» в освіті, натомість прославляючи «працю самовіддану». Для сучасного студента, який часто перебуває у стані інформаційного перевантаження або стресу, приклад титанічної працездатності Франка є найкращим мотиватором. Його заклик «лупайте сю скалу» сьогодні звучить як вимога до наполегливості у навчанні, волонтерстві та громадській діяльності. Франко довів власним життям, що лише через інтелектуальну працю та науковий підхід нація може подолати кризу і вийти на рівень провідних країн світу.

Не можна оминати й питання гуманізації освіти, про яке багато писав Франко. Він виступав проти механічного зазубрювання та фізичних покарань, вимагаючи поваги до особистості дитини. Сьогодні, коли ми впроваджуємо принципи дитиноцентризму, ми фактично реалізуємо ті мрії, про які писав Каменяр ще наприкінці ХІХ століття. Для студента-практиканта важливо пам'ятати Франкове слово про те, що «дух, що тіло рве до бою», плекається через любов і розуміння, а не через примус.

Сучасні цифрові технології дають нам унікальну можливість по-новому актуалізувати спадщину великого мислителя. Проєкти з оцифрування його рукописів, створення інтерактивних карт «Франкових місць», використання штучного інтелекту для аналізу його текстів — усе це робить постать Каменяра ближчою для молоді. Студенти можуть використовувати ці інструменти для створення сучасних уроків, презентацій та освітніх проєктів, поєднуючи класичну українську педагогіку з вимогами цифрового світу. Це дозволяє уникнути формалізму у вивченні класики та робить Франка справжнім «співрозмовником» для покоління Z.

Особливого значення ідеї Івана Франка набувають у стінах Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського. Символічно, що наш заклад носить ім'я Агатангела Кримського – видатного вченого-енциклопедиста, який був сучасником і щирим однодумцем Каменяра.

Хоча Кримський був молодшим за Франка на 15 років, їх поєднували тісні творчі та наукові зв'язки. Їхнє спілкування розпочалося у 1890 році, коли молодий Кримський, навчаючись у Москві, написав Франкові. Згодом він став дописувачем і читачем часопису «Народ», який редагував Франко. Великий письменник високо цінував талант ученого, називаючи його «надзвичайною появою серед українців». До наших днів збереглося 76 листів Кримського до Франка та 49 листів Франка до Кримського, що свідчить про їхню активну співпрацю та обмін думками щодо розвитку української науки, літератури й культури. Високо цінувала дружбу з Кримським і Леся Українка.

Сьогодні їхні спільні ідеї та погляди слугують основою для підготовки майбутніх учителів. Коледж, як один із провідних осередків освіти на Волині, плекає традиції національного виховання та створює умови для максимального розкриття потенціалу кожної особистості. Студенти не лише вивчають педагогічні ідеї Франка, а й втілюють їх у науковій та практичній діяльності, формуючи образ сучасного українського педагога – патріота, професіонала та свідомого громадянина.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що педагогічні ідеї Івана Франка не є застиглим пам'ятником минулого. Це динамічна та актуальна програма дій для кожного сучасного студента педагогічного закладу. Вони вчать нас головному: бути відповідальними за рівень власних знань, любити обрану професію як покликання та невтомно працювати заради розбудови інтелектуального капіталу України.

Розуміння та творче переосмислення спадщини Каменяря допомагає нам, майбутнім вчителям, формувати власну стійку професійну позицію. Вона базується на трьох китах: національній свідомості, професійній компетентності та постійному прагненні до самовдосконалення. Іван Франко залишається нашим сучасником, адже його ідеали свободи через просвіту є вічними.

Список використаних джерел

1. Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 45: Філософські праці. Київ : Наукова думка, 1986. 576 с.
2. Герцюк Д. Д. Іван Франко про освіту і виховання молоді. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 3–10.
3. Кононенко П. П. Іван Франко – будівничий української нації. Київ : Знання, 2006. 120 с.
4. Євтух М. Б. Педагогічні ідеї Івана Франка у контексті сучасної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 8/9. С. 15–18.
5. Франко І. Я. Поза межами можливого. Мозаїка: із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 т. Львів : Каменярь, 2001. С. 201–215.

ФРАНКО ЯК МИСЛИТЕЛЬ І НАУКОВЕЦЬ

УДК 821.161.2.09:050

РОЛЬ ІВАНА ФРАНКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИДАННІ АЛЬМАНАХУ «ПЕРШИЙ ВІНОК» (1887)

*Галина Єрко,
викладачка-методистка,
голова циклової комісії суспільних та
художньо-мистецьких дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна
halynayerko@lpc.ukr.education*

Альманах «Перший вінок», що побачив світ у Львові 1887 року, традиційно розглядається в історії української культури як фундаментальна віха зародження вітчизняного фемінізму. Ініціаторками та провідними діячками, які стояли біля витоків видання, були Наталія Кобринська та Олена Пчілка. Проте успішна реалізація цього масштабного, як на свій час, проекту була б неможливою без активної участі Івана Франка, який по суті керував видавничим процесом. Як провідний інтелектуал Галичини, І. Франко виступив не лише в ролі технічного редактора та друкаря, а й як ідейний ментор, що допоміг концептуалізувати видання та інтегрувати його в загальноукраїнський літературно-суспільний контекст.

Альманах відіграв ключову роль у формуванні жіночого голосу не лише в українській літературі, але й у соціокультурному контексті загалом.

Мета статті – дослідити роль Івана Франка у підготовці та виданні альманаху «Перший вінок», з'ясувати його внесок у редакторську, організаційну й критичну підтримку видання, а також простежити взаємодію письменника з представницями українського жіночого руху кінця ХІХ століття.

Наприкінці 1880-х років українські жінки в Австро-Угорщині стикалися з жорсткими правовими та суспільними обмеженнями. Зокрема, закон забороняв

жінкам засновувати товариства без чоловічої опіки, що створювало перешкоди і для видавничої діяльності. Коли Наталія Кобринська загорілася ідеєю створення суто жіночого збірника, саме Іван Франко разом із Михайлом Павликом взяли на себе практичну сторону справи.

Роль Івана Франка у «Першому вінку» була ключовою на всіх етапах видавничої історії збірника – від укладання плану і структури, посередництва в підборі авторок, контактування з дописувачами, безпосередньої редакторської роботи, а згодом коректи до участі в популяризації видання в пресі й розповсюдження збірника [2, с. 15].

Франко здійснював безпосередній нагляд за друком альманаху в друкарні Наукового товариства імені Шевченка у Львові. З його листування відомо, наскільки скрутним було фінансове й технічне становище проєкту.

Окрім суто технічного редагування, Іван Франко виявився головним щитом видання перед австрійською цензурою. Він особисто компонував матеріали так, щоб «неблагонадійні» з погляду поліції суспільно-політичні статті (зокрема, радикальні роздуми Н. Кобринської) були затушовані більш нейтральними художніми творами.

Попри підтримку, стосунки І. Франка з авторками альманаху не були безхмарними. Іван Франко, як представник радикального крила, прагнув бачити в «Першому вінку» передусім гостру соціальну критику, аналіз економічного гніту жінки та її безправ'я в галицькому суспільстві. Натомість Наталія Кобринська та Олена Пчілка, хоч і стояли на прогресивних позиціях, тяжіли до ширшого культурно-просвітницького та емансипаційного дискурсу, який би об'єднував жінок як Східної (Наддніпрянської), так і Західної України.

І. Франко критикував певний «аристократизм» або «панський характер» деяких дописувачок. Проте його вплив помітний у фінальній структурі альманаху, куди увійшли не просто белетристичні тексти, а праці з виразним соціологічним наголосом – стаття Н. Кобринської «Про рух жіночий в новіших часах» і розвідка Олени Пчілки «Українські селянки на виставці в Коломиї».

Попри часом напружені залаштунки видавничого процесу, альманах «Перший вінок», за словами Івана Франка, став виданням *«компромісним з різних поглядів, як і не можна інакше в хаті, де дві господині. Були дві редакторки: Кобринська для галицької часті, а Олена Пчілка для української»* [1, с. 15–16].

Олена Пчілка часто згадувала як про прикрість, що через редакторство Івана Франка, який порадив *«викинути один твір, власне О. Кобилянської, бо те*

оповідання здалось Франкові слабким, чи взагалі не гожим. Таким чином «Перший вінок» позбувся чести вмістити в собі чи не перший твір письменниці, що стала потім такою величною зіркою в українській літературі! Так судила доля заплатити єдиному нашому помічникові-чоловікові...» [3, с. 41–42].

Повість Олени Пчілки «Товаришки» (1887), опублікована у жіночому альманасі «Перший вінок», стала не лише одним із перших феміністичних та емансипаційних творів в українській літературі, а й об'єктом гострої прихованої полеміки між авторкою й Іваном Франком як редактором.

Причиною суперечки стало жорстке редагування Іваном Франком твору Олени Пчілки. Як співорганізаторка (разом із Наталею Кобринською) та головна фінансистка альманаху, письменниця негативно сприйняла значні скорочення свого доробку. У листах вона зазначала, що І. Франко відредагував і «порізував» її повість так, «як не різала навіть російська цензура». Вона звинувачувала його в нівелюванні важливих для неї авторських акцентів, психологічних деталей та ідеологічних міркувань героїнь [1].

І. Франко як літературний критик мав специфічні претензії до художньої манери Олени Пчілки. Попри те, що він загалом відносив її до когорти жіночолітераторок, які «визначаються дуже гарним талантом», у контексті «Товаришок» Франко закидав авторці те, що її стиль «птопає в подробицях», надмірно деталізує описи та розтягує виклад подій [4].

Суперечка мала тривалий шлейф і переросла у майновий і текстологічний конфлікт.

Після публікації в «Першому вінку» Іван Франко залишив оригінал повного рукопису повісті у своєму архіві й попри багаторічні настійливі прохання та листи Олени Пчілки так і не повернув його авторці. Через це впродовж понад століття повість «Товаришки» перевидавалася виключно в урізаній франковій редакції 1887 року. Лише нещодавно дослідникам (зокрема, в працях франкознавців і дослідниць жіночого руху, як-от Алли Швець) вдалося детально простежити це листування [4]. Повний, автентичний текст повісті Олени Пчілки без коригування І. Франка було віднайдено в його архівах і вперше опубліковано лише в рамках підготовки сучасного 12-томного зібрання творів письменниці.

Іван Франко виступив і як один із перших професійних критиків «Першого вінка». Після виходу збірника у світ, він опублікував розлогу рецензію в журналі «Товариш» (1888), у якій детально проаналізував художній рівень творів. Письменник високо оцінив поетичні та прозові спроби учасниць,

зокрема твори Лесі Українки (поезії «Русалка» та «Надію»), Уляни Кравченко, Анни Павлик і Климентії Попович. Франко писав, що поява такої кількості талановитих авторок в одному збірнику розвіює міф про «природну інтелектуальну меншовартість» жінки, який панував у тогочасному консервативному галицькому середовищі.

Під однією обкладинкою альманаху зійшло 17 письменниць – 11 галичанок і 6 наддніпрянок. Авторки були різні за віком – наймолодшій, Лесі Українці, було 16 років, найстаршій – Ганні Барвінок – 59 років. Була навіть одна неписьменна – Катерина Довбенчук, яка надиктувала власні матеріали своєму братові Михайлові Павлику [3, с. 10].

Участь Івана Франка у створенні альманаху «Перший вінок» вийшла далеко за межі звичайного технічного сприяння. Він фактично став стратегічним партнером українського жіночого руху, сприяв перетворенню локальної ініціативи Наталії Кобринської на масштабний загальноукраїнський маніфест. Завдяки його видавничому досвіду, професійним зв'язкам у видавничому середовищі та критичному редакторському супроводу, «Перший вінок» зміг подолати фінансові бар'єри й цензурні обмеження австрійської влади, ставши фундаментом для подальшого розвитку українського феміністичного руху.

Список використаних джерел

1. Мости спадкоємності: історія української жіночої преси. *Жінки в media*. URL : https://wim.org.ua/materials/alla_shvets/ (дата звернення: 10.05.2026).
2. Перший вінок. Жіночий альманах. Київ : Creative Women Publishing, 2024. 400 с.
3. Ті, що творили «Перший вінок» : збірка есеїв. Київ : Creative Women Publishing, 2024. 232 с.
4. Швець А. Іван Франко за лаштунками «Першого вінка», або десять контроверз видавничої історії альманаху. *Слово і Час*. 2023. № 2 (728). С. 69–88. URL : <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.02.69-88> (дата звернення: 10.05.2026).

ЕСТЕТИЧНА ПОЛЕМІКА ІВАНА ФРАНКА З МОДЕРНІСТАМИ

У ВИСВІТЛЕННІ СОЛОМІЇ ПАВЛИЧКО

*Наталія Дзямulich,
викладачка-методистка,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
ndzyamulych@lpc.ukr.education*

У вітчизняному літературознавстві постать І. Франка тривалий час розглядалася крізь призму народницького та соцреалістичного канонів, де акцент робився на його позитивізм, раціоналізм та служінні суспільним інтересам. Проте С. Павличко у монографії «Дискурс модернізму в українській літературі» здійснила певну ревізію цього образу: Франко був не лише «каменярем» реалізму, а й ключовою постаттю, яка у дискусіях заклала підвалини критики українського модернізму, таким чином діагностувавши самотність та силу цього мистецького явища. І. Франко був чи не першим, хто інтелектуалізував українську літературу, перетворивши її з об'єкта етнографічного опису на суб'єкт інтелектуальної рефлексії. Можемо вважати, що його модернізм – це передусім модернізм мислення та аналізу.

Естетичною полемікою можемо вважати наукову або публіцистичну дискусію, предметом якої є розбіжності в поглядах на природу мистецтва. В українській літературі межі ХІХ-ХХ ст. головними темами таких дискусій були «мистецтво для мистецтва»/громадянськість, традиція/декаданс та ін.

С. Павличко вважає однією з найвагоміших причин несприйняття й подекуди заперечення Франком модернізму вплив російського народництва. Письменник певний час захоплювався російським соціалізмом, у 70-80-х р.р. перекладав статті Писарева, Добролюбова, уривок з роману Чернишевського й сам написав низку статей, у яких апелює до досвіду російських народників. Дослідниця констатує: «Франко та інші не помічали, як разом з ним трансплантували на український ґрунт характерну для російських соціалістів-

народників ненависть до Заходу, їхні заклики спиратися на свою рідну “почву”, їхній містицизм (народ – носій вищої мудрості) і навіть схильність до месіанської екзальтованості» [1, с. 109]. Це вже заклало підвалини конфлікту, адже молоді прогресивні митецькі сили України були виховані на європейській естетиці та літературі.

У «Дискурсі модернізму в українській літературі» виявляємо ще один чинник, який визначає негативну оптику І. Франка щодо модернізму: Ніцше. На думку українського класика німецький філософ неглибокий, занепадницький «філософ-профет й віщун» [1, с. 114].

Досліджуючи тему модернізму як ніцшеанства крізь призму дискурсу М. Євшана та «Української хати» С. Павличко акцентує увагу на тому, що антимодернізм Франка яскраво виявляється у «Маніфесті “Молодої музи”», коли він заперечує не лише значення Ніцше та інших європейських виразників тогочасної кризи (Бодлера, Метерлінка, Ібсена, Франса), а і саму кризу сучасності [1, с. 205]. Хоча саме Євшан, попри загальну відкриту критику «Українською хатою» літературознавчих робіт І. Франка, говорить з обережною повагою про письменника. Павличко цитує з «Плачу над упадком літератури» (1912): «Творців в Галичині не було. Були самі філістери, коли не числити Франка та Яцкова... налитий салом патріот диктував літератам» [1, с. 307]. Бачимо, що гостре питання літературної ієрархії та канону для модерністів не могло бути «без Франка».

Окремої уваги дослідниці заслуговують погляди І. Франка на модерну творчість О. Кобилянської у розділі «Рецепція Ольги Кобилянської й конфлікт культури зблизька». Народницька критика, намагаючись осмислити буковинський жіночий феномен, зіштовхнулася з проблемою номінацій: хто «український письменник» і що є «українське життя»? Після нищівного аналізу С. Єфремовим роману «Земля», І. Франко зауважує, що цей твір є певним прогресом у її творчості й своєрідним документом народного часосприйняття доби. Прямих критичних зауваг щодо діяльності мисткині не спостерігаємо, хоча вони й не були одностайними в питаннях естетики. Це підкреслює науковиця, цитуючи саму О. Кобилянську: «Щодо Франка, то він для мене не авторитет, для мене авторитет німці, в котрих не виробляв для мене ніхто реклами» [1, с. 113].

Щоб найточніше передати непримиренний антимодернізм Франка та його моралізаторство, Павличко наводить повністю лист (1905), у якому бачимо наступне: «Одночасно із життєво свіжими оповіданнями з народного життя

вона пише більш-менш вдалі нариси абстрактного характеру, в яких не до кінця продумана символіка пов'язується з чудово схопленими з життя деталями; однак стилістичні прикраси іноді затемнюють частково або й повністю провідні думки цих творів» [1, с. 115]. Позитивної оцінки письменника заслуговують лише побут і природа у Кобилянській. Дослідниця доходить думки про те, що І. Франко вважає модернізм явищем, принесеним в Україну ззовні.

Попри те, що у праці «Із секретів поетичної творчості» (1898) Франко називає одного з кумирів ранньомодерної поезії Верлена «нікчемою», а його вірші – алкогольною маячнею, визнання мистецьких досягнень європейського модернізму авторка вбачає у виборі письменником віршів того ж Верлена й Мореаса для перекладу українською.

С. Павличко, розглядаючи неокласицизм як філософію консервативної модернізації, звертається до позиціонування М. Зеровим постаті І. Франка: «Зеров доводить, що вірш Франка формально багатший від вірша модерністів. Інтерес до Франка й певне звеличення Франка-поета є так само формою критики “модернізму” та його канонів першої декади століття» [1, с. 294].

Маємо зауважити, що постать І. Франка в історії української літератури 20-х років вже постає як своєрідний орієнтир. С. Павличко, аналізуючи гострі мистецькі дискусії доби, звертається до категоричних й дещо емоційних оцінок Хвильового у листі до Зерова: «Для нас славетний “мужик” Франко, який вважав Флобера за дурня, менш дорогий, ніж (да не буде це personalia!) естет Семенко» [1, с. 307].

Продовження позачасової естетичної полеміки І. Франка з модерністами С. Павличко фіксує і у тексті вступу, написаного І. Костецьким до виданого у Мюнхені двотомника Стефана Георге (1968-1971). Серед роздумів дослідника про невикористані і нереалізовані шанси європеїзації української культури зустрічаємо й критику Франка у зневазі до Верлена та інших символістів та цілковите заперечення літературного обдарування поета. С. Павличко заперечує: «І це неправда. Франко не існує лише явище стилю, який заімпонував Костецькому, тобто Франко не був представником модерного, не риторичного, не патріотичного поетичного вислову» [1, с. 546].

Резюмуючи, можемо зазначити, що на межі століть в Україні «домінуючий дискурс культури зазнав ударів, однак не змінився радикально. Культура не була модернізована, хоча й стала діалогічною. Крім того, відповідно до завдань часу модернізувалося народництво» [1, с. 150]. Ревізія канону, здійснена Соломією Павличко, дозволяє побачити Івана Франка не як

застиглу ікону реалізму, а як першого українського симпатика модернізму «мимовільно»: «Модерністи часто боялися власної модерності, тим часом народницька традиція постійно модернізувалася в межах своїх головних принципів» [1, с. 52].

Список використаних джерел

1. Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Основи, Stretovych, 2024. 632 с.

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Тетяна Кушмунс,
здобувачка 2 курсу ОС фаховий молодший бакалавр
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Одеського торговельно-економічного фахового коледжу,
м.Одеса, Україна
kuschmunstanja14@gmail.com*

*Науковий керівник – Олена Батарейна, викладачка-методистка,
Одеського торговельно-економічного фахового коледжу,
м.Одеса, Україна*

Іван Якович Франко (1856–1916) – постать, яку традиційно сприймають крізь призму літературної геніальності, – є водночас одним із найоригінальніших і найглибших економічних мислителів України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Його економічна спадщина, розпорошена між художніми творами, публіцистикою, науковими розвідками та кореспонденцією, довгий час залишалася в тіні літературознавчих досліджень. Між тим у листі до О. М. Рошкевич (1878) Франко сформулював свій кредо з вражаючою прямолінійністю: «Я переконаний, що економічний стан народу – се головна підстава цілого його життя, розвою і поступу. Коли стан економічний плохий, то говорити про поступ, науку – пуста балаканина» [3]. Ця засаднича теза визначала весь інтелектуальний проєкт Франка–мислителя: економіка як фундамент національного буття, а не лише технічна галузь знання.

Економічна думка Франка формувалася у діалозі з марксизмом, однак ніколи не зводилася до його беззастережного прийняття. Дотримуючись трудової теорії вартості та низки категорій марксистської політичної економії – суспільно необхідних витрат праці, поділу капіталу на постійний і змінний, закону вартості – він водночас піддавав критиці економічний детермінізм і заперечував державний соціалізм як «тріумф нової бюрократії над суспільством» [4].

Головним моральним висновком з його аналізу був принцип: «щоб той, хто працює, володів тим, що заробив» – гасло, яке органічно поєднує трудову

теорію вартості з ідеєю соціальної справедливості. Критикуючи надмірну централізацію капіталу й засилля зовнішнього – передусім австрійського та іноземного – фінансового капіталу в Галичині, Франко, по суті, формулював одну з перших в українській думці концепцій фінансового суверенітету: економічний розвиток народу неможливий, якщо результати праці привласнюються зовнішнім капіталом, а не залишаються у розпорядженні тих, хто їх створив.

Найпотужнішою художньо-економічною рефлексією Франка є роман «Борислав сміється» (1882), який сучасники сприймали як «галицький «Капітал»» у художній формі. Твір змальовує перший в Україні капіталістичний промисловий регіон – нафтові промисли Борислава, – де переплітаються феномени первісного нагромадження капіталу, визиску найманої праці, спекулятивного фінансування та хижацького виснаження природних ресурсів [2].

Письменник аналізує механізм перерозподілу вартості: тяжка праця ріпників створює ресурсну ренту, яку присвоює прошарок посередників і зовнішніх інвесторів, тоді як безпосередні виробники залишаються у злиднях. Ця модель має очевидну проєкцію на сучасну Україну: питання справедливого розподілу ренти від природних ресурсів, прозорості фінансових потоків у видобувних галузях та боротьба з офшоризацією прибутків є центральними темами реформи фінансового сектора і сьогодні.

Чи не найбільш практично значущим із позицій сучасної фінансової системи є внесок Франка у розвиток кооперативної ідеї. У своїй «Народній програмі» та численних публіцистичних текстах він обґрунтовував необхідність кредитних і споживчих кооперативів як альтернативи лихварському капіталу, що нещадно визискував галицьке селянство.

Франко бачив у кооперації не лише економічний механізм, але й форму самоорганізації народу: кооператив – це школа господарювання, взаємовідповідальності та громадянської активності. Ця концепція набагато випереджала свій час: мікрокредитування і кооперативне фінансування як інструменти розвитку отримали всесвітнє визнання лише у другій половині ХХ ст. (Нобелівська премія миру 2006 р. – Мухаммаду Юнусу за Grameen Bank).

В Україні станом на 2025 р. діє понад 500 кредитних спілок, однак їхня частка у загальних активах фінансової системи залишається мізерною. Відродження ідей Франка про кооперативну фінансову взаємодопомогу є одним

із перспективних шляхів фінансової інклюзії – особливо у сільській місцевості та для ВПО.

Окремим і болісно актуальним аспектом економічної думки Франка є аналіз трудової еміграції. У своїх публіцистичних та художніх текстах він першим з українських мислителів системно дослідив феномен трудової міграції галичан до Америки та Бразилії як наслідок аграрного перенаселення, земельної нерівності та відсутності промислових робочих місць [1] аналізував структурні причини явища: концентрацію землі в руках польської шляхти й іноземних латифундистів, відсутність доступного сільськогосподарського кредиту, нерозвиненість місцевої переробної промисловості.

Паралелі зі сучасністю вражають: за даними МОМ та НБУ, внаслідок повномасштабного вторгнення 2022–2025 рр. Україна втратила мільйони трудових мігрантів і переміщених осіб. Грошові перекази з-за кордону у 2023–2024 рр. сягали 15–17 млрд доларів на рік, що перевищує обсяг прямих іноземних інвестицій.

Франко попереджав: еміграція є симптомом хвороби господарського організму, а не її лікуванням; без структурних змін у системі розподілу земельних і фінансових ресурсів вона лише посилюватиметься.

У праці «Що таке поступ?» (1903) Франко окреслив своє розуміння ролі держави в економічному житті суспільства. Відкидаючи як ліберальний *laissez-faire* – повне невтручання держави в економіку, – так і державний соціалізм у його бюрократичній формі, він обстоював концепцію активної, але обмеженої державної ролі: держава повинна встановлювати правила справедливої конкуренції, захищати слабких від монопольного визиску, але не підміняти собою ринкові механізми та громадську самоорганізацію.

Цей підхід дивовижно точно відповідає концепції «ринку з людським обличчям» – ордолібералізму, що ліг в основу моделі соціальної ринкової економіки, яку Україна обрала своїм орієнтиром відповідно до статті 1 Конституції.

Аналіз оподаткування є важливою складовою економічної публіцистики Франка. У своїх статтях для «Народного друга» та «Жите і слово» він неодноразово критикував галицьку податкову систему, що перекладала основний фіскальний тягар на селянство і малих ремісників, тоді як великі землевласники й промисловці користувалися численними пільгами [3].

Франко відстоював принцип прогресивного оподаткування: багатий мусить платити не лише більше у абсолютних цифрах, але й більшу частку

свого доходу. Ця ідея, яка нині є стандартом у переважній більшості країн ЄС, в Україні залишається предметом дискусії: пропорційний 18-відсотковий ПДФО практично для всіх категорій доходів означає, що людина з мінімальною зарплатою і мільйонер платять однаковий відсоток. У контексті повоєнного відновлення та зростання нерівності реформа системи оподаткування у дусі прогресивних ідей Франка є вкрай актуальною.

Підсумовуючи, можна констатувати, що економічна думка Івана Франка становить унікальний синтез трудової теорії вартості, соціальної етики, прагматики кооперативного фінансування та принципів справедливого фіскального устрою. Для сучасної фінансової системи України ці погляди зберігають щонайменше три ключові сфери актуальності. По-перше, кооперативна фінансова інфраструктура як інструмент фінансової інклюзії та підтримки малого підприємництва. По-друге, реформа системи оподаткування у бік більшої прогресивності та соціальної справедливості. По-третє, питання перерозподілу природно-ресурсної ренти і фінансового суверенітету – захисту від хижацького іноземного капіталу при одночасному збереженні відкритості для добросовісних інвесторів. Франко виступав не проти капіталу як такого, а проти капіталу, що не поважає людину й нехтує суспільним благом. Цей принцип є засадничим і для сучасної концепції відповідального фінансування та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Студінський В. А. Іван Франко про еміграцію українців: історико-економічний аналіз у розрізі сучасності. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 112–117. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2018_38_17 (дата звернення: 07.05.2026).
2. Франко І. Я. Борислав сміється : роман. Повне зібрання творів : у 50 т. Т. 14. Київ : Наукова думка, 1978. 412 с. URL : <https://dityinfo.com/franko-ivan-yakovich/borislav-smietsya-ivan-franko-chastina-6.html> (дата звернення: 07.05.2026)
3. Франко І. Я. Лист до О. М. Рошкевич від 20 вересня 1878 р. Повне зібрання творів : у 50 т. Т. 48: Листи (1874–1885). Київ : Наукова думка, 1986. С. 89–91. URL : <https://frankolive.wordpress.com/franko/цитатник/рефлексії-та-сентенції/> (дата звернення: 07.05.2026).
4. Франко Іван Якович: економічні погляди. Бібліографічний словник. Subjectum.eu. URL : <https://subjectum.eu/economic/slovník/7875.html> (дата звернення: 07.05.2026).

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА

*Дарина Зельга,
здобувачка 2 курсу ОС фаховий молодший бакалавр
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
darinazelga@gmail.com*

*Науковий керівник – Ірина Семінська,
викладачка української мови та літератури
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна.*

У сучасному просторі особливого значення набуває вивчення творчої спадщини видатних українських діячів культури, які формували національну мистецьку думку. Одним із таких діячів був Іван Франко – письменник, літературознавець, філософ, публіцист і критик, чия діяльність суттєво вплинула на розвиток українського мистецтвознавства. Його погляди на мистецтво було сформовано під впливом європейської культури, філософії позитивізму, народницьких ідей та власного творчого досвіду. Франко розглядав мистецтво як важливий чинник духовного розвитку суспільства, засіб формування національної свідомості та морального виховання людини.

Актуальність дослідження мистецтвознавчих поглядів Івана Франка зумовлена необхідністю глибшого осмислення його естетичних концепцій у контексті сучасного культурного процесу. Його праці допомагають зрозуміти роль мистецтва в суспільстві, значення національної культури та місце художника у формуванні духовних цінностей.

Франко не залишив окремої праці, присвяченої мистецтвознавству, проте його естетичні ідеї містяться у численних літературно-критичних статтях, рецензіях, публіцистичних виступах і листах. Серед найважливіших праць – «Із секретів поетичної творчості», «Література, її завдання і найважливіші ціхи», «Слово про критику», у яких автор розглядав природу художньої творчості, значення літератури й мистецтва для суспільства та особливості творчого процесу.

Одним із центральних положень естетики Франка була ідея тісного зв'язку мистецтва з життям народу. На думку мислителя, справжнє мистецтво повинно відображати реальні проблеми суспільства, людські переживання та прагнення. Він виступав проти «мистецтва заради мистецтва», вважаючи, що художня творчість не може існувати окремо від життя людей. Франко наголошував, що література і мистецтво мають служити суспільству, пробуджувати національну свідомість, сприяти моральному вдосконаленню людини [3].

Значну увагу Іван Франко приділяв проблемі реалізму в мистецтві. Він підтримував реалістичний напрям у літературі та образотворчому мистецтві, адже вважав його найбільш здатним правдиво відтворювати життя. На думку Франка, художник повинен уважно спостерігати за дійсністю та відображати її у своїх творах без прикрас і фальші. Проте реалізм у розумінні митця не обмежувався простим копіюванням життя. Він передбачав глибоке психологічне осмислення людського характеру, аналіз внутрішнього світу особистості та соціальних умов її існування [5].

Важливе місце у мистецтвознавчих поглядах Франка посідало питання національного мистецтва. Він був переконаний, що українська культура повинна розвиватися на основі народних традицій, фольклору, історичної пам'яті та духовних цінностей народу. Мислитель високо оцінював народну творчість, вважаючи її джерелом національного духу. У своїх працях Франко неодноразово звертався до аналізу українських народних пісень, легенд, дум і казок, підкреслюючи їхню художню цінність та виховне значення [1].

Особливу увагу Франко приділяв ролі митця у суспільстві. На його думку, художник має бути не лише талановитим творцем, а й активним громадянином, здатним впливати на суспільну думку. Франко вважав, що митець не повинен стояти осторонь суспільних проблем, адже його творчість є важливим засобом духовного розвитку народу. Саме тому у своїй літературній та критичній діяльності він постійно порушував питання соціальної справедливості, національної свободи та людської гідності [4, с. 73].

У праці «Із секретів поетичної творчості» Франко досліджував психологію творчого процесу. Він аналізував особливості художнього мислення, роль уяви, емоцій і підсвідомих процесів у створенні мистецького твору. Мислитель одним із перших в українському літературознавстві звернув увагу на психологічні аспекти творчості, що свідчить про новаторський характер його наукових поглядів. Франко зазначав, що мистецтво впливає

насамперед на почуття людини, викликає емоційний відгук і формує духовний світ особистості [2].

Крім літератури, Іван Франко цікавився театром, музикою та образотворчим мистецтвом. У своїх статтях він аналізував розвиток українського театру, творчість акторів і драматургів, наголошував на важливості сценічного мистецтва для національного відродження. Франко позитивно оцінював діяльність українських театральних труп, які популяризували українську мову та культуру серед народу. Також він цікавився європейським мистецтвом, прагнув ознайомити українського читача з творчістю видатних зарубіжних митців.

Мистецтвознавчі погляди Франка формувалися під впливом європейської естетичної думки. Він був добре обізнаний із працями західноєвропейських філософів і літературознавців, зокрема з творчістю та естетичними поглядами Йоганна Вольфганга фон Гете, Оноре де Бальзака, Еміля Золя, Генріка Ібсена. Проте Іван Якович не копіював чужі теорії, а творчо переосмислював їх відповідно до українських культурних потреб. Його естетичні погляди поєднували європейський інтелектуальний досвід із національною традицією.

Значення мистецтвознавчих ідей Івана Франка важко переоцінити. Його праці стали основою розвитку української літературної критики, естетики та культурології. Франко заклав підвалини наукового аналізу мистецьких явищ в українській гуманітарній науці, сприяв утвердженню реалістичних принципів у мистецтві та розвитку національної культури.

Отже, мистецтвознавчі погляди Івана Франка становлять важливу складову української культурної спадщини. Його естетичні концепції ґрунтувалися на ідеї служіння мистецтва народові, утвердженні національних цінностей та високій моральній відповідальності митця. Франко розглядав мистецтво як могутній засіб духовного розвитку суспільства, здатний впливати на формування світогляду людини та національної свідомості. Його ідеї залишаються актуальними й сьогодні, адже проблеми взаємодії мистецтва і суспільства, ролі культури у вихованні особистості та значення національної традиції не втрачають своєї важливості у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Історія української літературної критики / за ред. М. Наєнка. Київ, 2010.
URL : <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk664227> (дата звернення: 10.05.26).

2. Із секретів поетичної творчості – Іван Франко. Київ URL : https://library.vspu.edu.ua/polki/franko/statti/iz_sekretiv_poetichnoi_tvorchosti.pdf (дата звернення: 10.05.26).
3. Слово про критику – Іван Франко. Львів : Каменяр, 1976. URL : <https://www.i-franko.name/uk/LitCriticism/1896/SlovoProKrytyku.html> (дата звернення: 10.05.26).
4. Франко і розвиток української естетичної думки – О. Мишанич. Львів : Світ, 2009. 240 с.
5. Українська культура і духовність – І. Дзюба. Київ : Либідь, 2011. URL : <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000052> (дата звернення: 10.05.26).

**«КУЛЬТУРНИЙ ДЕСАНТ» ІВАНА ФРАНКА:
ЯК ЗЛАМАТИ СТІНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА СВІТОМ**

*Анна Карнак,
здобувачка 2-го курсу ОС фаховий молодший бакалавр
спеціальності 013 «Початкова освіта»
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
[st24v13@gmail.com.ua](mailto:st24v13@gmail.com)*

*Науковий керівник – Ірина Семінська,
викладачка першої категорії
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної рад,
м.Володимир, Україна
seminska9@gmail.com*

У статті досліджується постать Івана Франка як ключового інтелектуального медіатора, що здійснював системну інтеграцію українських смислів у європейський культурний простір. На основі аналізу праць Т. Гундорової, О. Забужко та Є. Маланюка обґрунтовано модерний характер Франкового мислення. Розглянуто роль його спадщини як інструменту сучасної культурної дипломатії та стратегічне значення його перекладацької діяльності для формування національної ідентичності.

Постать Івана Франка в українському науковому та освітньому дискурсі тривалий час лишалася затиснутою в лещатах радянської інтерпретації – образу «вічного революціонера» та «каменяра», що бореться виключно за соціальні права селянства. Проте сучасний стан державотворення та євроінтеграційні процеси вимагають радикального переосмислення його спадщини. Митець постає перед нами як лідер інтелектуального «десанту», який першим почав системно руйнувати стіни між українською герметичністю та світовим модерном. Його місія полягала не просто у створенні літературних текстів, а у стратегічному «вписуванні» України в глобальний контекст тоді, коли її політична суб'єктність була фактично нівельована імперськими впливами.

Діяльність Івана Франка була не просто літературною працею, а продуманою стратегією інтелектуального виживання нації. Оксана Забужко у своєму фундаментальному дослідженні влучно зауважує, що Франко належав до того критичного покоління, яке намагалося *«перекодувати»* українську культуру з етнографічно-побутової на повноцінно європейську. Дослідниця наголошує: *«Франко був першим, хто відчув потребу інтелектуального самовизначення українства в контексті європейських ідейних рухів ХІХ століття»* [3, с. 45].

Його перекладацький доробок, що охоплює широкий спектр текстів – від античної драми до сонетів Шекспіра та філософських трактатів Джона Мілля, став доказом того, що українська мова є повноцінним інструментом світової інтелігенції. Для нас, майбутніх педагогів, цей аспект є надважливим: Франко продемонстрував, що освіта і культура є тими фундаційними силами, які здатні вивести народ із «безсловесного» стану до рівноправного діалогу з великими націями.

Деконструкція міфу: Франко крізь призму модернізму. Довгий час головною стіною між Франком і світовим читачем була його надмірна «соціологізація» в підручниках. Тамара Гундорова у праці «Франко не Каменярь» пропонує радикально новий погляд, закликаючи побачити в митцеві складну, поліфонічну особистість. Вона зазначає: *«Франко – це передусім інтелектуальна енергія, яка прагне вийти за межі канону, він шукає нові форми чуттєвості, які б перегукувалися з європейським декадансом та модернізмом»* [1, с. 12].

Франко як перекладач не просто копіював чужі сюжети – він здійснював їх адаптацію, вживлюючи українські психотипи у світові архетипи. Його «Мойсей» – це не лише біблійна інтерпретація, це глибока екзистенційна драма провідника, яка за своєю інтелектуальною напругою стоїть в одному ряду з творами Ніцше чи Ібсена. Як свого часу підкреслював Євген Маланюк: *«Франко – це явище інтелекту, яке ще чекає на своє справжнє відкриття світом, бо він мислив категоріями вічності, а не лише злоби дня»* [2, с. 160].

Стіни нерозуміння: сучасні виклики інтерпретації. Навіть сьогодні, у ХХІ столітті, «культурний десант» Франка зіштовхується з бар'єрами, які нам належить подолати:

1. **Проблема лінгвістичного перекодування.** Франківський текст є надзвичайно фактурним: він насичений галицьким колоритом, германізмами, латинізмами та архаїкою. При спрощеному перекладі ця багата інтелектуальна

палітра часто зникає, залишаючи по собі лише фабулу, що перетворює модерніста на автора «побутового реалізму».

2. **Потреба в новій культурній дипломатії.** Україна має презентувати Франка не як «жертву обставин», а як потужного інтелектуального гравця. Його здатність володіти чотирнадцятьма мовами та його листування з тогочасними європейськими вченими – це той образ успішного українця, якого потребує сучасний світ.

Вплив на початкову освіту та формування ідентичності. У контексті спеціальності «Початкова освіта» вивчення постаті Франка набуває особливої ваги. Саме на етапі молодшої школи закладається фундамент сприйняття класика не як «нудного портрета на стіні», а як живого, сучасного героя. Використання його казок («Лис Микита», «Абу-Касимові капці») дозволяє через архетипи та метафори готувати дитину до сприйняття складних світових концепцій, продовжуючи справу Франкового «десанту» вже в дитячих серцях.

Іван Франко зробив перший і найважчий пролом у стіні, що відділяла Україну від європейського дому. Його досвід вчить нас, що справжня культурна дипломатія – це не прохання про допомогу, а впевнене утвердження власної інтелектуальної зрілості. Зламати стіни нерозуміння можна лише через глибоку, нешаблонну інтерпретацію нашої спадщини. Для нової генерації освітян Великий Каменяр залишається не просто класиком, а головним стратегом у боротьбі за гідне місце українського слова у глобальному просторі.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. Гностичний інтелектуалізм Івана Франка. К. : Критика, 2006. 352 с. (Цитата про інтелектуальну енергію та модернізм).
2. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту // Книга спостережень. Статті про літературу. К. : Дніпро, 1995. С. 158–172. (Цитата про Франка як мислителя вічності).
3. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період. К. : Основи, 1993. 126 с. (Цитата про інтелектуальне самовизначення).
4. Квіт С. Іван Франко: Спроба міждисциплінарного аналізу. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005.
5. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ віку. Зібрання творів у 50-ти т. Т. 31. К. : Наукова думка, 1981.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ЧИН ІВАНА ФРАНКА

УДК 821.161.2.09:321.01(477)

КОД КАМЕНЯРА: ДЕРЖАВНИЦЬКА ДОКТРИНА ІВАНА ФРАНКА ЯК СТРАТЕГІЯ НАШОЇ ПЕРЕМОГИ

*Мирослава Соснова,
кандидатка педагогічних наук,
викладачка ВСП «Дніпровський фаховий коледж
інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»,
м.Дніпро, Україна.
masosnova@gmail.com*

Іван Франко – це не просто ім'я в підручнику чи постать на банкноті, це цілий інтелектуальний всесвіт, що охоплює літературу, політику, філософію та соціологію. Його справедливо називають «Титаном праці», адже він самотужки здійснив те, на що іншим народам знадобилися цілі інституції: він європеїзував українську думку та наповнив її державницьким змістом. Його життєве кредо – «Лиш боротись – значить жить!» — сьогодні стало філософією всього нашого народу. Відзначаючи 170-річчя від дня його народження, ми маємо усвідомити, що Франко був не лише письменником, а насамперед великим стратегом національного виживання. Він формував засади української суб'єктності в часи найглибшої колоніальної ночі, і саме тому його голос сьогодні звучить гучніше за будь-які сучасні маніфести.

Саме зараз ми маємо нарешті зняти з нього «бронзу» та «шароварщину», адже Франко був архітектором української державності, який проектував нашу незалежність у часи, коли про неї боялися навіть мріяти. Сьогодні його доктрина – це не історія літератури, а стратегічний план для кожного воїна, який тримає посадку під Бахмутом чи Авдіївкою. Франко – це не портрет на стіні, а «джавелін» у руках. Почати розуміння його коду варто з ідеї соборності, яку він зробив своєю релігією. У праці «Поза межами можливого» він висунув практичну вимогу: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів». Цей фрагмент є ключовим підтвердженням того, що Франко бачив

Україну як єдиний організм. Ці слова стали нашою реальністю 24 лютого, коли воїн із Тернополя пішов закривати собою небо над Харковом, а одеський волонтер погнав дрони в ліси Кременної. Ми нарешті стали тією «цілою Україною», і для сучасного воїна більше не існує «чужих» областей – є тільки спільна територія волі.

Практичне підтвердження образу «сміливого воїна» ми знаходимо у поемі «Мойсей», де Франко описує не просто біблійний сюжет, а шлях нації до суб'єктності. Фрагмент, де Мойсей звертається до народу: «О Ізраїлю, ти той недолюдок, що в піску поволі тане? Чи той лев, що з болю рикає, і на здобич глядить, і на сонце?», – це пряма аналогія до сучасного вибору України. Ми обрали шлях «лева». Сьогоднішній український солдат втілює франківський ідеал «залізної волі». У вірші «Каменярі» ми бачимо опис цієї важкої, виснажливої, але необхідної боротьби: «Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод не спинить вас! Зносить і труд, і спрагу, і голод, бо вам призначено скалу сесю розбити». Це буквально про наш паритет на полі бою, де кожен окопний метр відвойовується ціною неймовірних зусиль. Образ сміливого воїна сьогодні багатолікий: це медики, оператори БПЛА та піхотинці у траншеї. Всі вони виконують цей заповіт – розбивають скелю імперського рабства.

Більше того, у повісті «Захар Беркут» Франко дає нам практичну модель оборони: «Доки будете жити в громадській єдності, триматися купи, доти ніяка ворожа сила не побідить вас». Цей фрагмент із промови старого Беркута для майбутніх поколінь – це формула нашої стійкості. Визволення за Франком починається з внутрішньої свободи. Патріотизм – це не тільки «любов до солов'їв», а й здатність громади перетворитися на військо. Франко дивився глибше, розуміючи, що визволення територій неможливе без деокупації свідомості. Він був першим справжнім «антиколоніалістом», який розбив міф про «братерство» з Росією, прямо застерігаючи у вірші «Не пора...»: «Не пора, не пора, не пора Москалеві й ляхові служити! Довершилась Україні кривда стара, нам пора для України жити». Цей текст є маніфестом політичної незалежності, який ми остаточно втілюємо сьогодні, розриваючи всі зв'язки з агресором.

Сучасна війна довела пророчу силу Франкових слів. Ми позбулися ілюзій, зрозумівши, що будь-яка спроба компромісу з ворогом є зрадою каменярьського духу. Ми віримо в його фінальне пророцтво: «Та прийде час, і ти огнистим видом засяєш у народів вольних колі». 170 років Франка – це нагода усвідомити: ми – те саме покоління, яке нарешті виходить із пустелі. Франко

дав нам ідею, а сучасний сміливий воїн дає нам шанс її втілити. Ми не просто вшановуємо пам'ять – ми продовжуємо справу того, хто першим почав бити у скелю імперського рабства, і ми не зупинимося, поки вона не впаде остаточно. Франко – це наш сучасник, наш ідеолог і наш боєць у цій вирішальній битві за життя.

Отже, що таке Код Каменяра сьогодні? Це алгоритм безперервної дії, де патріотизм вимірюється не словами, а кількістю розбитої скелі. Це вимога бути сильним, коли інші слабшають, і бути єдиним, коли нас намагаються роз'єднати. Це доктрина, яка перетворює жертву на воїна, а колонію – на державу. Код Каменяра – це наша згода на те, щоб бути «рабами волі», які власною працею та кров'ю будують шлях для наступних поколінь. Ми не просто пам'ятаємо Франка – ми діємо за його статутом. І саме тому ми переможемо, бо скеля вже дала тріщину, а за нею – сонце нашої свободи.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Й. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота. Київ : Критика, 2024. 656 с.
2. Забужко О. С. Найдовша подорож : есей. Київ : Комора, 2022. 168 с.
Франко І. Я. Поза межами можливого. *Зібрання творів у 50 томах*. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 45 : Філософські праці. С. 276–285.
3. Іван Франко у XXI столітті: тексти, контексти, стратегії спротиву : матеріали міжнар. наук. конф. (Львів, 20-21 жовтня 2023 р.). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 142с.
4. Маринович М. Іван Франко і духовна деокупація України. *Тиждень*. 2023. URL : <https://tyzhden.ua/> (дата звернення: 01.05.2026).
5. Тихолоз Б. С. Франко на кожен день : життєві уроки Титана праці. Львів : Видавництво Старого Лева, 2024. 280 с.
6. Франко І. Я. Мойсей : поема. *Зібрання творів у 50 томах*. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 5 : Поезія. С. 212–247.
7. Франко І. Я. Каменярі. *Зібрання творів у 50 томах*. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 1 : Поезія. С. 165–166.
8. Франко І. Я. Захар Беркут : повість. Львів : Апріорі, 2022. 216 с.
9. Франко І. Я. Не пора! *Зібрання творів у 50 томах*. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 1 : Поезія. С. 178–179.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В ОСМИСЛЕННІ ІВАНА ФРАНКА

*Ірина Семінська,
викладачка української мови та літератури
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
seminska9@gmail.com*

*Ольга Шостак,
викладачка української мови та літератури,
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна
pedagog91@vvpс.com.ua*

Життя і творчість Івана Франка припадає на другу половину ХІХ – початок ХХ ст. – епоху, коли заново осмислювалася історія нашого народу, коли український національний рух набрав нової сили, набував організованого політичного характеру. Постать митця є чи не найвиразнішою в аспекті активного відстоювання перспективи національної самореалізації України.

Посівши позицію національно свідомого українця, І. Франко наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХІХ ст. чітко усвідомив несумісність співіснування двох ідеологій – соціал-демократичної, в якій він бачив мету плекання і розбудову тоталітарного суспільства, і національної, яка покликана розбудити національну свідомість українців, об'єднати націю в єдиний організм та спрямувати її до боротьби за свою державну самостійність.

У контексті національних культурних рухів ХІХ ст. суспільно-історичні погляди І. Франка є швидше закономірністю, ніж винятком. Адже в інтелектуальній атмосфері Європи під впливом французької націєтворчості в Німеччині, Італії, у народів Австрійської імперії викристалізуються окремі національні ідеї та рефлексії над ними. Письменник належить до покоління інтелігенції, яка «взяла на себе головний тягар місії відродження розчленованої між двома імперіями України як специфічної духовної цілості новітнього, так би мовити, секулярного типу» [1, с. 19]. Це покоління, яке сам Іван Якович

називав «Молодою Україною», проголосило над-ідеєю своїх прагнень політичну незалежність України та української нації.

Митець усвідомлював, що за соціалістичним інтернаціоналізмом значної частини російських та польських соціал-демократів криється не прагнення боротьби за соціально-національне визволення поневолених народів, а лише спроба зберегти російську імперію – «єдину і неділиму» – з одного боку, та відновити Річ Посполиту епохи Ягеллонів – «від моря до моря» – з другого, зневаживши тим самим національні інтереси українського народу. Саме тому у своїй рецензії (1895 р.) на книгу Ю. Бачинського «Ukraina irredenta» [6] І. Франко цілком погоджується з висновками автора про існування самостійної української нації; про те, що Україна повинна стати самостійною державою, витворити власну літературу і власне мистецтво, а також об'єднати український народ на основі національної ідеї. У своєму загальному висновку мислитель наголошує, що поява таких праць має величезне значення для українського політичного життя, особливо для піднесення національної свідомості українців. Вчений зазначає, що українське суспільство нарівні з матеріальними потребами повинно відчувати потребу на українському ґрунті таких праць, що породжують великі історичні події [6, с. 70]. У рецензії І. Франко наполягає на існуванні величезної загрози, яку становить соціалістично-марксистська ідеологія для розвитку національної самосвідомості, національної ідеї українського народу. Так, він зазначає: «...соціал-демократизм, що стає ворожо як против усяких обов'язків суспільної самодіяльності та децентралізації, так само і против національного українського руху, являється для українства далеко гіршим ворогом, ніж російське самодержавіє і російська цензура. Бо коли самодержавний тиск є тиском фізичної сили, і так сказати, в'яже руки, то соціал-демократизм краде душі, напоює їх пустими і фальшивими доктринами і відвертає від праці на рідному ґрунті» [2, с. 272]. І. Франко висловлює сподівання, що в майбутньому люди відкинуть марксистську соціал-демократичну ідеологію, яка несе величезну шкоду становленню і розвитку національної свідомості народу: «В ХХ віці люди не схочуть вірити, щоб така безглузда і антигуманна доктрина могла коли-небудь розгарячувати голови і серця молодезі, у котрої на устах є раз у раз любов до народу і любов до поступу» [2, с. 273]. Без сумніву, Великий Каменяр був одним із перших в українській і світовій філософській та суспільно-політичній думці, хто зумів до кінця осмислити антидемократичну, антинародну сутність держави в її марксистському розумінні. Він добре

усвідомлював, що така соціал-демократична держава неодмінно прагнучиме до заперечення і пригнічення вільного вибору всіх членів суспільства, нав'язуючи кожній особистості неприродну систему поведінки і цінностей [5, с. 341].

Як реаліст І. Франко боявся неготовності українців до серйозних історичних кроків і всіляко намагався спонукати їх до змін: «Бо приходить велика доба, і горе нам, горе нашій нації, коли велика доба застане нас малими і неприготованими!» [4, с. 68].

Головна місія в розбудові України як політичної сили, на думку автора, належить інтелігенції. Саме вона й покликана переконати широкі народні маси в необхідності об'єднати етнографічний організм у націю і формувати її авторитет. «Перед українською інтелігенцією відкривається ... величезна дійова задача — витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного і політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй... та при тім поданий на присвоювання собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних набутоків, без яких сьогодні жодна нація і жодна, хоч і як сильна держава, не може відбутися» [3, с. 404]. Автор вірить у можливість формування рівної з європейськими української нації за умови ведення систематичної політичної роботи, пов'язаної з цілеспрямованою пропагандою національних ідей.

І. Франко у своїй творчості 90-х років XIX – початку XX ст. висуває на перший план ідеал національної незалежності та державної самостійності українського народу. Лише досягнення такого ідеалу вкупі з об'єднанням нації та осягненням нею національної свідомості є важливою і необхідною умовою утвердження і життєвості національної ідеї, до апогею усвідомлення якої дійшов поет у своїй пізній творчості. Вимушений обходити цензуру письменник майстерно трансформував неукраїнську тематику в інструмент національного самопізнання. Використовуючи історичні алегорії, він зміг глибинно проаналізувати минуле та майбутнє українського народу. Шляхом складних особистих перемін, ідейної еволюції він прийшов до розуміння того, що основні проблеми тогочасного українського суспільства – визволення з національної, соціальної і політичної неволі – можуть бути вирішені власними силами. Завдяки історіософському аналізу української історії, сприйняттю її як частини загальносвітового історичного процесу, визначенню історії як історії народу і нації митець дійшов висновку, що саме в національному русі полягає рушійна сила історичного процесу. У художніх творах неукраїнської тематики шляхом

алегорій з історією стародавніх країн і народів Іван Франко змальовує національне, соціальне та політичне поневолення українського народу, втілює його національно-визвольні орієнтири і цінності, ідеї боротьби України за волю і незалежність.

Науково-дослідницькі та публіцистичні праці Івана Франка, насамперед «Що таке поступ?», «Мислі о еволюції в історії людськості», побудовані на фактах, запозичених з досліджень професійних істориків та інших джерел, слугують яскравим доказом його історичної свідомості, дослідницької зрілості. Вчений стояв на позиціях української державності, національної гордості та історичного оптимізму. Своїми концептуальними підходами історичні погляди письменника близькі до позитивізму.

У літературно-художніх творах Каменяря українська історія осмислюється як цілісний процес, у якому органічно поєднуються минуле, сучасне та майбутнє. Письменник розглядає історичний шлях України в контексті загальноєвропейського й світового розвитку. Важливе місце у творчості митця займають питання історичної долі українського народу, який постає як поневолена нація, що шукає шляхи національного, соціального та політичного визволення. Багатогранна спадщина І. Франка відображає різні аспекти його історичних поглядів. Вони простежуються передусім у наукових історичних працях, художніх творах, публіцистиці та листуванні письменника. Через свою творчість митець прагнув утвердити історичну пам'ять народу, посилити національну свідомість і окреслити перспективи майбутнього України.

Отже, націєтворчі ідеї Іван Франка стали важливим етапом формування української національної свідомості кінця XIX – початку XX століття. Мислитель послідовно обстоював право українського народу на власну державність, духовну й культурну самобутність, наголошував на необхідності єдності нації та розвитку її політичної зрілості. Сучасна суспільно-політична ситуація в Україні дає змогу нам із позиції часової віддаленості від періоду, названого О. Забужко франківським, узагальнити націєтворчу концепцію Івана Франка, зрозуміти його «будительську» роль в історії становлення нашого громадянського суспільства і причини страху щодо неготовності українців сприйняти виклики історичної доби. Погляди Івана Франка на процес національного становлення зберігають свою значущість і сьогодні, адже вони ґрунтуються на ідеях державності, громадянської відповідальності, культурної єдності та історичної пам'яті. Творча й суспільна діяльність письменника стала

вагомим внеском у формування української національної ідеї та утвердження України як самостійної європейської держави.

Список використаних джерел

1. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. Київ: Факт, 2009. 156 с.
2. Франко І. Я. Народники і марксистки . Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 272–275.
3. Франко І. Я. Одвертий лист до галицької української молодезі. Зібрання творів у 50 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т.45. С. 401-409.
4. Франко І. Я. Поза межами можливого. Що таке поступ. Одвертий лист до галицької молодезі. Бібліотека газети « День» . Київ : ПрАТ : «Українська Прес-група, 2012. Вид. 1. 80 с.
5. Франко І. Я. Що таке поступ? Зібрання творів : у 50 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т 45. С. 300–348.
6. Франко І. Я. *Ukraina irredenta. Житє і слово.* 1895. С. 471–483.

ІВАН ФРАНКО І КОЛОМІЯ: ТОЧКИ ДОТИКУ

*Софія Лесюк,
студентка 4 курсу спеціальності «Початкова освіта»
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Івано-Франківської обласної ради,
м.Коломия, Україна
lesiuk.sofia@pedcollege.kolomyia.org*

*Науковий керівник – Дмитро Курчій,
викладач-методист, спеціаліст вищої категорії
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Івано-Франківської обласної ради,
м.Коломия, Україна*

Великий Каменяр народився 27 серпня 1856 року у селі Нагуєвичях Дрогобицького повіту в родині заможного сільського коваля – Якова Франка. *«На дні моїх споминів, – писав митець згодом в оповіданні «У кузні», – десть там у найглибшій глибині горить огонь... Се огонь у кузні мого батька... І мені здається, що запас його я взяв в свою душу... І що він не погас і досі».* Той вогонь не погас навіть із фізичною смертю письменника (28 травня 1916 року). Не випадково Франка порівнювали з великим астральним тілом, що своїм світлом осяває дороги багатьом борцям.

Творчий доробок Івана Франка за підрахунками науковців нараховує більше 8-ми тисяч творів та наукових праць, написаних ним українською (більшість текстів), польською, німецькою, російською, болгарською, чеською мовами – загальним обсягом понад 100 томів.

Пам'ятники Іванові Франку споруджені в різних містах України та за кордоном. Одним із таких міст є наше місто Коломия.

Коломийські митарства, зустрічі, знайомства поета розпочинаються 1880 року і тривають з різними інтервалами до 1912 р.

1880 рік був складним і важливим у життєвій і творчій долі Івана Франка. У дуже нелегкий для себе час вперше відвідав Коломию ще зовсім молодим. Було це на початку весни 1880 року, коли після звільнення з в'язниці відчув себе відкинутим суспільством, приниженим, позбавленим будь-яких засобів до існування.

1 березня 1880 року І. Франко виїхав зі Львова до Коломиї, маючи намір підготувати до вступу в університет учителя з села Нижнього Березова Кирила Геника.

Переночувавши в Коломиї, у ранковий час 4 березня, дочекався коней, письменник разом із Кирилом Геником виїхав з міста до села. Дорогою зупинилися в Яблунові біля шинку Глікштерна відпочити й поїсти. Там Івана Франка та його приятелів було заарештовано і припроваджено до Коломийського староства.

5-6 березня ув'язнений у Коломийській окружній в'язниці, від 7 до 10 червня – у повітовій за порушення паспортного режиму, від 10 до 11 червня – у міській ратуші. Особливо занедбаним було ліве крило ратуші, де містилася камера, пов'язана з перебуванням тут Івана Франка. Камера була не в підвалі, а на першому поверсі лівого крила. Нічого особливого там не було. Кімнатка невеличка, зо два на два метри. Всередині темно. Столик і невелика металева лавочка. Вхідні двері, а в них – маленькі дверцята із залізними ґратами-перехрестям. Як і у львівській, «відомого соціаліста» й «атеїста» тривали в найтяжчих умовах, створювали найсуворіший режим. Незважаючи на обставини, Іван Франко у Коломийській в'язниці написав чимало поетичних творів.

Після трьох місяців (102 днів) безпідставного ув'язнення І. Франка етапом у супроводі поліція відправили «до громади його приналежності» в Нагуєвичі. У листі до Михайла Драгоманова: *«Сей транспорт, – згадував І. Франко, по поліцейським арештам в Коломиї, Станіславові, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжчих моментів в моїм житті. Вже до Дрогобича я приїхав з сильною гарячкою. Тут і впаковано мене в яму, описану в моїй новелі «На дні», відти ще того самого дня (через) протекцію) послано пішки з поліціантом до Нагуєвич. По дорозі нас заскочив дощ і промочив до нитки. Я дістав сильну лихорадку...»* (Іван Франко. Збір. творів. Т.49. – С. 247)

З 11 до 13 червня під конвоєм прямує етапом Коломия – Станіславів – Стрий – Дрогобич – Нагуєвичі. Пополудні 13 червня 1880 року дрогобицький жандарм привіз І. Франка до Нагуєвичів.

Знову у Коломиї. 16-23 червня – страшний тиждень у коломийському готелі коли Іван Франко лежав у гарячці й голоді, ждучи смерті, безсилий і знеохочений до життя. Порятували його мешканці Березова, передавши гроші від приятеля Кирила Геника. Швидше за все це був заїзд на теперішній вулиці Театральній, 11 (будинок знесено, на його місці – скверик). Урятував поета один

із співв'язнів, посланий Геником. І ще раз довелося поету переїхати через Коломию 29 червня, коли добрався з Дрогобича до Нижнього Березова, і 23 серпня, коли залишив це село і потягом відбув з Коломиї до Дрогобича.

1883 рік. Іван Франко приїздить до Коломиї на кілька годин 7 жовтня з метою переконати Михайла Павлика закласти хліборобську артіль на базі господарства Дзвонковських у Станіславові. Пізніше обидва відмовилися від цього задуму.

1884 рік. 7 серпня разом з Олександром Кониським та Федором Миколайчиком приїхали вранці в Коломию на студентське віче, яке проходило в залі колишньої етнографічної виставки (тепер музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття). Поет виступив на ньому, закликав заснувати літературно-науковий журнал у Львові та радив звернутися за допомогою до товариства імені Тараса Шевченка. Ввечері студенти організували в залі Галицького готелю (тепер гастроном «Коломиянка») вечірку, серед присутніх був і Франко.

1893 рік. Приїздить до Коломиї у першій половині липня, щоб розв'язати питання про збір коштів та видання радикальних часописів і книжок. Удруге тут 30 липня, аби взяти участь у загальних зборах щодо заснування радикального товариства «Народна воля», яке поставило собі за мету підняти політичну свідомість селянства. Збори відбулися в залі павільйону в міському парку над потоком Радилівкою. На пропозицію Кирила Трильовського Франка обрали головою товариства. Прожив тоді поет у Коломиї 4 дні, налагоджуючи всі організаційні справи, пов'язані з «Народною волею». 29 жовтня знову в місті над Прутом на нараді представників радикальної партії з навколишніх повітів.

1894 рік. Поет вибирається до Коломиї, можливо, на засідання віділу товариства «Народна воля» та подає заяву на звільнення. Президія відмови не прийняла і просила забрати її. Але Франко більше не з'являвся.

1896 рік. 19 травня письменник бере участь у радикальному вічі в Коломиї в залі міської ратуші, де рішуче виступив проти громадської реформи.

Переостанні відвідини. Іван Франко приїздив до Коломиї 1900 року. Довідуємося про це з його листа до Агафангела Кримського. Іван Франко супроводжує хвору дружину до Коломиї, де вона лікувалася в знайомого лікаря Володимира Кобринського, що мешкав у власному будинку на теперішній вулиці Січових стрільців. Цього ж року він ще раз був у Коломиї, коли забирав Ольгу додому.

У 1911-1912 роках Іван Франко виїздив до різних міст Галичини для того, щоб прочитати свого «Мойсея». У містах створювали групи, які організовували такі зустрічі та висилали запрошення авторові славетної поеми. У Коломиї таку групу очолив професор української гімназії Леонтій Кузьма.

11 січня 1912 року на сцені ошадної каси (теперішній Народний дім) поет читає свого «Мойсея». Видно було, що людина хвора, стомлене. Син Андрій перегортав сторінки. Читання тривало півтори години. Коли поет закінчив, усі в залі підвелися, залунали оплески та вигуки «Слава!» Він уклонився й зійшов зі сцени, Переночував у щирій оселі Кузьмів, наступного дня з сином відбув до Львова. Це була остання гостина Івана Франка в Коломиї.

Минули роки. Жителі міста над Прутом не забули великого поета, як, до речі і його сина Петра, який викладав у Коломийській гімназії, видавав тут книжки. Нині одна з головних вулиць міста носить його прізвище, а на фасаді міської ратуші 1956 року встановили меморіальну дошку, яку 1981 реставрували.

Іван Якович Франко в різні роки у Коломиї побував більше півтора десятка разів. Тому й пам'ятник Великому Каменяреві, українському Мойсею, який відкритий у покутській столиці 2012 року, цілком доречний і вмотивований. Він нагадує нащадкам про феномен письменника-мислителя та його перебування в давньому славному місті над Прутом.

Список використаних джерел

1. Франкова криниця: Вивчення творчості І. Я. Франка в школі: Посібник для вчителя / за редакцією Л. М. Кіліченко. Київ. 1991. 288с.
2. Білінкевич І. Іван Франко і Коломия. Івано-Франківськ: Облвидав «Галичина». 1991. 24 с.
3. Полек В. Каменяр і Прикарпаття. Місто Коломия. *Прикарпатська правда*. 1986 – 5, 9, 17, 27 серпня.
4. Горак Р. Переполох у Коломиї: Про другий арешт Івана Франка. *Вітчизна*. 1986. №8. С.190–195.
5. Арсенич П. І. Нижній Березів у житті Івана Франка. *Народна творчість та етнографія*. 1986. №4. С. 57–58.

6. Курчій Дмитро. Коломия у життєвій долі Івана Франка. *Науковий збірник Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Іван-Франко в сучасних вимірах та осягах»*. Івано-Франківськ, 2016. С.149–158.

ГОЛОС НАРОДУ: ПОЛІТИЧНИЙ ФРАНКО

*Ангеліна Савчук,
студентка 2 курсу спеціальності «Початкова освіта»
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Івано-Франківської обласної ради,
м.Коломия, Україна.
angelinasavchuk034@gmail.com*

*Науковий керівник – Ганна Ходак,
викладачка філологічних дисциплін,
спеціалістка вищої категорії
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Івано-Франківської обласної ради,
м.Коломия, Україна.*

Постать Івана Франка є однією з найвизначніших в історії України. Для більшості українців він насамперед знаний як геніальний поет, прозаїк, драматург, перекладач і вчений. Проте значення Франка значно ширше за рамки літератури. Він був активним громадським діячем, публіцистом, політичним мислителем і одним із творців модерної української політичної думки. Його слово звучало як голос народу, який прагнув свободи, соціальної справедливості та права самостійно визначати власну долю.

Івана Франка не даремно називають Каменярем української нації. Він не лише творив художнє слово, а й активно впливав на суспільно-політичне життя свого часу. Його творчість і громадська діяльність були нерозривно пов'язані з історичними процесами другої половини ХІХ – початку ХХ століття, коли український народ перебував у складних умовах бездержавності, соціального гноблення та національного утиску.

Франко народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі в родині коваля. З дитинства він бачив важке життя селян, їхню виснажливу працю, злидні та безправ'я. Саме це сформувало його переконання, що головною силою суспільства є простий народ, а найвищим обов'язком освіченої людини – служіння цьому народові. Навчаючись у Дрогобицькій гімназії та Львівському університеті, Франко захопився історією, економікою, філософією та

політичними ідеями Європи. На нього великий вплив мали демократичні та соціалістичні вчення, а також ідеї національного самовизначення.

Діяльність Франка припала на час, коли західноукраїнські землі входили до складу Австро-Угорська імперія. Хоча в Галичині українці мали більше культурних можливостей, ніж у підросійській Україні, їхнє соціальне й політичне становище залишалося складним. Економічне життя краю контролювала польська шляхта, а більшість українців, переважно селян, жили в умовах безземелля, боргів і високих податків.

Саме в цих умовах формувався політичний світогляд Франка. Він добре розумів потреби селянства і робітництва, бачив несправедливість та безправ'я. Тому вже в молоді роки активно включився в громадське життя. Франко співпрацював із журналом «Друг», друкував статті й художні твори, у яких засуджував соціальну нерівність і національне пригнічення.

Його політична активність привернула увагу влади. У 1877 році Франка вперше заарештували за звинуваченням у поширенні соціалістичних ідей. Згодом були нові арешти – у 1880 та 1889 роках. Ув'язнення підірвали здоров'я письменника, спричинили матеріальні труднощі, але не зламали його духу. Навпаки, вони зміцнили переконання, що народ потребує активних борців за свої права.

Найважливішою подією в політичній діяльності Франка стало заснування у 1890 році Русько-українська радикальна партія разом із Михайло Павлик та іншими однодумцями. Це була перша українська політична партія європейського типу. Її програма передбачала загальне виборче право, свободу слова, друку і зборів, поліпшення становища селян і робітників, розвиток освіти, кооперації та місцевого самоврядування.

Франко був одним з авторів програми партії та її головним ідеологом. Він прагнув поєднати соціальні вимоги з національними інтересами. На його думку, соціальне визволення народу було неможливим без національного відродження, а національне визволення не мало сенсу без покращення життя простих людей.

Особливу увагу Франко приділяв селянству, оскільки саме воно становило основу українського народу. У своїх статтях він закликав селян бути активними, створювати кооперативи, читальні, господарські товариства, здобувати освіту та брати участь у політичному житті. Франко був переконаний, що лише свідомий і освічений народ здатен змінити власну долю.

Він кілька разів балотувався до Галицький сейм та австрійського парламенту, однак не був обраний. Проте сама його участь у виборах мала велике значення: Франко демонстрував, що політика – це засіб захисту інтересів народу, а не привілей вузького кола осіб.

Одним із найважливіших напрямів діяльності Франка була публіцистика. За життя він написав тисячі статей, присвячених соціальним, економічним і політичним проблемам. У своїх працях він аналізував бідність селян, трудову еміграцію, корупцію чиновників, потребу розвитку освіти та відповідальність інтелігенції перед народом.

Особливе місце в його політичній спадщині посідають праці *Що таке поступ?*, *Поза межами можливого* та *Одвертий лист до галицької української молодіжі*. Саме в останній статті Франко звернувся до українців словами, що стали його політичним заповітом: *«Ми мусимо навчитися чути себе українцями — не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів»*. У цих словах відображено головну ідею його політичного мислення – єдність усіх українців незалежно від державних кордонів.

Франко одним із перших чітко сформулював думку про необхідність політичної самостійності України. У статті *«Поза межами можливого»* він наголошував, що ідеал незалежної української держави може здаватися далеким, але саме він повинен бути найвищою метою всього народу.

Політичні переконання Франка знайшли яскраве відображення в його художній творчості. Поема *Каменярі* стала символом боротьби за нове суспільство. Образ каменярів уособлює людей, які руйнують старий світ неправди та прокладають шлях у майбутнє. Рядки *«Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод не спинить вас!»* стали заклик до невтомної праці та наполегливої боротьби.

Не менш значущою є поема *Мойсей*, у якій автор розмірковує над роллю провідника та долею народу. Через біблійний сюжет Франко осмислює історичний шлях українців. Образ Мойсея символізує лідера, який веде свій народ до свободи, навіть якщо сам не дочекається здійснення мрії.

У соціальній повісті *Борислав* сміється письменник показав тяжке становище робітників у нафтовому промислі Борислава. Твір став одним із перших українських соціальних романів, у якому художньо відображено реальні економічні процеси та боротьбу трудящих за свої права.

Політичні погляди Франка з часом еволюціонували. У молодості він захоплювався соціалістичними ідеями, але згодом дедалі більше уваги приділяв національному питанню. Він дійшов висновку, що соціальна справедливість неможлива без національної свободи, а український народ повинен мати власну державу.

Водночас Франко виступав проти догматизму та сліпого наслідування чужих ідеологій. Для нього найвищою цінністю була людина, її гідність, свобода думки та право народу на самостійний розвиток.

Значення політичної діяльності Івана Франка важко переоцінити. Він став одним із творців модерної української політичної думки, заклав основи українського партійного життя, сформував ідеал активного громадянина та утвердив ідею незалежної України. Його діяльність вплинула на ціле покоління українських діячів початку ХХ століття та підготувала ґрунт для майбутньої боротьби за державність.

Іван Франко помер 28 травня 1916 року, не дочекавшись здійснення своєї найбільшої мрії – незалежної української держави. Проте його слово, ідеї та приклад життя стали духовною опорою для наступних поколінь.

Сьогодні, коли Україна знову відстоює свою свободу й незалежність, політична спадщина Франка звучить особливо актуально. Його заклики до єдності, освіти, праці та віри у власні сили залишаються дороговказом для українського суспільства.

Політичний Франко – це символ боротьби за права людини, соціальну справедливість і національне відродження. Він поєднав літературний талент із активною громадянською позицією та залишив українському народові не лише величезну мистецьку спадщину, а й потужний приклад відповідальності перед суспільством. Його слово й сьогодні залишається голосом правди, мужності та незламної любові до України.

Список використаних джерел

1. Франко І. Літературна, наукова й політична діяльність Івана Франка. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1981. Т. 31.
2. Франко І. Молода Україна. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1979. Т. 26.
3. Франко І. Соціалізм і соціал-демократизм. Літературно-науковий вісник. 1905. Т. 32. № 11. С. 30–41.

4. Франко І. Поза межами можливого. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1982. Т. 34.

5. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодезі. Зібр. твор. у 50 т. Т. 45. С. 404.

ІВАН ФРАНКО ЯК ГРОМАДСЬКИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ: ІДЕЇ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

*Ілона Василюк,
здобувачка ОС фаховий молодший бакалавр
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна.
st25v3@vypc.com.ua*

*Науковий керівник – Ольга Шостак,
викладачка української мови та літератури
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м.Володимир, Україна.
pedagog91@vypc.com.ua*

Іван Франко звично сприймається передусім як геніальний письменник, поет і літературознавець. Однак поза увагою широкого загалу нерідко залишається його роль як одного з найпослідовніших українських політичних мислителів другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Актуальність звернення до громадсько-політичної спадщини Франка зумовлена потребою осмислення витоків української державницької ідеї, зокрема в контексті сучасних викликів націєтворення. Мета доповіді – проаналізувати еволюцію політичних поглядів Івана Франка, його реальну громадську діяльність і ту систему ідей, яка згодом лягла в основу українського визвольного руху.

Еволюція політичних поглядів. Політичний шлях Франка пройшов кілька етапів: від захоплення соціалістичними ідеями в молоді роки до вироблення власної національно-державницької концепції. У 1870-х роках, перебуваючи під впливом праць Маркса та Лассаля, Франко вбачав головну причину гноблення українців у соціальній нерівності. Саме тоді він долучився до гуртка «Молода Україна», який ставив за мету поширення соціалістичних ідей серед робітництва й селянства [1, с. 45]. Однак поступово, зіткнувшись із байдужістю польських і австрійських соціал-демократів до національного питання, мислитель розчарувався в космополітичному соціалізмі. Ключовим поворотним моментом стала праця «Поза межами можливого» (1900), де Франко вперше чітко сформулював ідею необхідності самостійної української держави. Він зазначив: «Для нашого народу не може бути іншого виходу, як повна національна

незалежність» [2, с. 112]. Це було сміливе твердження в часи, коли більшість діячів орієнтувалася лише на автономію в складі Австро-Угорщини чи Росії.

Громадська діяльність. Політичні ідеї Франка ніколи не залишалися суто кабінетними. Він послідовно реалізовував їх через організаційну, видавничу й агітаційну роботу. У 1877 році разом з Михайлом Павликом він заснував журнал «Громадський друг», який фактично став першим легальним соціалістичним виданням на західноукраїнських землях [3, с. 78]. Попри цензурні переслідування й арешти, Франко продовжував видавати альманахи «Дзвін» і «Молот», де друкувалися матеріали критики австрійського режиму. Окремо варто відзначити агітаційну діяльність Франка серед робітників. Він особисто брав участь в організації страйків нафтовиків Борислава (1880-ті роки), писав популярні брошури про права робітників.

Як депутат Галицького сейму (1894–1897) Франко порушував питання про запровадження української мови в школах і судочинстві. Водночас через незгоду з тактикою більшості він залишив сейм достроково. Не менш важливою була діяльність Франка в «Просвіті» та Науковому товаристві імені Шевченка. Він вважав, що політична незалежність неможлива без культурно-економічного підґрунтя. Тому спрямовував зусилля на видання наукових праць українською мовою, підручників, економічних досліджень. У 1898 році в статті «Літературна, наукова й політична діяльність Івана Франка» він наголосив: «Нація без власної інтелігенції, без науки й освіти приречена на політичне рабство» [4, с. 203].

Критика соціалізму та імперіалізму. Показовою є еволюція ставлення Франка до соціалізму. Якщо в ранніх творах («Дума про Наума Безумовича» він ідеалізує боротьбу за соціальну справедливість, то в пізніх публіцистичних статтях («Соціалізм і соціал-демократизм», 1905) різко критикує ігнорування національного питання. Франко писав, що інтернаціоналізм соціалістів часто обертається русифікацією або полонізацією українців під гаслами «єдності пролетаріату» [5, с. 34]. Так само гостро Франко критикував російський царизм, називаючи його «тюрмою народів», та австрійську бюрократію. Однак він ніколи не впадав у просту русофобію чи полонофобію. У програмовому творі «Поза межами можливого» мислитель наголошував, що українці мають стати «суб'єктом, а не об'єктом історії», тобто самі визначати свою долю, не перекладаючи відповідальність ні на Росію, ні на Польщу, ні на Австрію [2, с. 118]. Ідея економічної самостійності. Важливим аспектом політичної доктрини Франка була теза про необхідність економічного розвитку як бази для політичної

незалежності. У статті «Наша економічна політика» (1896) він доводив, що українці повинні створювати власні кооперативи, банки, переробні підприємства, вивчати сучасні технології. Без цього, на його думку, жодна політична програма не матиме сенсу, оскільки «голодний раб не здатний бути вільним громадянином» [6, с. 87]. Цей підхід випередив ідеї господарського націоналізму, які поширилися в Європі лише в міжвоєнний період.

Отже, Іван Франко постає як оригінальний політичний мислитель, який пройшов шлях від соціалістичного утопізму до реалістичної програми національного визволення. Його ключові ідеї:

1. Україна повинна бути політично самостійною державою, а не автономією в чиемусь складі.
2. Соціальна справедливість неможлива без національної незалежності.
3. Політична боротьба має спиратися на економічний розвиток і освіту народу.

4. Критика будь-якого імперіалізму (російського, австрійського, польського) має бути системною, не впадаючи в ненависть до інших народів.

Спадщина Франка набуває особливого значення в сучасній Україні, яка бореться за власну незалежність. Його застереження про те, що без внутрішньої єдності та економічної спроможності держава залишається вразливою, звучать напрочуд актуально. Тому звернення до політичної публіцистики Франка має бути не лише історичним, а й прикладним завданням для сучасних дослідників і політиків.

Список використаних джерел

1. Франко І. Молода Україна. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1979. Т. 26. С. 42–58.
2. Франко І. Поза межами можливого. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1982. Т. 34. С. 110–125.
3. Павлик М. Іван Франко і його роль в українському громадському русі. Львів : НТШ, 1916. 156 с.
4. Франко І. Літературна, наукова й політична діяльність Івана Франка. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1981. Т. 31. С. 198–210.
5. Франко І. Соціалізм і соціал-демократизм. *Літературно-науковий вісник*. 1905. Т. 32. № 11. С. 30–41.
6. Франко І. Наша економічна політика. Зібрання творів: у 50 т. К. : Наукова думка, 1980. Т. 28. С. 85–94.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
[Електронне видання]

Редактори: Олена Стрельбіцька, Надія Горбач, Микола Мартинюк.
Коректори: Олена Стрельбіцька, Надія Горбач.

МОЛОДА УКРАЇНА:
ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
III Всеукраїнського науково-практичного семінару
з міжнародною участю
з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка

Молода Україна: збірник матеріалів III Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка (13 травня 2026 року, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради) [Електронне видання] / уклад. О.Стрельбіцька, Н.Горбач. Луцьк, 2026. 160 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників III Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Молода Україна» з нагоди 170-річчя від дня народження Івана Франка (м. Луцьк, Луцький педагогічний інститут, 13 травня 2026 року).

Наукові розвідки авторів присвячені багатогранній постаті Івана Франка, зокрема – літературознавчим і мовознавчим концепціям, фольклористичним і мистецтвознавчим студіям, проблемам перекладу, педагогічній спадщині та науковій діяльності Каменяра.

Матеріали подано за загальною редакцією науково-педагогічних, педагогічних працівників та наукових керівників здобувачів освіти. Автори несуть повну відповідальність за зміст і достовірність поданої інформації.